DİPLOMATİYA ALƏMİ

WORLD OF DIPLOMACY

JOURNAL OF THE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS
OF REPUBLIC OF AZERBAIJAN
№ 24, 2009

EDITORIAL COUNCIL

Elmar MAMMADYAROV	Minister of Foreign Affairs (Chairman of the Editorial Council)
Novruz MAMMADOV	Head of the Foreign Relations Division, Administration of the President of the Republic of Azerbaijan
Araz AZIMOV	Deputy Minister of Foreign Affairs
Khalaf KHALAFOV	Deputy Minister of Foreign Affairs
Mahmud MAMMAD-GULIYEV	Deputy Minister of Foreign Affairs
Hafiz PASHAYEV	Deputy Minister of Foreign Affairs
Vaqif SADIQOV	Deputy Minister of Foreign Affairs
Elman AGAYEV	Acting Director of the Foreign Policy Planning and Strategic Studies Department, Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan

EDITORIAL BOARD

Hussein HUSSEINOV	Executive Secretary Foreign Policy Planning and Strategic Studies Department, Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan

@ All rights reserved.
The views expressed in articles are the responsibility of the authors
and should not be construed as representing the views of the journal.

"World of Diplomacy" journal is published since 2002.

Registration N@ 1161,14 January 2005
ISSN:1818-4898

Postal address: Foreign Policy Planning and Strategic Studies Department,
Ministry of Foreign Affairs, Sh.Gurbanov Str. 4, Baku AZ 1009

Tel.: 596-91-31; 596-93-31; 596-94-02 e-mail: css@mfa.gov.az

MÜNDƏRİCAT - CONTENTS - СОДЕРЖАНИЕ

RƏSMİ XRONİKA - OFFICIAL CHRONICLE - ОФИЦИАЛЬНАЯ ХРОНИКА

Diplomatic activity of the President of the Republic of Azerbaijan,
H.E. Mr. I. Aliyev in third quarter of 2009........ 4 - 7

Diplomatic activity of the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan,
H.E. Mr. E. Mammadyarov in third quarter of 2009........ 8 - 12

"ƏSRİN MÜQAVİLƏSİ"NİN 15-Cİ İLDÖNÜMÜNƏ HƏSR OLUNMUŞ MƏRASİMDƏ PREZİDENT İLHAM ƏLİYEVİN NİTQİ .... 13 - 16

AZƏRBAYCAN DİPLOMATİYASININ 90 İLLİYİ - 90TH ANNIVERSARY OF AZERBAIJAN'S DIPLOMACY - 90 ЛЕТИЕ ДИПЛОМАТИИ АЗЕРБАЙДЖАНА

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Naziri cənab Elmar Məmmədyarovun
Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümü ilə əlaqədar
Gəncə şəhərində keçirilmiş konfransda çıxışı .... 17 - 19

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Naziri cənab Elmar Məmmədyarovun
Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümü ilə əlaqədar
Naxçıvan şəhərində keçirilmiş konfransda çıxışı .... 20 - 22

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Naziri cənab Elmar Məmmədyarovun
Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümü ilə əlaqədar
Bakıda keçirilmiş ziyafətdə çıxışı 23

Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümü ilə əlaqədar
keçirilmiş silsilə tədbirlərdən fotoreportaj .... 24 - 25

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinin Sədri cənab Vasif Talıbovun
Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümü ilə əlaqədar
Naxçıvan şəhərində keçirilmiş konfransda çıxışı .... 26 - 28

Səfir Həsən Həsənovun Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümü
ilə əlaqədar Gəncə şəhərində keçirilmiş konfransda çıxışı .... 29 - 31

Səfir Eynulla Mədətlinin Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümü
ilə əlaqədar Naxçıvan şəhərində keçirilmiş konfransda çıxışı .... 32 - 35

Səfir Elman Araslının Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümü
ilə əlaqədar Bakıda keçirilmiş ziyafətdə çıxışı .... 36 - 37

Bakıdakı Diplomatik Korpusun duayeni Səfir Nikolae Urekenin (Rumıniya)
Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümü ilə əlaqədar
Bakıda keçirilmiş ziyafətdə çıxışı 38

MƏQALƏLƏR - ARTICLES - СТАТЬИ

Shahin ABDULLAYEV
Azerbaijan and Arabian Gulf region cooperation: Perspectives and Opportunities .... 39 - 41

Erdos ANDRE
A personal account of the United Nations Security Council. Reminiscences of a participant …... 42 - 47

Rəşad MƏMMƏDOV
İkili vətəndaşlığın anlayışı, yaranması səbəbləri, nəticəsi. Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində və təcrübədə bu məsələyə yanaşma .... 48 - 51

Алигусейн ИСКЕНДЕРОВ
Завоевание Бакинского ханства Россией .... 52 - 59

Анна ХАРУЦА
К вопросу о продаже оружия и ответственности за правонарушения в торговле .... 60 - 65

Айтен АББАСОВА
Правовой режим охраны подводных трубопроводов .... 66 - 74

YENİ NƏŞRLƏR – NEW PUBLICATIONS - НОВЫЕ ИЗДАНИЯ .... 75 -76

Journal of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan

Diplomatic activity of the President of the Republic of Azerbaijan, H.E. Mr. Ilham Aliyev in third quarter of 2009

VISITS BY THE PRESIDENT OF AZERBAIJAN H.E. Mr. ILHAM ALIYEV

12-15.07.2009 **Official visit to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland**

During his official visit to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland President Ilham Aliyev met with the British Prime Minister Gordon Brown. At the meeting the British Premier congratulated Azerbaijani leader with economic achievements of Azerbaijan and noted that Great Britain and Azerbaijan have successful cooperation in various fields, including energy. While talking about the international terror, Mr.Brown praised Azerbaijan's active participation in antiterrorism coalition. He also hailed Azerbaijan's democratic reforms, saying Azerbaijan-European Union relations are successfully developing. The British Prime Minister stated his country will further support Azerbaijan in international arena. "We have great potential to further expand political and economic relations", Brown said.

Azerbaijani President Ilham Aliyev said that bilateral relations are successfully developing in various spheres, including political and economic. The President stressed that the two countries have great potential to further advance relations in other fields. Ilham Aliyev raised awareness of the British Premier on achievements Azerbaijan has gained in economic, energy and non-oil sectors. Touching upon Armenia's conflict with Azerbaijan over Nagorno-Karabakh, President Aliyev said "aggression of Armenia against Azerbaijan is an obstacle to the regional progress". The Azerbaijani leader also talked about his country's role in securing Europe's energy security.

At the end of meeting between President Aliyev and Premier Brown Head of Azerbaijan State Oil Company Rovnag Abdullayev and Chief Executive of BP's Exploration & Production Andy Inglis signed a memorandum of mutual understanding.

During the visit to the United Kingdom attended the meeting at the Royal Institute of the International Relations in London.

After visiting the Royal Institute, President Ilham Aliyev met with Elizabeth II Queen of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland in London.
Following meeting of President Ilham Aliyev was with members of the UK Parliament's Foreign Affairs Committee.
President Ilham Aliyev had also met with current chair of British Council Gerard Lemos in London.
The last meeting of an official visit to the UK President Ilham Aliyev was with British Secretary of State for Energy and Climate Change Ed Miliband.

17-18.07.2009 Working visit to Russian Federation

During his working visit to Russia President Aliyev met with President of Armenia Serzh Sargsyan in Moscow. Later the meeting was held in trilateral format with participation of Presidents of Azerbaijan, Russia and Armenia.
After the trilateral meeting President Ilham Aliyev met with President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev in Moscow.
At the end of his visit to Russia President Aliyev watched the horse racing for the prize of the Russian President.

11.09.2009 Working visit to Kazakhstan

During his working visit to Kazakhstan President Aliyev met with the President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev. Then the meeting among the Presidents of four Caspian states – Russia, Kazakhstan, Azerbaijan and Turkmenistan was held in Aktau, Kazakhstan.

28-29.09.2009 Official visit to Romania

During his official visit to Romania President Aliev met with president of Romania Traian Basescu. After the meeting two presidents signed a Joint Declaration on agreement on establishing strategic cooperation between the Republic of Azerbaijan and Romania. Later President Aliyev and President Basescu had a joint press conference.
President Aliyev met also with Romanian Prime Minister Emil Boc and with President of the Romanian Senate Mircea Geoana. Mr. Geoana presented President Aliyev with a medal marking the 140th anniversary of the Romanian Senate.

MEETINGS OF THE PRESIDENT OF AZERBAIJAN H.E. Mr. ILHAM ALIYEV

01.07.2009	President Ilham Aliyev received French ambassadors accredited in CIS countries
02.07.2009	President Ilham Aliyev received OSCE Chairperson in Office Dora Bakoyannis
02.07.2009	President Ilham Aliyev received Romanian Minister of Economy Adriean Videanu
03.07.2009	President Ilham Aliyev received a group of Azerbaijani and Armenian intellectuals
06.07.2009	President of Azerbaijan Ilham Aliyev received religious figures from foreign countries who arrived here to attend inauguration of the Tezepir Mosque Complex
07.07.2009	President Ilham Aliyev received Prime Minister of Belarus Sergei Sidorsky
09.07.2009	President Ilham Aliyev received Foreign Minister of the United Arab Emirates Sheikh Abdullah bin Zayed Al Nahyan
10.07.2009	President Ilham Aliyev received the Co-Chairs of the OSCE Minsk Group and the Personal representative of the OSCE Chairman-in-Office
10.07.2009	President Ilham Aliyev received U.S. Deputy Secretary of State James Steinberg
16.07.2009	President Ilham Aliyev received the delegation headed by Marc Perrin de Brichambaut, OSCE Secretary General
20.07.2009	President Ilham Aliyev received the delegation of the EU Troika headed by Swedish FM Bildt
20.07.2009	President Ilham Aliyev received the delegation headed by Alderman Ian Luder, Lord Mayor of the City of London
23.07.2009	President Ilham Aliyev received Czech Finance Minister Eduard Janota
30.07.2009	President Ilham Aliyev received outgoing Kuwaiti ambassador Fahd Saad Said Al-Mei
01.08.2009	President Ilham Aliyev received Russian Defense Minister Anatoliy Serdyukov
06.08.2009	President Ilham Aliyev received delegation headed by Andy Inglis, BP Chief Executive for Exploration and Development
12.08.2009	President Ilham Aliyev received Prime Minister of German Federal State of Baden-Württemberg Günther Oettinger
12.08.2009	President Ilham Aliyev received OSCE Minsk Group Co-Chair Matthew Bryza
26.08.2009	President Ilham Aliyev received head of the European Commission mission to the country Alan Waddams

26.08.2009	President Ilham Aliyev received the credentials of newly appointed Ambassador of Israel to Azerbaijan
27.08.2009	President Ilham Aliyev received chief of German RWE company Jurgen Grossman
27.08.2009	President Ilham Aliyev recieved a US delegation headed by special envoy for Eurasian energy Richard Morningstar
29.08.2009	President Ilham Aliyev received First Deputy Foreign Minister of Turkey Feridun Sinirlioglu
09.09.2009	President Ilham Aliyev received outgoing Italian ambassador Gianluidji Masha
10.09.2009	President Ilham Aliyev received First Executive Vice President of Ericsson company Hans Vestberg
15.09.2009	President Ilham Aliyev received Georgian Foreign Minister Grigol Vashadze
15.09.2009	President Ilham Aliyev received EU Energy Commissioner Andris Piebalgs
16.09.2009	President Ilham Aliyev received Lord Hunt, UK’s Minister of State for the Department of Energy and Climate Change
16.09.2009	President Ilham Aliyev received ambassadors of Muslim countries in Azerbaijan
17.09.2009	President Ilham Aliyev received TURKSOY Director-General Dussen Kasseinov
24.09.2009	President Ilham Aliyev received a Czech delegation headed by President of the Senate Premysl Sobotka
26.09.2009	President Ilham Aliyev received the delegation headed by Speaker of the Grand National Assembly of Turkey Mehmet Ali Shahin
30.09.2009	President Ilham Aliyev received European Union`s Special Representative for the South Caucasus Peter Semneby

RƏSMİ XRONİKA - OFFICIAL CHRONICLE – ОФИЦИАЛЬНАЯ ХРОНИКА

Diplomatic Activity of the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, H.E. Mr. Elmar Mammadyarov in third quarter of 2009

VISITS BY THE MINISTER OF FOREIGN AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN, H.E. Mr. ELMAR MAMMADYAROV

15.07.2009 Working visit to the Kingdom of Belgium

During his working visit Belgium Minister Mammadyarov met with the acting Secretary General of NATO C.Bizaneiro. Then the Minister addressed a meeting in the North Atlantic Council. Later Minister Mammadyarov had a working lunch with the Heads of Permanent Missions to NATO

19-27.09.2009 Working visit to New York, USA for the participation at the 64th session of the United Nations General Assembly

On 22/09 Minister Mammadyarov attended the Columbian Universities School of International and Public Affairs where he made a speech on the theme of "The foreign policy of Azerbaijan: effecting factors and priorities". On the same day Minister Mammadyarov received the EU's Special Representative for the South Caucasus Piter Semneby.

On 23/09 Minister Mammadyarov met with the Ministers of Foreign Affairs of Slovenia, Israel, Cuba, Turkey, Austria and Portugal. Later there were meetings with European Commissioner Benita Ferrero-Waldner and US special envoy for Eurasian energy Richard Morningstar

On 24/09 Minister Mammadyarov met with the heads of US Jewish organizations. Later the Minister met with Swiss, Lebanese and Kazakh Foreign Ministers. Then there was a meeting with the OIC Secretary General.

On 25/09 Minister Mammadyarov made a speech at the 64th session of the United Nations General Assembly

Statement
by H.E. Mr. Elmar Mammadyarov
Minister of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan

General Debates
of the 64th session of the United Nations General Assembly
25 September 2009, New York

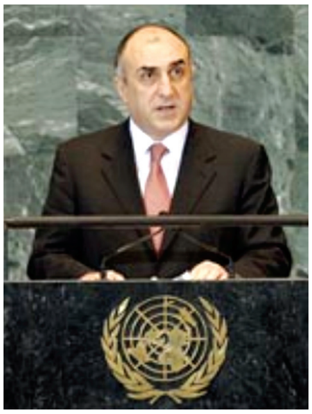

Excellencies,
Ladies and gentlemen,

I would like to join the previous speakers and congratulate H.E. Mr. Ali Abdussalam Treki of Libya on his election to the post of the President of the 64th session of the United Nations General Assembly and wish him every success, and I thank his predecessor Mr. Miguel d'Escoto Brockmann for his work.
I also express my profound respect and appreciation to the Secretary-General of the United Nations H.E. Mr. Ban Ki-moon for his leadership in mobilizing the international community to make our world a better place to live.
Mr. President,
We all recognize that the security of every State in the world can be better promoted and ensured with a multilateral security system. This paradigm was a principal reason behind creation of the collective security system with the United Nations Organization at its core.
Yet, after more than 60 years since the United Nations was founded, the question still remains valid whether the contemporary international security architecture is effectively and timely addressing the multifaceted and interconnected challenges and threats confronting our today's world?
The global character of today's challenges and threats makes the geographic distance irrelevant in security policy formulation, since the threats as we know them today transcend the national frontiers and the whole continents. The indirect repercussions of the threats may be as much devastating and costly as the direct impact. The interconnected and intertwined nature of the threats requires reconsidering the very concept of security in broader terms that is not confined to the traditional military aspect of security, but comprises also political, economic, energy, cultural, information and other dimensions.
The security of each State, and more broadly, the international peace and security will depend on whether States follow the norms and principles of international law and use them as a guiding tool for shaping their foreign and security policies. Following common set of norms and rules on the international arena contributes to the transparency and predictability of State behaviour and hence consolidates international peace and security.
Unfortunately, unlawful use of force is still not removed from the context of international relations. Today civilian populations are still suffering in many places around the world due to the manifest failure of individual States to fulfil their most basic and compelling responsibilities. Armed conflicts, military aggression and foreign occupation involving the most serious international crimes are only a few vivid examples from our recent history of the bitter consequences of noncompliance by individual States with the norms and principles of international law. Governments failing to obey the rules of international conduct will inevitably infringe upon the individual liberties and freedoms at home, thus undermining the democratic development.

Ladies and gentlemen,

The most vivid example of misconduct of the norms and principles of international law is almost two decades long and still unresolved Armenian-Azerbaijan Nagorno-Karabakh conflict which also stands out as a major threat to international and regional peace and security. As a result of the aggression conducted by Armenia almost one-fifth of the territory of Azerbaijan has been occupied, approximately 1 million ethnically cleansed Azerbaijani population has become internally displaced and refugees, thousands of Azerbaijani historical-cultural heritage devastated and looted.
The United Nations Security Council in its four resolutions on the conflict reaffirmed the sovereignty and territorial integrity of Azerbaijan and the inadmissibility of the use of force for the acquisition of territory of the other state. It has also recognized Nagorno-Karabakh as a part of Azerbaijan and called for immediate, complete and unconditional withdrawal of the occupying forces from all occupied territories of Azerbaijan. The United Nations General Assembly in its resolution 62/243 of 14 March 2008, entitled "The situation in the occupied territories of Azerbaijan", expressed respect and support for the sovereignty and territorial integrity of Azerbaijan within its internationally recognized borders.
The approach of the United Nations Security Council and the General Assembly reflected in the above-mentioned resolutions is fully consistent with the position of Azerbaijan, which from the beginning advocated for a step-by-step approach to the conflict settlement as the only viable option. A number of important steps have to be taken, starting with the withdrawal of Armenian forces from all the occupied territories, rehabilitation of these territories and return of the internally displaced persons to their homes in and around the Nagorno-Karabakh region, opening of all communications for the mutual use. This will allow removing the consequences of the conflict and will pave the way for the establishment of durable peace and stability in the region conducive to the elaboration of the legal status of the Nagorno-Karabakh region within Azerbaijan with due account of the equally heard voices of the Azerbaijani and Armenian communities of the region.
The current settlement process gives some hopes for breaking the stalemate in the resolution of the conflict. The acceptance by Armenia of the step-by-step approach to the settlement of the conflict on the basis of the principles and norms of international law and the decisions and documents adopted in this framework as reflected in the Joint Declaration signed in Moscow in November 2008 by the Presidents of Azerbaijan, Armenia and the Russian Federation is a positive sign.
Azerbaijan is ready to continue talks with Armenia's leadership for the secure and stable South Caucasus region and beyond which will allow using the ample regional opportunities for the benefit of all.

Excellencies,

Against the background of the above-mentioned negative developments in the region let me briefly share positive economic performance of my country. Azerbaijan minimized the impact of the global economic downturn on its economy and managed to sustain the growth. In 2009 the national economy has retained its dynamism and as of today the GDP growth is recorded at almost 4 %. Since 2003 we have recorded the drop in the poverty rate to 13 percent from 44 percent. The Government of Azerbaijan has substantially improved trade and investment conditions in an effort to strengthen national competitiveness and spur private sector development, especially in the non-oil segment. Non-oil GDP grew at almost 16%, the highest rate in 5 years. In recognition of the results-oriented reforms and thoughtthrough economic policy Azerbaijan are qualified by the World Bank as one of the world's top reformers.
Strategically located Azerbaijan with young, skilled population, ample resources and dynamic economy is inevitably taking a leading role in the region and increasingly becomes a pivotal player and credible actor beyond the region.
The successful implementation of the infrastructure projects such as Baku-Supsa, Baku-Tbilisi-Ceyhan export oil pipelines and Baku-Tbilisi-Erzurum gas pipeline boosted not only our economy, but also contributed to the development of neighbouring States. The modern energy infrastructure coupled with the vast energy resources transformed Azerbaijan into an energy hub of international importance. Azerbaijan has proven itself as a reliable partner and

indispensable, secure energy source for Europe and beyond.
Location of Azerbaijan at the crossroads of the East-West and North-South major transport corridors and rapidly developing national transportation infrastructure connected to the regional highway and railroad networks highlights the strategic importance of Azerbaijan. Completion of the construction of the Baku-Tbilisi-Kars railroad and commissioning of the brand new seaport Alat on the Azerbaijani coast of the Caspian Sea will increase the role of Azerbaijan as a communication hub linking Europe with Asia.
Azerbaijan also has put forward an initiative to establish a Trans-Eurasian Super Information Highway, which is expected to serve as a major element of the East-West transport corridor and facilitate the supply of 20 regional countries with internet, telecommunication systems, e-information resources and e-economies.

Ladies and gentlemen,

Today, we are living at a time of heightened religious and ethnic awareness, which in certain instances takes on exaggerated forms and sometimes is being maliciously exploited to fuel conflicts on ethnic, religious or cultural grounds. The broad recognition by the Member States of the United Nations of the role of the dialogue among civilizations, and specifically of inter-cultural and inter-religious harmony in maintaining international peace and security can only be praised. We fully support the recommendations of the Secretary-General on the importance of increasing educational efforts to remove hate messages, distortions, prejudice, and negative bias from textbooks and other educational media, and ensuring the basic knowledge and understanding of the world's main cultures, civilizations and religions.
As a country where long-standing traditions of tolerance and peaceful coexistence of different religions and ethnic groups over centuries became an inseparable part of the culture, Azerbaijan has repeatedly demonstrated its determination to act as a natural bridge bringing together different continents, cultures and civilizations through promotion of inter-religious and intercultural dialogue based on mutual respect and understanding among peoples of different cultures and religions.
Azerbaijan was among the first countries to join the Alliance of Civilizations initiative of Turkey and Spain. With a view to translating the recommendations contained in the "Alliance of Civilizations" report of the High-Level Group appointed by the U.N. Secretary-General into concrete actions, over the past years Azerbaijan hosted a number of important events. Most recently, we held Baku Forum on Expanding the Role of Women in Cross-cultural Dialogue, which we believe will raise the awareness of the role of women in intercultural dialogue. In December 2008 we hosted the Conference of Culture Ministers of the Council of Europe Member States. For the first time in the history of the Council of Europe the ministers of the Member States of ISESCO and ALECSO joined the event. The adopted Baku Declaration envisages inter alia intercultural dialogue between European and neighbouring States.
At the Fifth Islamic Conference of Culture Ministers the capital of Azerbaijan Baku was declared the Islamic Culture Capital for 2009. This autumn we will be hosting the Sixth Conference of Culture Ministers of the Organization of Islamic Conference, where we will continue discussions of our future actions in fostering dialogue among civilizations.

Mr. President,

The multilateral system with the United Nations at its heart undergoes serious changes that test its strength, viability and credibility. This requires more dedicated efforts aimed at strengthening the United Nations and promoting the effectiveness of the Organization through the implementation of its decisions and resolutions. Azerbaijan believes that, as the only truly global organization, the United Nations has to be stronger and capable in engaging in a range of pressing global issues in every part of the world, as well as in addressing aspirations and concerns of each Member State. We continue supporting the reform of the Organization, so that it could be renewed, revitalized and more responsive.

Thank you!

MEETINGS OF THE MINISTER OF FOREIGN AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN, H.E. Mr. ELMAR MAMMADYAROV

20.07.2009	Meeting with the Minister of Foreign Affairs of Sweden Karl Biltdi
21.07.2009	Meeting with the Ambassador of Israel
03.08.2009	Meeting with the Ambassador of Kuwait
08.09.2009	Meeting with the Ambassador of Italy
11.08.2009	Meeting with the newly appointed Head of UNICEF Mission in Azerbaijan
11.08.2009	Meeting with the newly appointed Ambassador of Israel
12.08.2009	Meeting with the Head of European Commission Delegation to Baku
14.09.2009	Meeting with the Minister of Foreign Affairs of Georgia
14.09.2009	Meeting with the member of the European Commission on energy issues
17.09.2009	Meeting with the TURKSOY Director-General Dussen Kasseinov
30.09.2009	Meeting with the EU’s Special Representative for the South Caucasus

RƏSMİ XRONİKA - OFFICIAL CHRONICLE – ОФИЦИАЛЬНАЯ ХРОНИКА

"Əsrin Müqaviləsi"nin 15-ci ildönümünə həsr olunmuş mərasimdə Prezident İlham Əliyevin nitqi

Hörmətli xanımlar və cənablar!
Hörmətli qonaqlar!

Mən sizin hamınızı ürəkdən salamlayıram, sizi və bütün Azərbaycan xalqını "Əsrin müqaviləsi"nin 15-ci ildönümü münasibətilə ürəkdən təbrik etmək istəyirəm.

On beş il bundan əvvəl müstəqil Azərbaycanın tarixində çox əlamətdar və böyük dərəcədə həlledici hadisə baş vermişdir. "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanması Azərbaycan qarşısında yeni imkanlar, yeni üfüqlər açmışdır. Azərbaycan o vaxt öz müstəqilliyinin üçüncü ilini yaşayırdı. Müstəqilliyimizin ilk illəri ölkəmiz üçün çox ağır keçirdi. Ölkə 1991-93-cü illərdə demək olar ki, total böhran yaşayırdı. İqtisadi, siyasi, hərbi böhran Azərbaycanı çox ağır vəziyyətə salmışdı və daxili çəkişmələr, özbaşınalıq, anarxiya və xaos demək olar ki, Azərbaycanın gələcəyini də şübhə altına qoyurdu. 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıtmasından sonra vəziyyət sabitləşməyə başladı, bütün xoşagəlməz halların qarşısı alındı və Azərbaycan uğurla inkişaf yoluna qədəm qoydu. Bu hadisə - "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanması Azərbaycanın uzunmüddətli uğurlu inkişaf imkanlarını gücləndirdi. Azərbaycan özünü dünyaya təqdim etdi. İlk dəfə olaraq dünyada böyük transmilli konsorsium yaradıldı. Konsorsiumun iştirakçıları - müxtəlif ölkələri təmsil edən şirkətlər və Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti uğurlu əməkdaşlığa başlamışdır. İlk dəfə olaraq Xəzər dənizi beynəlxalq əməkdaşlıq üçün açıldı və bunu Azərbaycan etdi. "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanması imkan verdi ki, Xəzərin neft-qaz ehtiyatları dünyada ilk dəfə olaraq Qara dəniz və Aralıq dənizləri ilə beynəlxalq bazarlara nəql edilsin. Yəni "Əsrin müqaviləsi"nin çox böyük tarixi əhəmiyyəti vardır.

Azərbaycana böyük investisiya axını başlamışdır. O vaxt Azərbaycan böyük maliyyə imkanlarına malik deyildi. Bizim maliyyə imkanlarımız çox məhdud idi. Bizim imkanımız yox idi ki, "Azəri", "Çıraq" və "Günəşli" yataqlarının dərin hissəsini özümüz işləyək, özümüz investisiyalar qoyaq. Ona görə xarici kapitalın Azərbaycana gəlməsini təmin etmək çox mühüm bir vəzifə idi. O da həqiqətdir ki, o vaxt Azərbaycan çox riskli bir ölkə kimi tanınırdı. Azərbaycanda daxildə gedən xoşagəlməz hadisələr, vətəndaş müharibəsi, Ermənistanın Azərbaycana qarşı işğalçı siyasəti Azərbaycanı çox riskli bir ölkə kimi dünyaya təqdim edirdi. Bunun qarşısını almaq, Azərbaycanı informasiya blokadasından çıxarmaq, ölkəmizi olduğu kimi dünya birliyinə təqdim etmək üçün "Əsrin müqaviləsi"nin əvəzsiz rolu olmuşdur.

Mən o günləri çox yaxşı xatırlayıram. 1994-cü ildə danışıqların son mərhələsi gedirdi və Azərbaycan tərəfi çalışırdı ki, Azərbaycanın milli maraqları maksimum dərəcədə təmin olunsun və Azərbaycana böyük investisiya axını təşkil edilsin. Bu gün, 15 il keçəndən sonra deyə bilərəm ki, bu 15 il ərzində Azərbaycanın milli maraqları tam şəkildə təmin olunmuşdur. Azərbaycan bu kontraktın icrası nəticəsində böyük və uğurlu yol keçmişdir. Bizim uğurlu gələcəyimiz böyük dərəcədə 15 il bundan əvvəl imzalanmış kontrakta söykənir. Eyni zamanda, bizimlə bərabər işləyən və o vaxt bizi yaxşı tanımayan xarici şirkətlər də gördülər ki, Azərbaycan etibarlı tərəfdaşdır, Azərbaycan sərmayə qoyuluşu üçün çox gözəl bir ölkədir, Azərbaycanla işləmək xeyir gətirir. Onlar qoyduqları investisiyaları mənfəətlə qaytardılar. Bu gün də əminəm ki, əməkdaşlıqdan həm biz, həm də ki, bizim xarici tərəfdaşlar razıdırlar. Bu, əslində beynəlxalq əməkdaşlığın çox gözəl nümunəsidir.

Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycanda xarici investisiyalar çox güclü qorunur. "Əsrin müqaviləsi" və ondan sonra imzalanan bütün kontraktlar parlamentdə ratifikasiyadan keçərək Prezident tərəfindən qanun şəklində imzalanmışdır və nə biz, nə xarici tərəfdaşlar kontraktın mətnində bir cümləni belə dəyişə bilməzlər. Bu, həm bizə rahatlıq verir, həm də xarici neft şirkətləri özlərini Azərbaycanda tam arxayın və əmin hiss edirlər. Kontraktın icrası nəticəsində Azərbaycan investisiya qoyuluşu üçün çox vacib ölkəyə çevrilmişdir. Kontrakt çərçivəsində 20 milyard dollardan çox investisiyaların qoyuluşu, eyni zamanda, qeyri-neft sektorunun inkişafına da böyük təkan verdi. Azərbaycanda yerli şirkətlər kontraktın icrasında fəal iştirak etməyə başlamışdır.

Kontraktın şərtlərinə əsasən Azərbaycan kadrlarının sayı da faiz etibarilə müəyyən edilmişdi. Azərbaycan mütəxəssislərinin sayı tədricən artdı. Bu gün bu layihədə iştirak edən mütəxəssislər, fəhlələr arasında Azərbaycan mütəxəssisləri, fəhlələri əksəriyyət təşkil edir.

Böyük investisiya layihələri Azərbaycanı dünya birliyinə tanıtdı. Ondan sonrakı dövrdə xarici neft şirkətləri ilə imzalanmış digər layihələr də Azərbaycana böyük uğurlar gətirdi.

Kontraktın müsbət nəticələri haqqında çox danışmaq olar. Mən qeyd etmək istəyirəm ki, bizim bugünkü inkişafımız, bugünkü nailiyyətlərimiz, Azərbaycanın həqiqətən müstəqil ölkə kimi dünya birliyinə qədəm qoyması böyük dərəcədə "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanması ilə bağlıdır. Bu, çox cəsarətli və müdrik addım idi. Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən atılan bu addım Azərbaycan xalqının rifah halının yaxşılaşmasına, Azərbaycanın hərtərəfli inkişafına xidmət edir. O çətin və ağır şəraitdə həm ölkə daxilində gedən çox mürəkkəb proseslər, eyni zamanda, Azərbaycanın ətrafında cərəyan edən mənfi meyillər Azərbaycanı çox ağır bir vəziyyətə qoya bilərdi. Əgər Heydər Əliyev cəsarət, uzaqgörənlik, müdriklik göstərməsə idi, Azərbaycan çox ağır vəziyyətə düşə bilərdi. Əgər kontrakt imzalanmasaydı indi təsəvvür etmək çətindir ki, Azərbaycanın bugünkü vəziyyəti necə ola bilərdi. Tam qətiyyətlə deyə bilərəm ki, bu gün biz indiki uğurlardan danışa bilməzdik.

Kontraktın icrası nəticəsində Azərbaycana dediyim kimi, milyardlarla, on milyardlarla xarici sərmayə qoyulmağa başlamışdı. Bizim bütün neft-qaz infrastrukturumuz yeniləşdi. Vaxtilə - 1970-ci illərdə Heydər Əliyev tərəfindən göstərilən təşəbbüslər nəticəsində yaradılmış infrastruktur kontraktın sürətlə icra olunmasına xidmət göstərirdi. Əgər vaxtilə dərin özüllər zavodu tikilməsə idi, kontraktın icrası çox yubana bilərdi. Deyə bilərəm ki, tarixdə ilk dəfə olaraq belə böyük, nəhəng investisiya qoyuluşunu tələb edən kontraktın imzalanmasından ilkin neftin hasilatına qədər cəmi 3 ildən az vaxt keçdi. Hesab edirəm ki, bu, dünya miqyasında misli görünməmiş sürətdir. Azərbaycanın coğrafi vəziyyəti belədir ki, bizim dünya bazarlarına birbaşa çıxışımız yoxdur. Belə olan halda neft kəmərlərinin tikintisi gündəlikdə birinci yeri tuturdu. Ancaq əlbəttə ki, neft kəmərlərinin tikintisinə investisiyaların qoyuluşu ancaq hasilatın artırılmasından sonra ola bilərdi. Bu iki prosesi paralel şəkildə aparmaq böyük məharət, böyük diplomatiya və böyük siyasi təcrübə tələb edirdi. Mən şadam ki, bu gözəl ənənələr bu gün də davam edir. Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin və bp şirkətinin rəhbərliyi altında Beynəlxalq Konsorsium vahid komanda şəklində fəaliyyət göstərmiş və bütün prosesləri ardıcıllıqla və uğurla icra etməyi bacarmışdır.

Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin işə düşməsi, istismara verilməsi ikinci tarixi hadisədir. Bu tarixi hadisə artıq təkcə Azərbaycan üçün deyil, region ölkələri üçün də böyük əhəmiyyət daşıyır. Bu gün Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin əhəmiyyəti daha da artır. Çünki artıq Xəzər dənizinin şərq hissəsindən çıxarılan neft Bakı-Tbilisi-Ceyhan kəməri ilə Aralıq dənizinə nəql edilir. Artıq Azərbaycan başqa ölkələr üçün tranzit ölkəyə çevrilibdir. Düzdür, bizim çox böyük neft-qaz ehtiyatlarımız vardır. Biz Bakı-Tbilisi-Ceyhan kəmərini öz neftimizlə tam şəkildə doldura bilərik və bunu edirik. Amma bununla bərabər, gələcəkdə kəmərin genişləndirilməsi də mümkündür və bunu etmək üçün indidən praktiki işlər aparılır. Artıq Azərbaycan etibarlı tranzit ölkə kimi də dünya birliyinə özünü təqdim edə bilibdir.

Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri ətrafında çoxlu spekulyasiyalar, çoxlu söhbətlər gəzirdi. Kəmərin çəkilməsini istəməyən tərəflər var gücü ilə çalışırdılar ki, biz buna nail ola bilməyək. Müxtəlif yerlərdə, internet saytlarında kampaniyalar aparılırdı. Xatırlayıram, "Bakı-Tbilisi-Ceyhan kampaniyası" adlı bir hərəkat da başlamışdı və buna ekoloji nöqteyi-nəzərdən yanaşmaq istəyənlər də az deyildi. Biz əlbəttə ki, bütün ekoloji məsələləri təmin edirik. Ancaq ekologiya adı altında kəmərin tikintisinə gizli və açıq şəkildə müxalif mövqedə dayanan tərəflər bu amildən

istifadə etmək istəyirdilər və hətta onların səyləri müəyyən dərəcədə, müvəqqəti olaraq nəticə də vermişdi. Çünki Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin tikintisi böyük dərəcədə xarici maliyyə qurumlarının resurslarından asılı idi. Bizim o qədər imkanımız yox idi ki, bu kəməri özümüz maliyyələşdirək. Belə olan halda müəyyən müddətdə yubanma da olmuşdur. Mən bunu da çox yaxşı xatırlayıram. Amma buna baxmayaraq, Azərbaycan dövlətinin iradəsi, xarici neft şirkətlərinin uğurlu fəaliyyəti, beynəlxalq dəstək nəticəsində Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri müvəffəqiyyətlə tikildi, istismara verildi və bu gün Azərbaycan neftinin dünya bazarlarına çatdırılmasında mühüm rol oynayır.

Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin tikintisinə qədər Azərbaycan nefti iki başqa istiqamətlə beynəlxalq bazarlara nəql edilməyə başlamışdı. Bakı-Novorossiysk neft kəmərinin istiqamətinin dəyişdirilməsi və Bakı-Supsa neft kəmərinin tikilməsi nəticəsində bizim neft ixracımız çoxşaxəli şəkildə dünya bazarlarına çıxarılır. Bu gün həm Bakı-Tbilisi-Ceyhan, həm Bakı-Supsa, həm Bakı-Novorossiysk Azərbaycan neftini müxtəlif istiqamətlərlə dünya bazarlarına çıxarır. Beləliklə, Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyi tam şəkildə təmin olunub, Azərbaycan öz neft resurslarını çoxşaxəli əsaslarla dünya bazarlarına çıxarır. Şübhə yoxdur ki, əgər "Azəri-Çıraq-Günəşli" yataqlar bloku üzrə kontrakt imzalanmasaydı və Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri tikilməsəydi, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri haqqında, ümumiyyətcə, söhbət belə gedə bilməzdi. 1996-cı ildə - "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanmasından iki il sonra "Şahdəniz" qaz yatağı üzrə kontrakt imzalanmışdır və beləliklə, Azərbaycanın böyük qaz potensialına malik olduğu təsdiq edilmişdir. Bizim geoloqlarımız, təcrübəli mütəxəssislərimiz həmişə deyirdilər və bu gün də həyat onların haqlı olduğunu bir daha sübut edir ki, Azərbaycanın neftlə bərabər böyük, zəngin qaz ehtiyatları vardır. "Şahdəniz" yatağının işlənilməsi və böyük ehtiyatların üzə çıxması onu təsdiqləyir. "Şahdəniz" yatağının işlənilməsi nəticəsində Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri tikildi. Azərbaycan öz qazını bu kəmər vasitəsilə dünya bazarlarına ixrac edir. Onu da qeyd etməliyəm ki, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri ilə bərabər, bizim əlavə üç qaz kəmərimiz vardır. Biri Rusiya istiqamətinə, biri Gürcüstan istiqamətinə, biri isə İran istiqamətinə. Bütün bu kəmərlərdən biz səmərəli şəkildə istifadə edə bilərik və beləliklə, qaz ixracatımızı çoxşaxəli şəkildə, Azərbaycanın milli maraqlarına uyğun olan formada dünya bazarına nəql edə bilərik. Beləliklə, bizim artıq yeddi neft-qaz kəmərimiz vardır. Bizim neft-qaz hasilatımız artır. Bu il neft hasilatı 45 milyon tondan çox olacaq, qaz hasilatı 30 milyard kubmetrə yaxın olacaqdır. Nəzərə alsaq ki, Azərbaycan artıq özünü tranzit ölkə kimi də təsdiqləyib, bu vaxta qədər bizim qarşımızda duran bütün vəzifələr uğurla icra edilib, gələcək illərdə bu rəqəmlər artacaqdır. Elə məsələ yoxdur ki, biz onu etmək istəyirdik, edə bilmədik. Bu gün Azərbaycanın enerji siyasəti artıq regional müstəvidən çıxıb qlobal müstəviyə daxil olubdur.

Azərbaycan neft-qaz ixrac edən etibarlı ölkə kimi dünya birliyi üçün daha önəmli olubdur. Biz bu gün enerji təhlükəsizliyi məsələlərində çox fəal iştirak edirik. Ötən əsrin 90-cı illərində, hətta 2000-ci ilin birinci yarısında enerji təhlükəsizliyi məsələləri haqqında o qədər də söz-söhbət yox idi. Son illər ərzində bütün dünya və Avropa gördü ki, bu məsələlər nə dərəcədə böyük əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycan öz tərəfindən bütün lazımi tədbirləri gördü, bütün neft-qaz infrastrukturunu xarici tərəfdaşlarla bərabər yaratdı və bu gün aparılan əlavə qazma işləri bizə böyük ümidlər verir. Müqavilənin icrası nəticəsində Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti beynəlxalq şirkətə çevrildi. Şirkətin çox böyük imkanları vardır. Artıq Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti özü dənizin dərin laylarında qazma işləri aparır və əminəm ki, növbəti kəşfiyyat işini də biz görəcəyik.

Xarici şirkətlərlə uğurlu əməkdaşlığımız bu gün də davam edir və çox əlamətdar haldır ki, bu yaxınlarda üç yeni yataq üzrə yeni kontraktlar imzalanmışdır. "Abşeron", "Asiman", "Şəfəq" yataqları artıq işə salınır və xarici şirkətlər Azərbaycanın neft-qaz potensialına öz diqqətini əsirgəmir. Azərbaycan dövləti isə öz növbəsində, xarici şirkətlərlə hər iki tərəf üçün səmərəli əməkdaşlığı davam etdirir. Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti öz imkanlarını ortaya qoyur və beləliklə, mən əminəm ki, növbəti illərdə Azərbaycanın neft-qaz potensialı haqqında yeni ümidverici rəqəmlər də səslənəcəkdir.

Qeyd etmək istəyirəm ki, bizim neft-qaz siyasətimiz 1994-cü ildə başlamışdır. Heydər Əliyevin neft strategiyası bu gün də davam edir. Dediyim kimi, biz artıq bu gün regional müstəvidən çıxıb qlobal məsələlərlə məşğuluq. Bununla bərabər, Azərbaycan öz islahatlarını bütün başqa sahələrdə davam etdirir. Əlbəttə ki, bizim maliyyə resurslarımız və təbii ehtiyatlarımız islahatların

aparılması üçün daha da əlverişli şərait yaradır.
1994-cü ildə Azərbaycan kasıb bir ölkə idi. Bizim valyuta ehtiyatlarımız sıfır dərəcəsində idi. Bu gün Azərbaycanın valyuta ehtiyatları 18 milyard dollardan çoxdur. Son beş il ərzində Azərbaycanın dövlət büdcəsi 10 dəfədən çox artıbdır. 2003-2008-ci illərdə Azərbaycanda iqtisadiyyat, ümumi daxili məhsul 2,6 dəfə artıbdır. Bu, dünyada misli görünməmiş bir nəticədir. Son beş il ərzində Azərbaycanda 800 minə qədər yeni iş yeri açılmışdır ki, onların tam əksəriyyəti qeyri-neft sektorundadır. Yoxsulluq şəraitində yaşayanların sayı beş il ərzində 49 faizdən 13 faizə düşmüşdür. Bu da onu göstərir ki, Azərbaycanda neftdən əldə olunan gəlirlər ədalətli şəkildə bölünür. Azərbaycanda tam şəkildə şəffaflıq təmin edilibdir. 1999-cu ilin sonunda yaradılmış Azərbaycan Dövlət Neft Fondu çox müasir qurumdur, çox şəffaf təşkilatdır. Təsadüfi deyildir ki, Azərbaycan Dövlət Neft Fondu BMT-nin şəffaflıq üzrə mükafatı ilə təltif edilmişdir və Hasilat Sənayelərində Şəffaflıq Təşəbbüsünün fəal üzvüdür. Azərbaycan Dövlət Neft Fondunun təcrübəsi bir çox hallarda başqa yerlərdə də öyrənilir.
Azərbaycanda aparılan köklü islahatlar, eyni zamanda, beynəlxalq qurumların hesabatlarında da öz əksini tapır. 2008-ci ildə Dünya Bankı Azərbaycanı dünyada bir nömrəli islahatçı ölkə kimi tanıdı. Bu il Dünya İqtisadi Forumu rəqabət qabiliyyətliliyinə görə Azərbaycanı 51-ci yerə layiq gördü. Bu da çox böyük nailiyyətdir. Bu onu göstərir ki, – biz bu məqsədə çatacağıq, – məqsədimiz inkişaf etmiş ölkələrin sırasına daxil olmaqdır. Bunu etmək üçün islahatlarımız davam etdirilməlidir. Neftdən əldə olunan gəlirlər təhsilə, səhiyyə məsələlərinin həllinə, qaçqınların yeni evlərə köçürülməsinə sərf olunur. Yeni müasir infrastruktur, sahibkarlığa kömək, güzəştli kreditlərin verilməsi, hərtərəfli inkişaf – budur Azərbaycanın reallıqları. Baxmayaraq ki, dünyada hökm sürən maliyyə böhranı Azərbaycandan da yan keçməyib, bu ilin səkkiz ayında Azərbaycan iqtisadiyyatı 5 faiz artıbdır. Baxmayaraq ki, neftin qiyməti kəskin şəkildə aşağı düşüb, bu onu göstərir ki, Azərbaycan iqtisadiyyatı neft-qaz amilindən öz asılılığını artıq böyük dərəcədə aşağı sala bilibdir.
Bugünkü Azərbaycan müasir ölkədir, güclü iqtisadiyyata malik ölkədir, sabit ölkədir, investisiyalar üçün çox məqbul ölkədir. Xarici tərəfdaşlarla bizim əməkdaşlığımız davam edir və bu, çox sevindirici haldır. Biz öz sözümüzə həmişə sadiq olmuşuq, sözümüzlə əməlimiz arasında heç vaxt fərq olmamışdır. Ona görə Azərbaycan dünyada etibarlı tərəfdaş və dost ölkə kimi tanınır.
Mən bu gün bir daha bütün Azərbaycan xalqını bu gözəl hadisə münasibətilə ürəkdən təbrik etmək istəyirəm. Azərbaycan neftçilərini qarşıdan gələn peşə bayramları münasibətilə təbrik etmək istəyirəm. Bilirsiniz ki, Azərbaycan qədim neft ölkəsidir. İlk dəfə olaraq dünyada sənaye üsulu ilə neft məhz Azərbaycanda çıxarılıbdır. İlk dəfə olaraq dünyada dənizdə neft məhz Azərbaycan neftçiləri tərəfindən çıxarılıbdır. Yəni Azərbaycan neftçilərinin çox böyük tarixi var, şanlı tarixi var, çox böyük təcrübəsi vardır. Ancaq neftçilər günü Azərbaycanda sentyabrın 20-də qeyd olunur. Bu, "Əsrin müqaviləsi"nə dövlət tərəfindən verilən qiymətdir. Çünki "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanması Azərbaycanın neft sənayesinin qarşısında yeni imkanlar açmışdır.
Mən bu gün həm Azərbaycan neftçilərinə öz minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm, onları təbrik etmək istəyirəm.Həm də bizim xarici tərəfdaşlarımıza, beynəlxalq konsorsiumun üzvlərinə və xüsusilə bp şirkətinin bütün əməkdaşlarına Azərbaycana verdikləri töhfələrə görə, Azərbaycana inandıqlarına, sərmayə qoyduqlarına və uzun illər ərzində səmərəli əməkdaşlığa görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Əminəm ki, Azərbaycan Neft Şirkətinin gələcəkdə bütün xarici şirkətlərlə əməkdaşlığı uğurla davam edəcək, Azərbaycana yeni imkanlar açacaq, ölkəmiz güclənəcək, qüdrətlənəcək və uğurla irəliyə gedəcəkdir.

AZƏRBAYCAN DİPLOMATİYASININ 90 İLLİYİ - 90TH ANNIVERSARY OF AZERBAIJAN'S DIPLOMACY - 90 ЛЕТИЕ ДИПЛОМАТИИ АЗЕРБАЙДЖАНА

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Naziri Elmar Məmmədyarovun Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümünə həsr olunmuş konfransda çıxışı

Gəncə, 6 iyul 2009-cu il

Hörmətli konfrans iştirakçıları,
Əziz gəncəlilər,

Bu gün Azərbaycan dövlətinin çoxəsrlik tarixinin vacib siyasi və mədəni mərkəzlərindən biri olan Gəncədə olmağımdan və sizinlə birlikdə Azərbaycan diplomatiyasının 90-cı ildönümünə həsr olunmuş iclasda iştirak etməyimən məmnunam.
İlk növbədə qonaqpərvərliyə və bu iclasın yüksək səviyyədə təşkilinə verdikləri töhfəyə görə Gəncə şəhərinin İcra hakimiyyətinə və bütün gəncəlilərə XİN-in nümayəndə heyəti adından dərin təşəkkürümü bildirmək istərdim.
Bu gün Gəncədə müşahidə etdiyimiz tərəqqi hamımızı çox sevindirir. Bu tərəqqi, əsası Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və onun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilən məqsədyönlü siyasət nəticəsində əldə edilmiş hərtərəfli inkişafın bir nümunəsidir.

Hörmətli iclas iştirakçıları,

Azərbaycan diplomatiyasının 90-cı ildönümü deyəndə biz dövlətimizin peşəkar diplomatik xidmətinin məhz 9 iyul 1919-cu il tarixində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Xarici İşlər Nazirliyinin Katibliyinə dair qərarın qəbul edilməsindən ötən müddəti nəzərdə tuturuq. Bildiyiniz kimi, bu tarixi fakt əsasında Prezident İlham Əliyev cənablarının 24 avqust 2007-ci il tarixli fərmanı ilə 9 iyul Azərbaycan diplomatlarının peşə bayramı elan edilmişdir.
Məlum olduğu kimi, Heydər Əliyev 1918-1920-ci illərin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tarixinə xüsusi diqqətlə yanaşırdı. Onun fərmanı əsasında Azərbaycan xarici siyasət sənədləri toplusunun hazırlanması ilə yanaşı, ilk dəfə olaraq, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dövlətinə aid bütün sənədlər nəşr edilmişdir.
Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və onun diplomatiyası haqqında danışmazdan əvvəl bir vacib məqamı qeyd etmək istərdim: hələ Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin elan edilməsindən əvvəl, Cənubi Qafqazda siyasi vəziyyətin çox mürəkkəb olduğu və tez-tez dəyişdiyi zaman, Milli Şuranı təşkil edən Azərbaycanın qabaqcıl siyasi xadimləri 1917-1918-ci illərdə Tiflisdə Cənubi Qafqaz Komissarlığı və onun Seyminin tərkibində aktiv diplomatik fəaliyyətə başlamış və vacib diplomatik təcrübə əldə edərək, milli istiqlaliyyət uğrunda siyasi mübarizə aparmışlar.
Xüsusi ilə qeyd etmək istərdim ki, Azərbaycanın müstəqilliyi və dövlətçiliyi uğrunda vuruşan milli qüvvələrin formalaşmasında, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin birinci hökümətinin xarici siyasət

və hərbi sahədə ilk qərarlarının həyata keçirilməsində Gəncə şəhəri tarixi rol oynamışdır.
1918-ci ilin 28 mayında Tiflisdə Milli Şura tərəfindən İstiqlal Bəyannaməsinin qəbul edilməsindən iki gün sonra Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması barədə məlumat Nazirlər Şurasının sədri Fətəli Xan Xoyskinin imzaladığı radioteleqrafla bütün ölkələrin xarici işlər nazirliklərinə yayılmışdır. Bu məlumatda Gəncə şəhəri yeni yaranmış dövlətin müvəqqəti paytaxtı kimi göstərilmişdir.
Mürəkkəb daxili və beynəlxalq şəraitdə yaranmış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin birinci hököməti və Milli Şurası iyun ayının 16-da Tiflisdən Gəncəyə köçmüşdür və burda milli qüvvələri səfərbər edərək, Azərbaycanın dövlət süverenliyi və ərazi bütövlüyünü təmin etməyi və, ilk növbədə, Bakını bolşevik və daşnak qüvvələrdən azad etməyi özünə başlıca məqsəd qoymuşdur. O zaman Azərbaycan dövlətçiliyini tamamı ilə rədd edən bolşevik Şaumyanın rəhbərliyi altında olan qüvvələr Bakı və onun ətraf rayonlarında azərbaycanlılara qarşı soyqırım siyasətini yürüdərək, bütün Azərbaycanda öz hakimiyyətini bərqərar etməyə çalışırdı. Bu planların qarşısını almaq və Bakını Azərbaycan xalqına və dövlətinə qaytarmaq məqsədi ilə Milli Şura Osmanlı hökumətindən hərbi yardım istəmişdi. İkitərəfli hərbi-siyasi əməkdaşlığı rəsmiləşdirmək üçün Azərbaycanın birinci hököməti 4 iyun 1918 il tarixində Tiflisdə Osmanlı hökuməti ilə dostluq müqaviləsi imzalamışdı. Bu Azərbaycan dövlətinin xarici dövlətlə imzaladığı ilk müqavilə idi.
Bu müqavilə əsasında artıq Gəncəyə gəlmiş türk ordusunun hissələri və general Ə.Şıxlinskinin komandanlığı altında olan, əsasən könüllülərdən ibarət Azərbaycanın silahlı qüvvələri birləşərək Bakı istiqamətində tarixi yürüşə başlamış, Milli Şura və Baş nazir Xan Xoyskinin hökuməti hərbi və diplomatik meydanda yüksək bacarıq göstərək, dövlətin paytaxtı Bakıda milli hakimiyyətin qurulmasına müvəffəq olmuşlar.
Xan Xoyski və onun hököməti Bakıda ali hakimiyyət hesab olunan Britaniya hərbi nümayəndəliyi ilə qarşılıqlı konstruktiv münasibətlər qurmağa nail olmuşdur. Qısa zaman ərzində Britaniya hərbi nümayəndəliyi Londona göndərdiyi məlumatlarında Bakı hökümətinin müasir dünya görüşlü insanlardan ibarət olduğunu, ölkədə inzibati sistemin və sabitliyin bərpa edilməsini bacardığını qeyd edirdi. Bunun nəticəsi olaraq, Britaniya nümayəndəliyi Azərbaycan hökümətinin bütün Azərbaycan ərazisində, o cümlədən Qarabağda, milli hakimiyyət qurmaq haqqını tanımışdı, hətta, Azərbaycan hökumətinin nümayəndələrinə Birinci Dünya müharibəsinin nəticələri üzrə keçiriləcək Paris sülh konfransına dəvət almağa yardım göstərməyi vəd etmişdir.
Milli hakimiyyətin möhkəmlənməsi, dövlət strukturları və nizami ordunun yaradılması ilə yanaşı, gənc Azərbaycan hökumətinin qarşısında duran ən vacib diplomatik vəzifə - Birinci Dünya müharibəsində qalib gəlmiş müttəfiq dövlətlər tərəfindən təşkil olunan Paris sülh konfransında iştirak etmək və Azərbaycan dövlətinin dünya birliyi tərəfindən tanınması idi.
Nəhayət, böyük çətinliklərdən sonra Əlimərdan bəy Topçubaşovun rəhbərlik etdiyi Azərbaycan nümayəndə heyəti Paris sülh konfransında iştirak etmək hüququnu qazanmışdır. Habelə, 1920-ci ilin 11 yanvarında Paris sulh konfransında Azərbaycan diplomatiyası özünün ən vacib uğurunu əldə etmişdir - Versal Ali Şurasını təşkil edən müttəfiq ölkələr yekdilliklə Azərbaycan dövlətini tanımışdı. Dövlətin tanınması Azərbaycanın nümayəndə heyətinə Versal Ali Şurasının müxtəlif, o cümlədən Hökümət başçıları səviyyəsində keçirilən iclaslarında rəsmən iştirak etmək, öz hüquq və ehtiyacları haqqında danışıqlar aparmaq imkanını vermişdi. Azərbaycan nümayəndə heyəti o dövrün beynəlxalq səhnəsində həlledici təsirə malik olan məşhur siyasi xadimləri – Lloyd Corç, Klemanso, Lord Kerzon, Çerçil, Foş, Vilson və digərləri ilə Paris sülh konfransının Ali Şurasının və digər iclaslarında müzakirələr apararaq, müttəfiq dövlətlər tərəfindən Azərbaycana müxtəlif yardımın göstərilməsi haqqında qərarın qəbul edilməsinə də nail olmuşdur.
Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin siyasi xadimləri və məharətli diplomatları öz fəaliyyətləri ilə Azərbaycan tarixinin ən parlaq və şərəfli səhifələrini yazmışlar. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılması dünyada gedən hərbi, diplomatik və siyasi proseslərin tərkib hissəsi olaraq, eyni zamanda, müsəlman dünyasında demokratiya, vətəndaş cəmiyyəti və müasir dünyəvi dəyərlərə əsaslanan ilk respublikanın qurulması demək idi.
Bu il 28 May – Respublika gününə həsr olunmuş rəsmi qəbuldakı nitqində Prezident İlham Əliyev cənabları 91 il əvvəl müsəlman aləmində ilk dəfə demokratik respublika olaraq Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin (AXC) qurulmasını tarixi hadisə kimi qiymətləndirmiş, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ömrünün uzun olmadığı və iki ildən sonra respublikanın müəyyən səbəblər

üzündən süqut etdiyini təəssüflə vurğulamış, Azərbaycan xalqı və Azərbaycan dövlətinin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin, onun qurucularının fəaliyyətinə həmişə böyük hörmətlə yanaşdığını, bu tarixin bizə məxsusluğunu və ondan həmişə ibrət dərsi götürməli olduğumuzu bildirmişdir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yalnız 23 ay yaşamasına baxmayaraq, yeni Sovet Azərbaycanının paytaxtı Bakı və suveren ərazisi ilə Sovet İttifaqı tərkibində, formal da olsa, bərabərhüquqlu Respublika kimi saxlanılmasını bu dövrün əsas nəticəsi kimi qiymətləndirmək olar. Bakıda Sovet hakimiyyəti bərqərar olandan sonra da, Azərbaycanın bir sıra siyasi xadimləri diplomatik meydanda öz fəaliyyətini və Azərbaycanın mənafeyinin müdafiəsini davam etdirməyə müvəffəq olmuşlar.

XX əsrin sonunda Azərbaycan öz müstəqilliyini bərpa etmək üçün tarixi fürsət əldə etmiş oldu. Həmin vaxt qonşu Ermənistanın hərbi təcavüzünə məruz qalmış, ağır iqtisadi böhran və daxili qeyri-sabitliyin hökm sürdüyü Azərbaycan öz tarixinin ən mürəkkəb dövrlərindən birini yaşayırdı. Belə bir mürəkkəb şəraitdə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycanın rəhbərliyinə gəlməsini tarixi əhəmiyyətli hadisə kimi qiymətləndirmək lazımdır. Ulu Öndər Heydər Əliyevin hərtərəfli fəaliyyəti nəticəsində milli dövlətçilik möhkəmləndirilmiş, daxildə siyasi sabitlik və milli birlik təmin edilmiş, dövlət quruculuğu və sosial-iqtisadi sahədə dərin islahatların aparılmasına başlanmış, habelə Azərbaycanın milli maraqlarının təmin edilməsinə yönələn xarici siyasətinin prioritet istiqamətləri müəyyənləşdirilərək onların həyata keçirilməsi təmin olunmuşdur.

Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin nəhəng fəaliyyətinin nəticələrinə arxalanaraq, bu gün Azərbaycan Prezident İlham Əliyev cənablarının rəhbərliyi altında bütün sahələrdə nəzərə çarpan tərəqqi əldə etmişdir. Azərbaycan geniş Xəzər və Qara dənizləri bölgəsində baş verən strateji siyasi və iqtisadi proseslərin gedişinə təsir göstərməyə qadir regional liderə çevrilmişdir. Ölkəmiz xarici əlaqələrinin coğrafiyasını əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirmiş, beynəlxalq aləmdə daha çox nəzərə çarpan və hörmət edilən ölkəyə çevrilmiş və xarici siyasət məqsədlərini daha da təkmilləşdirmişdir. Ermənistan təcavüzünün nəticələrini aradan qaldırmaq istiqamətində BMT, ATƏT, Avropa Şurası, NATO və İslam Konfransı Təşkilatı çərçivəsində ölkəmizin ərazi bütövlüyünü dəstəkləyən və Ermənistanın təcavüzkar siyasətini pisləyən bir çox qətnamələr və qərarlar qəbul edilmişdir.

Diplomatik xidmət orqanlarımızın rəhbərlərinin son müşavirəsində xarici siyasətimizin uğurlu olduğunu qeyd edən Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev cənabları daha fəal xarici siyasət fəaliyyəti həyata keçirilməsinin vacibliyini vurğulamış və müvafiq göstərişlər vermişdir. Hazırda Azərbaycan diplomatik xidmət oranları bu göstərişlərin həyata keçirilməsi istiqamətində fəaliyyətinin davam etdirir.

Sözümü bitirərək, Azərbaycan diplomatiyasının 90-cı ildönümünü qeyd etdiyimiz bu əlamətdar gündə sizin hamınıza doğma diyarımızın çiçəklənməsi naminə daha böyük müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

Eyni zamanda, fürsətdən istifadə edərək bir daha başda Eldar Əzizov olmaqla Gəncə şəhər İcra Hakimiyyətinə və gəncəlilərə qonaqpərvərliyə və diqqətə görə təşəkkürümü bildirirəm.

Journal of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Naziri cənab Elmar Məmmədyarovun Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümünə həsr olunmuş konfransda çıxışı

Naxçıvan, 7 iyul 2009-cu il

Hörmətli Vasif müəllim,
Əziz naxçıvanlılar,

Bu gün Azərbaycan dövlətinin çoxəsrlik tarixinin vacib siyasi və mədəni mərkəzlərindən biri olan, ulu Naxçıvanda olmağımdan və sizinlə birlikdə Azərbaycan diplomatiyasının 90-cı ildönümünə həsr olunmuş konfransda iştirak etməyimdən məmnunam.
İlk növbədə səmimi qonaqpərvərlik və iclasın yüksək səviyyədə təşkilinə görə Naxçıvan Muxtar Respublikasının rəhbərliyinə və bütün naxçıvanlılara Xarici İşlər Nazirliyinin nümayəndə heyəti adından dərin təşəkkürümü bildirmək istərdim.

Naxçıvan hamımız üçün doğma bir diyardır. Bu diyar Azərbaycanımıza Heydər Əliyev kimi dövlət xadimi, dahi tarixi şəxsiyyət bəxş etmişdir. Məhz Ulu Öndər Heydər Əliyev çox mürəkkəb və ağır şəraitdə Naxçıvana rəhbərlik edərək Azərbaycan üçün strateji əhəmiyyətə malik bu bölgənin qorunmasını və təhlükəsizliyini təmin etmişdir. Bizim hər birimiz Ümummilli Liderimizin bu xidmətləri ilə fəxr edir və qürur hissi keçiririk.
Bu gün Naxçıvanda böyük tərəqqinin, genişmiqyaslı abadlıq işlərinin, firavanlığın şahidi oluruq. Bu işlər, əsası Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və onun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyev cənabları tərəfindən uğurla davam etdirilən məqsədyönlü siyasət nəticəsində əldə olunmuş hərtərəfli inkişafın tərkib hissəsidir.

Hörmətli iclas iştirakçıları,

Azərbaycan diplomatiyasının 90-cı ildönümü deyəndə biz dövlətimizin peşəkar diplomatik xidmətinin məhz 9 iyul 1919-cu il tarixində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Xarici İşlər Nazirliyinin Katibliyinə dair qərarın qəbul edilməsindən ötən müddəti nəzərdə tuturuq. Bildiyiniz kimi, bu tarixi fakt əsasında Prezident İlham Əliyev cənablarının 24 avqust 2007-ci il tarixli fərmanı ilə 9 iyul Azərbaycan diplomatlarının peşə bayramı elan edilmişdir.
Bugünkü Azərbaycan dövlətçiliyinin kökləri müsəlman şərqində ilk demokratik respublika olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ilə bağlıdır. Naxçıvan diyarı Azərbaycanın müstəqilliyi və dövlətçiliyi uğrunda vuruşan milli qüvvələrin formalaşması mərkəzlərindən biri olmuşdur. Naxçıvan torpağının yetirmələri olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin parlament və hökumətinin üzvləri Həmid ağa Şaxtatinski və İbrahim Əbilov kimi siyasi xadimlər onun daxili siyasətində və diplomatiyasının həyata keçirilməsində fəal iştirak etmişlər. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin hərbi-siyasi imkanlarının çox məhdud olmasına baxmayaraq, onun daxili və xarici siyasətində Naxçıvan həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Birinci dünya müharibəsinin cəbhə bölgəsinə yaxın olduğuna görə Naxçıvan torpağı, erməni daşnaq qüvvələrinin uzun müddət ərzində mütəmadi təcavüzünə məruz qalmışdır. Bütün bunlara baxmayaraq, Naxçıvan camaatı milli yerli hakimiyyət qurumlarını yaradaraq, erməni qüvvələrinə qarşı müdafiə təşkil etmiş və onların qəddar planlarını pozmuşlar.
Bakıda Sovet hakimiyyəti bərqərar olandan sonra da Azərbaycanın bir sıra siyasi xadimləri diplomatik meydanda öz fəaliyyətini və Azərbaycanın mənafeyinin müdafiəsini davam etməyə müvəffəq olmuşdurlar. Naxçıvan torpağının yetirmələri İbrahim Əbilov və Behbud

ağa Şahtaxtinski Azərbaycan diplomatları kimi Rusiya, Türkiyə, Azərbaycan və Ermənistan arasında dövlət münasibətlərinin və sərhədlərin tənzimlənməsində fəal iştirak etmişlər. Sovet-Türkiyə danışıqlarında Azərbaycan nümayəndə heyətinin başçısı Şahtaxtinski ilə birlikdə Əbilov Naxçıvan muxtariyyətini və sərhədlərini müəyyən edən 1921-ci il Moskva və Qars müqavilələrini imzalamışlar. Habelə, Əbilov Sovet Azərbaycanın Türkiyədə səfiri və 1921-ci ildən Zaqafqaziya Federativ Respublikasının Türkiyədə fövqəladə və səlahiyyətli səfiri olmuşdur. O, Azərbaycan-Türkiyə dostluq münasibətlərinin möhkəmləndirilməsində böyük rol oynamış və Türkiyə Cümhuriyyətində ilk islahatların həyata keçirilməsində Mustafa Kamalın yaxın məsləhətçilərindən biri olmuşdur.
Sovet İttifaqı dövründə müstəqillikdən məhrum olmuş Azərbaycan SSRİ ali təhsil qurumları və diplomatik xidmət orqanlarının imkanlarından faydalanaraq milli diplomatik kadrların yetişdirilməsinə nail olmuşdur. Xüsusilə də, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə milli kadr və mütəxəssislərin hazırlanması və müxtəlif sahələrdə irəliləməsi daha sistemli şəkildə həyata keçirilmişdir. Bütün dünyanı əhatə edən Sovet diplomatik xidmət qurumlarında və çoxtərəfli xarici siyasətində, əsas etibarilə Yaxın və Orta Şərq istiqamətində azərbaycanlı diplomatlar və müxtəlif sahələr üzrə mütəxəssislər fəal iştirak etmiş, İran, Türkiyə, Əfqanıstan, İraq və digər ərəb ölkələrində yüksək səviyyəli fəaliyyətləri ilə fərqlənmişlər.
Məhz bu illərdə formalaşmış kadr potensialı bu gün bizə müstəqil diplomatik fəaliyyətimizi genişləndirməyə, bir çox ölkələrdə və təşkilatlarda səfirlik və nümayəndəliklər açmağa imkan verir. Bu dövrün ən vacib xüsusiyyəti isə ondan ibarətdir ki, Sovet İttifaqında ümumi durğunluğun olmasına baxmayaraq, məhz Ümummilli Lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövründə Azərbaycanda milli şüurun dirçəlməsi sahəsində, o cümlədən milli tarix və mədəniyyətə aid tədqiqat və fəaliyyətin xeyli çoxalması, milli iqtisadiyyat və elmin inkişaf etdirilməsində böyük işlər görülmüşdür. Bu geniş əhatəli nailiyyətlər Azərbaycanın yeni mərhələdə müstəqilliyə hazır olması üçün zəruri potensial yaratmışdır.
Beləliklə, 1991-ci ildə Sovet İttifaqının dağılması ilə yeni yaranmış müstəqil dövlətlər arasında Azərbaycan müstəqil dövlət kimi inkişaf etməyə qadir olan ölkələrdən biri idi.
XX əsrin sonunda Azərbaycan öz müstəqilliyini bərpa etmək üçün tarixi fürsət əldə etmiş oldu. Həmin vaxt qonşu Ermənistanın hərbi təcavüzünə məruz qalmış, ağır iqtisadi böhran və daxili qeyri-sabitliyin hökm sürdüyü Azərbaycan öz tarixinin ən mürəkkəb dövrlərindən birini yaşayırdı. Belə bir mürəkkəb şəraitdə Ulu Öndər Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycanın rəhbərliyinə gəlməsi tarixi əhəmiyyətli hadisə idi. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin hərtərəfli fəaliyyəti nəticəsində milli dövlətçilik möhkəmləndirilmiş, daxildə siyasi sabitlik və milli birlik təmin edilmiş, dövlət quruculuğu və sosial-iqtisadi sahədə dərin islahatların aparılmasına başlanmışdır.
Məhz ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən Azərbaycanın milli maraqlarının təmin edilməsinə yönələn xarici siyasətinin prioritet istiqamətləri müəyyənləşdirilmiş və onların həyata keçirilməsi təmin olunmuşdur. Böyük diplomatik məharət tələb edən uğurlu neft strategiyasının həyata keçirilməsi nəticəsində Azərbaycanın dünya birliyində geosiyasi əhəmiyyəti xeyli artmış, ölkəmizin ətrafında daha əlverişli strateji reallıq əmələ gəlmişdir. Fəal xarici siyasətin nəticəsi olaraq, dünya dövlətlərinin və beynəlxalq təşkilatların Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll edilməsi istiqamətində səyləri gücləndirilmişdir.
Ümummilli Lider Heydər Əliyevin nəhəng fəaliyyətinin nəticələrinə arxalanaraq, onun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyev cənablarının rəhbərliyi altında Azərbaycan siyasi və sosial-iqtisadi, hərbi və enerji strategiyası sahələrində yeni nəzərə çarpan tərəqqi əldə etmişdir.
Azərbaycan ətrafda olan geniş bölgədə baş verən strateji siyasi və iqtisadi proseslərin gedişinə təsir göstərməyə qadir olan ölkəyə çevrilmişdir. Azərbaycanın siyasi və iqtisadi qüdrəti, strateji coğrafi mövqeyi, zəngin təbii ehtiyatları xarici siyasət prioritetlərinin təmin olunmasında böyük əhəmiyyətə malikdir. Azərbaycan öz milli mənafeyinə uyğun olaraq beynəlxalq birliyin əksər üzvləri ilə sabit münasibətlər və qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq həyata keçirir. Ölkəmiz xarici əlaqələrinin coğrafiyasını əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirmiş, beynəlxalq aləmdə daha çox nəzərə çarpan və hörmət edilən ölkəyə çevrilmiş və xarici siyasət məqsədlərini daha da təkmilləşdirmişdir. Avstraliya istisna olmaqla, bizim bu gün dünyanın bütün qitələrində diplomatik nümayəndəliklərimiz mövcuddur.
Ermənistan təcavüzünün nəticələrini aradan qaldırmaq istiqamətində fəaliyyətini gücləndirərək,

Azərbaycan diplomatiyası BMT, ATƏT, Avropa Şurası, NATO, İslam Konfransı Təşkilatı və digər beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində ölkəmizin ərazi bütövlüyünü dəstəkləyən və Ermənistanın təcavüzkar siyasətini pisləyən bir çox qətnamələr və qərarların qəbul edilməsinə nail olmuşdur. Biz Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin danışıqlar yolu ilə, Minsk qrupu həmsədrlərinin vasitəçilik yardımı əsasında həll edilməsi istiqamətində səylərimizi davam etdiririk. Azərbaycanın mövqeyi birmənalıdır, Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsi yalnız beynəlxalq hüquq prinsipləri, o cümlədən Azərbaycanın suverenliyi, ərazi bütövlüyü və beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığı əsasında həll oluna bilər.

Müstəqilliyimizin bərpa olunmasından sonra keçən on səkkiz il ərzində Azərbaycanın xarici siyasət strategiyasının uğurlu olmasının sübutu ondan ibarətdir ki, bu dövr ərzində ölkəmiz daim dəyişən beynəlxalq mühitə uyğunlaşmaqla yanaşı, eyni zamanda regional liderə və beynəlxalq aləmdə etibarlı tərəfdaşa çevrilmişdir. Ölkəmiz bütün regional məsələlərdə əsas oyunçudur və regiondakı strateji əhəmiyyətli heç bir layihə Azərbaycansız gerçəkləşə bilməz.

Diplomatik xidmət orqanlarımızın rəhbərlərinin son müşavirəsində Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev cənablarının qeyd etdiyi kimi xarici siyasətimiz bütün istiqamətlərdə uğurludur, biz işimizi məhz bu istiqamətdə davam etdirəcəyik və xarici siyasət fəaliyyətimizdə fəal olmalıyıq. Bu gün Azərbaycan diplomatik xidməti Möhtərəm cənab Prezidentin göstərişlərinə uyğun olaraq xarici siyasət prioritetlərimizin təmin olunması istiqamətində fəaliyyətini davam etdirir.

Sözümü bitirərək, Azərbaycan diplomatiyasının 90-cı ildönümünü qeyd etdiyimiz bu əlamətdar gündə sizin hamınıza doğma diyarımızın çiçəklənməsi naminə daha böyük müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

Eyni zamanda, fürsətdən istifadə edərək başda Vasif Talıbov olmaqla Naxçıvan Muxtar Respublikasının rəhbərliyinə və naxçıvanlılara qonaqpərvərliyə və diqqətə görə bir daha təşəkkürümü bildirirəm.

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Naziri cənab Elmar Məmmədyarovun Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümünə həsr olunmuş mərasimdə çıxışı

Bakı, 9 iyul 2009-cu il

Hörmətli xanımlar və cənablar,
Hörmətli nazirlər, səfirlər, baş konsullar,
Əziz qonaqlar və həmkarlar,

Bu gün bu möhtəşəm sarayda Azərbaycan Diplomatik Xidmətinin 90 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlərin yekunu olan bu ziyafətdə sizləri salamlamaqdan məmnunam.

Azərbaycan diplomatiyasının 90-cı ildönümü deyəndə biz dövlətimizin peşəkar diplomatik xidmətinin məhz 9 iyul 1919-cu il tarixində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Xarici İşlər Nazirliyinin Katibliyinə dair qərarın qəbul edilməsindən ötən müddəti nəzərdə tuturuq.

Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyev 1918-1920-ci illərin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tarixinə xüsusi diqqətlə yanaşırdı. Onun fərmanı əsasında Azərbaycan xarici siyasət sənədləri toplusu da daxil olmaqla, ilk dəfə olaraq, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dövlətinə aid bütün sənədlər nəşr edilmişdir.

Bu tarixi fakt əsasında Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin 24 avqust 2007-ci il tarixli fərmanı ilə 9 iyul Azərbaycan diplomatlarının peşə bayramı elan edilmişdir. Bu qərar Möhtərəm Prezidentimizin Azərbaycanın diplomatik xidmətinə və onun əməkdaşlarına göstərdiyi diqqət və qayğının nümunəsidir.

Azərbaycanın peşəkar diplomatik xidməti ötən 90 il ərzində şərəfli yol keçmişdir. Xüsusilə, müstəqilliyimizin bərpasından sonra Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən müəyyənləşdirilmiş və milli maraqlarımıza uyğun xarici siyasətin həyata keçirilməsinə başlanmışdır.

Bu gün Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan diplomatiyası uğurla davam etdirilir. Ölkəmiz beynəlxalq arenada mövqelərini daha da möhkəmləndirmiş, regionun liderinə çevrilmişdir.

Əminik ki, Azərbaycan diplomatiyasının uğurları davamlı olacaqdır. Biz Möhtərəm Prezidentimizin rəhbərliyi ilə xarici siyasətimizin bütün istiqamətlərində yüksək nailiyyətlər əldə edəcəyik, xüsusilə də diplomatiyamız üçün ən prioritet məsələ olan Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli istiqamətində səylərimizi daha da artıracağıq.

Sizləri diplomatiyamızın 90 illiyi münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edir və hamınıza uğurlar arzulayıram.

Təşəkkür edirəm.

AZƏRBAYCAN DİPLOMATİYASININ 90 İLLİYİ - 90TH ANNIVERSARY
OF AZERBAIJAN'S DIPLOMACY - 90 ЛЕТИЕ ДИПЛОМАТИИ АЗЕРБАЙДЖАНА

Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümü ilə əlaqədar keçirilmiş silsilə tədbirlər

Azərbaycan diplomatiyasının 90 illiyi ilə əlaqədar AR-in Xarici İşlər Nazirliyinin nümayəndə heyətinin Şəhidlər Xiyabanını ziyarəti

Azərbaycan diplomatiyasının 90 illiyi ilə əlaqədar AR-in Xarici İşlər Nazirliyinin muzeyinin açılışı

Azərbaycan diplomatiyasının 90 illiyi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəliklərinin başçıları ilə AR XİN-nin binası qarşısında birgə foto şəkil

1918-1920-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Xarici İşlər Nazirliyinin yerləşdiyi binada xatirə lövhəsinin açılışı

Azərbaycan diplomatiyasının 90 illiyi ilə əlaqədar Naxçıvan şəhərinə səfər etmiş AR-in Diplomatik Nümayəndəliklərinin başçıları ilə Naxçıvan Xarici İşlər Nazirliyinin binası qarşısında birgə foto şəkil

Azərbaycan diplomatiyasının 90 illiyi ilə əlaqədar Gəncəyə səfər etmiş AR-in Diplomatik Nümayəndəliklərinin başçılarının iştirakı ilə keçirilmiş iclas

Azərbaycan diplomatiyasının 90 illiyi ilə əlaqədar Naxçıvana səfər etmiş AR-in Diplomatik Nümayəndəliklərinin başçılarının iştirakı ilə keçirilmiş iclas

Azərbaycan diplomatiyasının 90 illiyi ilə əlaqədar "Azərbaycan Qlobal Siyasətində Xarici Siyasətin Formalaşması" adlı Bakıda keçirilmiş beynəlxalq konfrans

Azərbaycan diplomatiyasının 90 illiyi ilə əlaqədar Bakıda keçirilmiş ziyafət

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümünə həsr olunmuş konfransda çıxışı

Naxçıvan, 7 iyul 2009-cu il

Azərbaycan Respublikasının diplomatik xidmətinin 90 illiyi münasibəti ilə keçirilən tədbirin hörmətli iştirakçıları!

Bugünkü konfrans əlamətdar bir dövrdə keçirilir. Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə hər il iyul ayının 9-u Azərbaycanda diplomatik xidmət orqanları əməkdaşlarının peşə bayramı kimi qeyd olunur. Bu il eyni zamanda Azərbaycan Respublikasında diplomatik xidmətin 90 illiyi qeyd edilir.
Qarşıdan gələn peşə bayramınız və diplomatik xidmətin 90 illiyi münasibəti ilə Sizi səmimi qəlbdən təbrik edir, ölkəmizin milli maraqlarının qorunması kimi olduqca vacib, şərəfli və məsuliyyətli işdə uğurlar arzulayıram.
Hər bir ölkənin diplomatiyası o ölkənin qürur mənbəyidir. Milli dövlətçiliyi və dövlət sərhədləri olan ölkələr istər-istəməz beynəlxalq münasibətlər sisteminin subyektinə çevrilirlər. Bu mənada diplomatiya dövlətçiliklə birbaşa bağlıdır və ondan kənarda ölkələrarası münasibətlər mümkün deyil.
Qədim dövlətçilik ənənələrinə malik olan digər dövlətlər kimi, Azərbaycanın da beynəlxalq münasibətlər və diplomatiya tarixi olduqca zəngindir. Qədim Azərbaycan dövlətləri olan Ağqoyunlu və Səfəvilərin Azərbaycan diplomatiyasının inkişafında xidmətləri böyükdür. Bu dövlətlərin Vatikan, Venesiya və Macarıstan kimi nüfuzlu dövlətlərlə münasibətləri diplomatiya tariximizin "qızıl fondu"na daxil olmuşdur.
Azərbaycanın Naxçıvan diyarı da ən qədim dövrlərdən başlayaraq böyük dövlətlərin maraq dairəsində olmuşdur. 5 min illik tarixə və şəhər mədəniyyətinə malik Naxçıvan bir yandan geostrateji mövqeyi və zəngin təbii sərvətləri ilə fatehlərin diqqətini özünə cəlb edirdisə, digər tərəfdən əlverişli tranzit imkanlarına malik olması, Böyük İpək Yolunun üzərində yerləşməsi səbəbindən ölkələr və regionlararası maraqların kəsişdiyi əraziyə çevrilmişdi. Bütün bunlar isə qədim Naxçıvanı hərbi və siyasi diplomatiya müstəvisinə çıxarmışdı. Naxçıvan şəhəri bizim eranın onuncu əsrində Naxçıvan şahlığının, on ikinci əsrdə qüdrətli Atabəylər dövlətinin, on səkkizinci əsrdə siyasi səhnədə əhəmiyyətli rol oynayan Naxçıvan xanlığının, 1918-ci ildə 1 milyondan artıq əhaliyə malik Araz-Türk Respublikasının paytaxtı olmuş, Azərbaycan dövlətçiliyinin, siyasi və diplomatik münasibətlər sisteminin formalaşmasında mühüm mərhələ təşkil etmişdir.
Naxçıvanın muxtariyyət əldə etməsindən sonra formalaşmış xarici dövlətlərlə əlaqələr sahəsində təcrübəsi Azərbaycan dövlətçiliyinin daha da zənginləşməsinə xidmət etmişdir.
Ötən əsrin 20-ci illərində Azərbaycanın himayəsi altında muxtariyyət qazanmış Naxçıvanın Maku, Xoy və Təbrizdə konsulluqları, Bakı, Tiflis və İrəvanda nümayəndəlikləri yaradılmış, Rusiya Federasiyasının Qarsdakı konsulluğu yanında müvəkkilliyi təşkil olunmuşdur. 1924-cü ilədək Naxçıvanda Türkiyənin hərbi nümayəndəliyi, 1938-ci ilədək isə İranın konsulluğu fəaliyyət göstərmişdir.
Tarixə nəzər salsaq, aydın görmək mümkündür ki, Naxçıvan ərazisində yaradılmış dövlət qurumlarının, həyata keçirilən diplomatik fəaliyyətin yalnız bir məqsədi olmuşdur: min illər boyu Azərbaycan türklərinin vətəni olan bu qədim ərazinin Azərbaycana məxsusluğunu, Azərbaycan dilini, milli-mənəvi dəyərlərini və Azərbaycan dövlətçiliyini qoruyub-saxlamaq, xalqımızın birliyini və bütövlüyünü təmin etmək. Xarakterikdir ki, bu missiya təkcə dövlət xadimlərinin yox, eyni zamanda geniş xalq kütlələrinin də iştirakı ilə həyata keçirilmiş, özünəməxsus "xalq diplomatiyası" yaranaraq formalaşmışdır.
Ötən əsrin 20-ci illərində Amerika, İngiltərə və Rusiya kimi böyük dövlətlərin mövqeyinin əksinə olaraq Naxçıvan əhalisinin siyasi iradəsi nəticəsində bu diyarın Azərbaycanın tərkibində muxtar respublika kimi qorunub saxlanması xalqın iradəsinin, "xalq diplomatiyası"nın tarixdə

oynadığı rolun əyani ifadəsidir. Aparılmış siyasi və diplomatik səylərin nəticəsi olaraq 1921-ci ildə imzalanmış 2 mühüm beynəlxalq sənəddə - Moskva və Qars müqavilələrində Naxçıvanın muxtariyyət hüququnun tanınması, Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisinin təsdiq olunması və beynəlxalq müqavilələrlə qorunan toxunulmazlıq hüququnun təsbit edilməsi gənc Azərbaycan diplomatiyasının şəksiz qələbəsi idi.

Azərbaycan tarixi xalqımızın taleyində əhəmiyyətli rol oynayan bu cür diplomatik nailiyyətlərlə zəngin olduğu kimi, görkəmli diplomatlar nəslinin formalaşması ilə də zəngindir. Qüdrətli Azərbaycan Atabəylər dövlətinin İraq sultanlığı, bu hakimiyyətin rəqibləri olan Marağa və Rey hakimləri ilə münaqişələrini böyük təcrübə və müdrikliklə aradan qaldıran Möminə xatın, qadın siyasətçi kimi on ikinci əsr Azərbaycan diplomatiyası tarixində özünə şərəfli yer tutmuşdur. Naxçıvan xanlarından Heydərqulu xan, Abbasqulu xan və Cəfərqulu xan xanlığın xarici siyasətinə bilavasitə rəhbərlik etmiş, birinci Kalbalı xan isə on səkkizinci əsrin nüfuzlu siyasi lideri və diplomatı kimi məşhurlaşmışdır.

Azərbaycandan ərazicə ayrı düşmüş Naxçıvanın Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ilə birləşməsi üçün böyük səylər göstərən Araz-Türk Respublikasının xarici işlər naziri Bəhram xan Naxçıvanski təmsil etdiyi dövlətin ərazisinin qorunması uğrunda fəal mübarizə aparmış, işğalçı ermənilərə qarşı döyüşdə şəhid olmuşdur.

Ötən əsrin 20-ci illərində Naxçıvanda Behbud bəy Şahtaxtinski, İbrahim Əbilov kimi diplomatlar yetişmişdir. Behbud bəy Şahtaxtinskinin fəaliyyəti ağır vəziyyətdə diplomatiyanın mümkün olmayanı mümkün etmək prinsipinə ən gözəl nümunədir. Moskva və Qars müqavilələrinin xalqımızın milli maraqlarına uyğun şəkildə bağlanması, hər şeydən əvvəl onun diplomat bacarığı hesabına mümkün olmuşdur.

Göründüyü kimi, diplomatiya sıravi peşələrdən deyil. O, xalqın milli və siyasi maraqlarına birbaşa təsir göstərən fəaliyyət sahəsidir. Xarici siyasət üzrə mütəxəssislərin fikrincə, "diplomatiya - dövlətlərin xarici siyasətinin həyata keçirilməsi üçün vasitə olub, konkret şərait və yerinə yetirilən vəzifələrin xarakteri nəzərə alınmaqla tətbiq edilən qeyri-hərbi praktik tədbirlərin, üsul və metodların məcmusudur". Yaxşı işlənmiş və əsaslandırılmış diplomatiyası olmayan dövlətlər siyasi səhnədən silinməyə məhkumdurlar. Bu fikrin təsdiqi kimi ötən əsrin 90-cı illərində Azərbaycanın düşdüyü vəziyyəti göz önünə gətirmək kifayətdir.

Bu dövrdə nə baş verirdi? Dünyada gedən qlobal proseslər, Sovetlər Birliyinin dağılması, Varşava Müqaviləsi Təşkilatının buraxılması planetimizin siyasi mənzərəsini ciddi şəkildə dəyişdirmiş, keçmiş SSRİ məkanında meydana çıxmış yeni müstəqil dövlətlər birbaşa beynəlxalq münasibətlər sisteminin subyektinə çevrilmişdilər. Bir sıra dövlətlər bu münasibətləri milli maraqlara uyğunlaşdırmaq xətti götürdüyü halda, Azərbaycanın siyasi rəhbərliyi birtərəfli qaydada ölkənin xarici siyasətini imperiya qüvvələrinin maraqlarına uyğunlaşdırmaq yolunu tutmuşdu. Bununla da dövlətin suveren hüquqlarının qorunmasına beynəlxalq təminat heçə endirilmişdi.

Xalq Cəbhəsi-Müsavat cütlüyünün xarici siyasət kursu da ayrı-ayrı vəzifəli şəxslərin bir-birini təkzib edən təsadüfi bəyanatları ilə yadda qalmışdı. "Bizimlə müharibə vəziyyətində olan dövlətə atom zərbəsi endirmək", "Çinə türk bayrağı sancmaq" kimi məsuliyyətsiz çağırışlar xarici siyasətin ali məqsədi barədə yanlış rəy doğurmaqla ölkəmizin beynəlxalq imicini ciddi zərbə altında qoymuşdu. Nəticə nə oldu? Azərbaycan təkləndi. Ölkə ərazisinin 20 faizinin işğalı və Naxçıvan Muxtar Respublikasının tam blokada vəziyyətinə düşməsi faktına beynəlxalq birlik lazımi reaksiya vermədi, Azərbaycana qarşı ədalətsiz "907-ci düzəliş" tətbiq olundu.

Bundan fərqli olaraq həmin dövrdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının rəhbəri kimi ulu öndər Heydər Əliyev xarici dövlətlərlə münasibətdə qonşuluq prinsipinin əsaslarını yaradaraq tətbiq etdi, İran və Türkiyə ilə mehriban münasibətlər quruldu, Araz çayı üzərində Şahtaxtı-Poldəşt, Sədərək-Dilucu körpüləri salındı. Sadələşdirilmiş rejimdə işləyən yeni sərhəd-keçid məntəqələri yaradıldı. İranın və Türkiyənin Naxçıvan Muxtar Respublikasında konsulluqları fəaliyyətə başladı. O dövrdə tətbiq olunan düzgün siyasi xətt Naxçıvanın işğalının qarşısını alırdısa, son dərəcə ağır blokada şəraitində burada yaşayışı və inkişafı təmin edirdisə, yarıtmaz xarici siyasət Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi mövcudluğunu sual altında qoyurdu.

Azərbaycan diplomatiyası yenidən təşkilatlanmasına və əldə etdiyi ciddi nailiyyətlərə görə ümummilli lider Heydər Əliyevə borcludur. Böyük dövlət xadiminin ikinci dəfə ali hakimiyyətə qayıdışı ilə ölkəmizin təklənməsinə səbəb olan kortəbii xarici siyasətə son qoyuldu. Mehriban qonşuluq münasibətlərinin və tarazlaşdırılmış xarici siyasətin tətbiqi Azərbaycanı beynəlxalq birliyin və Avropa ailəsinin nüfuzlu üzvünə çevirdi.

Ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycan dövlətinin xarici siyasətinin başlıca vəzifələrini və istiqamətlərini müəyyənləşdirərək demişdir: "Bizim xarici siyasətimiz birinci növbədə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini təmin etməyə yönəlməlidir. Vəzifəmiz dünyanın bütün dövlətləri ilə bərabərhüquqlu, qarşılıqlı faydalı əlaqələr yaratmaq və inkişaf etdirməkdən, bu əlaqələrdən həm Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq mövqeyini möhkəmləndirmək üçün, həm də respublikanın iqtisadiyyatını, elmini, mədəniyyətini inkişaf etdirmək üçün səmərəli istifadə etməkdən ibarətdir".

Möhtərəm Heydər Əliyev Azərbaycanın həmsərhəd və digər dövlətlərlə, beynəlxalq təşkilatlarla iqtisadi, ticarət, elmi-texniki və mədəni münasibətlərinin genişlənməsinə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının da bu münasibətlərdə iştirakına mühüm diqqət yetirirdi. Onun bilavasitə tapşırığı ilə 1997-ci ildə Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin Naxçıvan Muxtar Respublikasında Konsulluq Məntəqəsi fəaliyyətə başlamış, bir il sonra bu qurumun əsasında Konsulluq şöbəsi, 2003-cü ilin fevralında isə Konsulluq idarəsi yaradılmışdır.

Eyni zamanda, ulu öndər Heydər Əliyevin 1992-ci il fevralın 24-də qəbul etdiyi qərara əsasən Naxçıvan Muxtar Respublikasının Bakı şəhərində nümayəndəliyi təsis edilmişdir. 2002-ci il oktyabr ayının 10-da Naxçıvan Muxtar Respublikasının Bakıdakı daimi nümayəndəliyinin yeni binasının açılış mərasimində iştirak və çıxış edən ümummilli liderimiz demişdir: "Mən son vaxtlar Naxçıvanın inkişafı ilə əlaqədar bəzi tədbirlər həyata keçirmək barədə qərarlar vermişəm. Bunlar lazımdır. Nə üçün? çünki Naxçıvanın vəziyyəti, onun coğrafi vəziyyəti və Naxçıvana qarşı ermənilərin daimi ərazi iddiası Naxçıvanı xüsusi inkişaf etdirmək məsələsini qarşımıza qoyur. Naxçıvan Azərbaycanın ən qədim torpaqlarından biridir. Naxçıvanda Azərbaycanın milli mədəniyyətini, memarlığını, rəssamlığını nümayiş etdirən abidələr vardır.

Biz Azərbaycanın xüsusi ağır şəraitdə olan bir hissəsini gərək o qədər inkişaf etdirək ki, oradakı problemlər insanları narahat etməsin. Həmin insanlar orada daim yaşasınlar. Azərbaycan torpağını qorusunlar, saxlasınlar. Bax, bunlara görə bu qərarlar qəbul olunmuşdur".

Ulu rəhbərimizin siyasi xəttini davam etdirən hörmətli Prezidentimiz İlham Əliyevin 2005-ci il 31 oktyabr tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin Naxçıvan Muxtar Respublikasındakı İdarəsi təşkil olunmuş və İdarənin Əsasnaməsi təsdiq edilmişdir. Həmin Əsasnamə ilə İdarəyə Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin müvafiq vəzifə və funksiyalarının Naxçıvan Muxtar Respublikasında fasiləsiz və ardıcıl həyata keçirilməsi tapşırılmışdır.

Ötən il Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin Naxçıvan Muxtar Respublikasındakı İdarəsinin yeni inzibati binasının açılış mərasimində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin şəxsən iştirak etməsi, bu il isə Azərbaycan Respublikasının diplomatik xidmətinin 90 illiyi münasibəti ilə konfransın Naxçıvanda keçirilməsi barədə tapşırıq verməsi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının 85 illik yubileyinin keçirilməsi barədə sərəncam imzalaması muxtar respublikanın tarixi keçmişinə, Azərbaycan diplomatiyası və dövlətçilik tarixində oynadığı müstəsna rola verilən yüksək qiymətin əyani ifadəsidir.

Bu yüksək qayğıya və diqqətə görə ölkə rəhbəri hörmətli İlham Əliyevə dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

Hörmətli konfrans iştirakçıları!

90 illik yubiley çərçivəsində keçirilən tədbirdə diplomatik xidmət orqanları rəhbərlərinin, səfir və konsulların iştirakı 1991-ci ildən Ermənistan Respublikasının işğalçılıq siyasəti nəticəsində blokada şəraitində yaşayan muxtar respublikanın üzləşdiyi problemləri bilavasitə yerindəcə müşahidə etmək və beynəlxalq aləmə həqiqəti çatdırmaq imkanı yaradacaqdır.

Sizin bu imkanlardan məqsədyönlü şəkildə yararlanacağınıza əminliyimi ifadə edir, çıxışımı Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin aşağıdakı fikirləri ilə tamamlayıram: "Biz bütün sahələrdə görürük ki, Azərbaycanın inkişafı, güclü dövlətə çevrilməsi artıq reallıqdır. Biz çalışmalıyıq ki, bunu daha da sürətlə həyata keçirək, öz maraqlarımızı tam şəkildə müdafiə edək.

Elə edək ki, Azərbaycanın xarici siyasəti Azərbaycanı qorusun, Azərbaycanın qarşısında, elə bil, qalxan kimi dayansın ki, ölkəmiz inkişaf etsin. Ölkə öz istəyinə nail olsun və insanlar daha da yaxşı yaşasınlar. Budur siyasətimizin əsas istiqamətləri".

Diplomatik xidmət korpusunun bütün əməkdaşlarını bir daha yubiley münasibəti ilə təbrik edir, ölkə Prezidentinin müəyyənləşdirdiyi vəzifələrin həyata keçirilməsində uğurlar arzulayıram.

Sağ olun!

Azərbaycan Respublikasının Macarıstandakı səfiri Həsən Həsənovun Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümünə həsr olunmuş konfransda çıxışı

Gəncə, 6 iyul 2009-cu il

Hörmətli cənab Nazir,
Hörmətli cənab Gəncə İcra Hakimiyyətinin başçısı,
Hörmətli cənab Səfirlər,
Hörmətli Gəncəlilər,
Hörmətli xanımlar və cənablar,

Biz bu gün tariximizin ən mühüm hadisələrindən birini - Azərbaycan Respublikasının diplomatik xidmətinin 90 illiyini qeyd edirik.
Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin Azərbaycan diplomatları ilə mütəmadi keçirdiyi görüşlərində, xarici siyasətlə bağlı çıxış və bəyanatlarında qoyduğu vəzifələr diplomatlarımızın fəaliyyətinin ana xəttini təşkil edir.

Bu müqabildə Diplomatik xidmət orqanları gününün və 90 illik yubiley tədbirlərinin belə yüksək səviyyədə və özünəməxsus formada təşkili, diplomatik xidmətimizə göstərdiyi qayğı və diqqətinə, diplomatlarımızın fəaliyyətinin yüksək qiymətləndirilməsinə görə hörmətli həmkarlarım adından Möhtərəm cənab Prezidentimiz İlham Əliyevə dərin təşəkkürümüzü bildiririk.
Azərbaycanın diplomatiya ənənəsinin tarixi çox qədimdir. Minilliklərlə qurulmuş Azərbaycan dövlətləri xarici ölkələrlə siyasi, hərbi, ticari əlaqələrini həyata keçirmək üçün qurumlar yaratmışlar. Həmin ənənələrin davamı olaraq Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti, 1919-cu ildə müasir tipli Diplomatik xidməti həyata keçirən rəsmi struktur olan Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyini yaratdı.
90 il ərzində Azərbaycan diplomatik xidmətinin necə çətin və şərəfli bir inkişaf yolu keçdiyi göz qabağındadır.
1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qurulan kimi Azərbaycan dövlətçiliyinin qorunması və dünyaya tanıdılması kimi şərəfli və məsuliyyətli tarixi missiyanı boyunlarına götürən Respublikamızın yeni formalaşan diplomatları ölkəmizi tanıtmaq istiqamətində var qüvvələrini əsirgəməmişlər. Əlimərdan bəy Topçubaşovun rəhbərliyi ilə Versal Sülh Konfrasında Azərbaycanın müstəqilliyinin tanınması yolunda fədakarcasına çalışan diplomatlarımızın tarixi xidmətlərini bu gün xüsusi qeyd etməliyik.
Sovet hakimiyyətinin ilk illərində xarici əlaqələrimizin xəttini müəyyənləşdirən, Nəriman Nərimanovun səyləri nəticəsində, Azərbaycan Rusiya və Türkiyə arasında əlaqələndirici missiyanı öz üzərinə götürmüş, taleyüklü sənədlər imzalanmışdır. Məlum təzyiqlərə baxmayaraq, Naxçıvan, Dağlıq Qarabağ və Zaqatala Azərbaycanın tərkibində qalmaqla dövlət sərhədləri müəyyənləşdirilmişdir. Rusiya kommunistləri ilə erməni daşnaklarının Azərbaycandan ayırmaq istədiyi Bakının Sovet Azərbaycanın tərkibində qalması və paytaxt olması da bu dövrdə dönməz xarakter almışdır. Sovet hakimiyyətinin ilk illərində Azərbaycan türk dünyası və bütün şərqdə gedən ictimai-siyasi proseslərin əsas mərkəzlərindən biri olmuş, Bakıda keçirilmiş Türkoloji və Şərq Xalqları Qurultayları bütün müsəlman - şərq və türk dünyasının tarixində silinməz iz buraxmışdır.
Sevindirici haldır ki, Azərbaycan Türkiyə əlaqələri tarixin bütün mərhələlərində, sınaqlardan uğurla çıxmış və müasir dövrümüzdə ulu öndərimiz Heydər Əliyev demişkən "Bir millət, iki dövlət" prinsipi ilə yüksələn istiqamətlə inkişaf edir.
Sovet hakimiyyətinin 70-80-ci illərində ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin səyləri nəticəsində xarici ölkələrdə Azərbaycan Mədəniyyəti və İqtisadiyyatı Günləri təşkil edilmiş, Azərbaycan radiosu xarici dillərdə xarici ölkələrlə yayımlanmağa başlamış, alim və ədiblərimizin əsərləri xarici dillərdə nəşr edilmişdir. Bu illərdə Azərbaycanda siyasi, elm, mədəniyyət, iqtisadiyyat və digər mövzularda bir sıra irimiqyaslı beynəlxalq tədbirlər keçirilmiş, bunlarda minlərlə xarici iştirak edərək Azərbaycanla əyani tanış olmuşlar.

Azadlıq və müstəqilliyə can atan xalqımız ötən əsrin 80-ci illərinin ikinci yarısında qanlı maneələrə baxmayaraq azadlıq uğrunda mübarizəyə başladı, öz haqq səsini dünyaya çatdırmağa çalışdı. Böyük zəhmət və qurbanlar hesabına müstəqilliyimiz əldə olundu. Ancaq onu möhkəmləndirmək əvəzinə, Azərbaycanda daxili qarşıdurma, siyasi ambisiyalar uğrunda amansız mübarizə aparıldı. Xalq yeganə çıxış yolu olaraq üzünü ulu öndər Heydər Əliyevə tutdu. Heydər Əliyev müstəqilliyimizə, dövlətçiliyimizə yeni nəfəs gətirdi. Onun yüksək nüfuzu, qətiyyətli mövqeyi, dərin məlumatlılığı, peşəkarlığı bütün dünya tərəfindən qəbul edildi. Onun ölkəmizi dirçəltmək və tanıtmaq istiqamətində siyasi və diplomatik gedişlər, apardığı danışıqlar, keçirdiyi görüşlər dünya siyasətində ildırım kimi çaxdı.

Nədir müasir diplomatiyamızı səciyyələndirən?

BMT Təhlükəsizlik Şurasının və Baş Assambleyasının erməni qoşunlarının işğal olunmuş ərazilərdən çıxarılma tələbi, İslam Konfransı Təşkilatının Ermənistanı təcavüzkar kimi tanınması, ATƏT-in Budapeşt Sammitində münaqişənin Avropa təhlükəsizliyi çərçivəsində, Lissabon Sammitində isə konfliktin Azərbaycanın ərazi bütövlüyü prinsipi əsasında həll edilməsi, Avropa Şurasının – Azərbaycan torpaqlarının məhz Ermənistan tərəfindən işğal olunmasının tanınması, Avropa İttifaqının -münaqişənin Azərbaycanın ərazi bütövlüyü çərçivəsində həll olunmasıdır. Bu tələblərin yekdilliklə qəbul olunması, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli yolunda müasir Azərbaycan diplomatiyasının bir mənalı uğurlarıdır.

- Avropa Şurasında tam hüquqlu üzv olmağımız, NATO çərçivəsində "Sülh naminə tərəfdaşlıq", Avropa İttifaqı çərçivəsində "Yaxın qonşuluq siyasəti" və "Şərq tərəfdaşlıq" proqramlarına qoşulmamız, ölkəmizin Avro-Atlantika strukturlarına inteqrasiya olmasıdır.
- YUNESKO və İSESKO və bir sıra donor dövlətləri tərəfindən Azərbaycanın mədəniyyətinə və incəsənətinə böyük diqqət göstərilməsi;
- Tərəfdaş dövlətlərimizin sayının mütəmadi artması və dünyanın aparıcı dövlətləri ilə əlaqələrimizin strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə qalxması;
- "Bakı-Tbilisi-Ceyhan", "Bakı-Tbilisi-Ərzurum", "Bakı-Tbilisi-Qars" möhtəşəm iqtisadi layihələrin həyata keçirilməsi" ulu öndərimiz Heydər Əliyevin və möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin rəhbərlik etdikləri Azərbaycan diplomatiyasının şərəfli səhifələrindəndir.

Hörmətli toplantı iştirakçıları!

Azərbaycanın diplomatik xidməti 90 illik tarixi boyunca çox çətin və keçməkeçli yollardan keçmişdir.

1918-ci illərdə dövlətimiz Ermənistanın hücumlarına məruz qalırdı; Avropa və kommunist Rusiyası Azərbaycan neftini ələ keçirmək niyyətlərini davam edirdi, hətta ölkənin tarixi adı olan Azərbaycan sözünün rəsmiləşməsinə etiraz edənlər də tapılırdı, istər 1918-ci ildə, istərsə də Azərbaycanda Sovet hakimiyyətinin qurulduğu 1920-ci ildə düşmən qüvvələr Bakının Azərbaycanın paytaxtı olmasına maneələr yarandı, Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra Azərbaycana dövlətçilikdən imtina edərək kommunist Rusiyanın muxtariyyətinə çevirməsi yolunda hiylələr quruldu.

1980-ci illərdə azadlıq uğrunda mübarizə başladıqda, Azərbaycan xalqı öz haqq səsini dünyaya eşitdirməyə çalışanda Sovet rejimi və onun diplomatik xidməti buna hər yolla maneçilik törədir, öldürülən, yurd-yuvasından qovulan, torpaqlarına göz dikən xalqın səsini eşitmək istəmir və bunun dünyaya çatdırılmasına imkan verilmirdi.

Müstəqilliyimizin bərpasından sonra da diplomatiya yolumuz min bir maneələrlə, tələlərlə, hiylələrlə rastlaşmışdır. Bunun əsas səbəbi dünyanın bir çox kütləvi informasiya vasitələrində, şirkətlərində, dövlət idarələrində, elm-təhsil müəssisələrində erməni diasporunun mövqeyinin güclü olmasıdır.

Torpaqlarımızın işğal olunduğunu dünyaya çatdırarkən, Azərbaycan diplomatları yalnız Ermənistan və erməni diasporu ilə yox, həm də Ermənistana və Azərbaycana qarşı münasibətlərdə mövcud olan ikili standartlarla, işğalçı ilə işğala məruz qalanı, qatil ilə qurbanı tərəzinin eyni gözünə qoymaq cəhdləri ilə mübarizə aparır.

XX əsrin ən dəhşətli faciələrindən birinə - Xocalı soyqırımına gözlərini bağlayanların gözlərini tarixin bu qanlı səhifəsinə çevirməyə çalışırıq. Azərbaycan dövlətinin 3 min illik tarixi, ədəbiyyatı, mədəniyyəti, incəsənəti, folklorunun mənimsənilməsi oğurlanması, özgəninkiləşdirilməsi cəhdləri hələ də davam edir.

Minilliklər boyu yaratdığımız mətbəximizin, oxuduğumuz mahnılarımızın, yaratdığımız musiqi alətlərimizin, Nizaminin, Füzulimizin, Şah İsmayılımızın bizə məxsus olmadıqları iddia olunur.

Peşəkar, istedadlı, təcrübəli mütəxəssislərlə gənc kadrların vəhdətinin bariz nümunəsi olan

diplomatlarımızı, sadaladığım çətinliklər nəinki sarsıtmır, əksinə onların daha mübariz olmasını təmin edir. Ən kiçik nailiyyətin, ən xırda uğurun arxasında ölkəmizi tanıtmaq və yaşatmaq uğrunda çalışan diplomatlarımızın gərgin əməyi, əzmkar fəaliyyəti, yuxusuz gecələri, yanar ürəkləri dayanır.
Bütün bunların başında Azərbaycan Prezidenti möhtərəm İlham Əliyev tərəfindən təyin edilən xarici siyasətimizin ana xətti durur və bu siyasət Xarici İşlər Nazirliyinin rəhbərliyinin təlimatı əsasında: Mərkəz, Səfirlik və Nümayəndəliklərimiz davamlı olaraq həyata keçirilir.
Hörmətli xanımlar və cənablar,
Bu tədbir 30 il bundan əvvəl Azərbaycanda baş vermiş, tarixi əhəmiyyət daşıyan bir hadisə ilə eyni günlərə təsadüf edir. 30 il əvvəl məhz bu günlərdə ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycana uğurlu rəhbərliyinə görə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı fəxri adına layiq görülmüşdür. Bu fəxri adı aldıqdan sonra ulu öndərin ilk səfəri 30 il əvvəl bu günlərdə məhz Gəncə şəhərinə olmuşdur. Həmin vaxt Gəncənin 250.000 əhalisinin tam əksəriyyəti dahi rəhbəri qarşılamaq, ona olan məhəbbətini göstərmək üçün küçə və meydanlara axışmışdı.
Həmin səfər zamanı Gəncə şəhərinin adını özünə qaytarılması təşəbbüsü irəli sürülmüş və ulu öndərimizin səyləri nəticəsində bu qərar rəsmiləşdirilmişdir. O dövrdə Gəncə şəhəri Kirovabad adlandırılsa da, şəhərin bir hissəsinə rəsmi olaraq "Gəncə" adının verilməsi ilə ulu şəhərimizin tarixi adı özünə qaytarılmışdır.
Bu sadə bir inzibati dəyişiklik deyil. Tarix boyunca, Gəncənin dövlətimiz və xalqımız qarşısındakı xidmətlərinə yüksək ehtiramın təzahürü idi.
Gəncənin adı qaytarılmaqla, təcavüzkar qarşısında baş əyməyən Cavad xanın, ötən əsrin 20-ci ilində bolşeviklər tərəfindən həlak olan oğulların, tarix boyu düşmənə qarşı son damla qanına qədər mübarizə aparan fədailərimizin, şəhərin zəngin ədəbi və mədəni irsini yaradan ziyalılarımızın əzəməti qaytarıldı.
1917-ci ildə Peterburqda çar hakimiyyəti devrilərkən Azərbaycanda ilk siyasi mitinq məhz Gəncədə keçirilmişdir. Gənc Nəsib Bəy Usubbəyovun təşkilatçılığı və rəhbərliyi ilə keçirilən mitinqdə "Yaşasın Azərbaycan avtonomiyası" şüarı yazılmış plakatlar qaldırılmış və bu çağırış qığılcım olaraq Azərbaycanda müstəqillik alovunu yandırmışdır. 1918-ci ilin mayında bu çağırış "müstəqil Azərbaycan dövləti" ideyası olaraq reallaşmış paytaxtımız Bakı düşmən işğalı altında olduğundan, Azərbaycan hökuməti müvəqqəti olaraq Gəncədə məskunlaşmışdır.
Gəncə tarix boyunca olduğu kimi, bu gün də Azərbaycanın fəxridir, gündən-günə sürətlə inkişaf edir. Diplomatik xidmətimizin 90 illik yubileyinin Gəncə şəhərində keçirilməsi, Gəncənin öz adına və tarixinə layiq olan gözəlliyinin və inkişafının bir daha şahidi olmaq bizi daha da fərəhləndirir.
Göstərilən qonaqpərvərliyə görə Gəncə şəhərinin İcra Hakimiyyətinin Başçısı hörmətli, cənab Eldar Əzizova və bütün gəncəlilərə öz və həmkarlarım adından ürəkdən təşəkkür edirəm.
Bu gün hörmətli Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin uğurlu rəhbərliyi nəticəsində Azərbaycan günü-gündən çiçəklənir, əhalinin güzəranı get-gedə yaxşılaşır, ölkədə demokratiya, sabitlik və əmin-amanlıq hökm sürür, paytaxt Bakı ilə yanaşı ölkənin bütün şəhər və rayonları abadlaşır və gözəlləşir.
Dünya böhran keçirdiyi halda iqtisadiyyatımız arası kəsilmədən inkişaf edir. Avropanın enerji problemləri ilə rastlaşdığı halda bir dövrdə cənab İlham Əliyevin uğurla həyata keçirdiyi neft və qaz strategiyası bu gün Azərbaycanı Avropa enerji təhlükəsizliyinin etibarlı təminatçılarından və Avropa siyasətinin əsas iştirakçılarından birinə çevirib.
Azərbaycan Prezidenti dünyanın aparıcı siyasətçiləri ilə görüşlərində, beynəlxalq təşkilatlardakı çıxışlarında, dünyanın nüfuzlu kütləvi informasiya vasitələrinə verdiyi müsahibələrində öz biliyi, təcrübəsi, peşəkarlığı, uzaqgörənliyi ilə ölkəmizi layiqincə təmsil etməkdə ,Azərbaycanın adını ucaltmaqdadır. Cənab İlham Əliyev müdrik dövlət xadimi kimi bütün dünyada tanınmaqda və qəbul edilməkdədir.
Hörmətli xanımlar və cənablar,
İcazə verin, Azərbaycan diplomatik korpusu adından mənə əziz və doğma olan Gəncədə, çıxış etmək imkanını yaratdığına görə Hörmətli Nazirimiz cənab Elmar Məmmədyarova öz təşəkkürümü bildirim!

Əziz iştirakçılar, diqqətinizə görə Sizə minnətdaram!

Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümünə həsr olunmuş konfransda səfir Eynulla Mədətlinin çıxışı

Naxçıvan, 7 iyul 2009-cu il

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinin möhtərəm Sədri cənab Vasif Talıbov,
Azərbaycan Respublikasının möhtərəm Xarici İşlər Naziri cənab Elmar Məmmədyarov,

Hörmətli konfrans iştirakçıları!
Öncə xalqımızın milli rəhbəri, ulu öndərimiz Heydər Əliyevin məruzələr, çıxışlar etdiyi, bizlərə dövlətçilik sənətinin əlifbasını öyrətdiyi bu tarixi salonda mənə çıxış etmək imkanı verildiyinə görə Ali Məclisin sədrinə və xarici işlər nazirinə minnətdarlığımı bildirirəm.

Burada, bu möhtəşəm salonda 1991-1993-cü illərdə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinə rəhbərlik etdiyi zaman Heydər Əliyev həm Naxçıvanı erməni işğalından qorumaq, həm də müstəqilliyinin kövrək addımlarını atmaqda olan, lakin səriştəsiz və dəyanətsiz rəhbərlərin, yad xarici qüvvələrin təzyiqi altında az qala hər şeyi itirmək təhlükəsi ilə üzləşən Azərbaycan Respublikasını fəlakətdən qurtarmaq üçün yollar axtarır, örnəklər verirdi. Eyni ilə 1918-1920-ci illərdə olduğu kimi, tarix təkrar olunurdu. Müstəqillik qazanmış ölkəmiz yenə də bir sıra bölgələrini erməni işğalından qoruya bilmirdi. Ermənilər tərəfindən şose və dəmir yolu bağlanan, elektriki, qazı, telefon rabitəsi kəsilən Naxçıvan tam blokada şəraitində ən ağır günlərini keçirirdi. Dondurucu qış gecələrində bu binanın ikinci mərtəbəsindəki soyuq iş otağında, neft lampası işığında Heydər Əliyev bütün Azərbaycan xalqını işığa çıxarmaq üçün çalışırdı. Elə Azərbaycan dövlətinin ilk xarici siyasət addımları da burada – Naxçıvanda atılırdı. Heydər Əliyev Ali Məclisin deputatlarına, alimlərə, jurnalistlərə təkidlə Naxçıvanın yaxın tarixini, Moskva və Qars müqavilələrini öyrənməyi tövsiyə edirdi. Əvvəlki tarixi təcrübələri nəzərə alaraq ölkəmizin bu qədim guşəsini qoruyub saxlamaq üçün Türkiyə Cümhuriyyəti və İran İslam Respublikası ilə həmin ölkələrin dövlət başçıları səviyyəsində görüşlər keçirir, sənədlər imzalayır və qarşıya qoyduğu məqsədlərə nail olurdu. Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasəti və yorulmaz səyləri ilə Qars müqaviləsi Türkiyənin və Azərbaycanın siyasi gündəminə çıxarıldı. Türkiyənin prezidenti Naxçıvana gəldi, Heydər Əliyev İran prezidentinin dəvəti üzrə Tehranda səfərdə oldu, blokadada olan Muxtar Respublikaya nəfəs verildi. Bakıda bütün bunları qısqanclıqla izləyən, hətta əngəllər yaradan qüvvələrə məhəl qoymayan Ulu Öndər öz diplomatik tədbirləri ilə erməni işğalçılarını da Naxçıvana təkrar həmlə etməkdən çəkindirirdi. Bütün bu müdrik addımlar olmasaydı, 1918-1919-cu illərdəki erməni işğalı təkrar ola bilərdi, o illərdə olduğu kimi Azərbaycan dövləti Naxçıvan bölgəsinin qorunmasında aciz qala bilərdi. Çünki tarix amansızlıqla təkrar olunurdu.

1918-ci ilin 28 mayında elan edilən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ölkənin bütün ərazisinə nəzarət edə bilmirdi. Bakı və ətrafı çoxu rus və ermənilərdən ibarət bolşevik idarəçiliyində idi. 1-ci Dünya müharibəsindən dönən minlərlə silahlı erməni-rus əsgəri Bakıda və Şirvanda qırğınlar törədirdi. Azərbaycanın Naxçıvan, Qarabağ, Zəngəzur bölgələrində qiyam və iğtişaşlar törədən ermənilər həmin bölgələri qəsb etməyə çalışırdılar. Naxçıvana İrəvandan keçən dəmir yolu və Zəngəzurdan keçən şose yollarını ermənilər bağlamışdı. Ermənistan müstəqilliyini elan edəndən bir həftə keçməmiş erməni-daşnak qüvvələri Naxçıvana basqın etdilər. Vəziyyətin çox gərgin olduğunu dəyərləndirən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti rəhbərliyi 4 iyun 1918-ci il tarixində Osmanlı Türkiyəsi ilə Dostluq müqaviləsi imzaladı və türk qoşunlarını yardıma çağırdı. Elə həmin gün türk qoşunlarının bölükləri Naxçıvana yürüş edib erməni-daşnak qüvvələrini

vurub geri oturtdular və Naxçıvanda yerli özünüidarə hökumətinin qurulmasına yardım etdilər. Naxçıvanın xanı Cəfərqulu xan, oğlu Kəlbalı xan, qardaşı Rəhim xan və digərləri Naxçıvanı idarə etməyə başladılar. 4 avqust 1918-ci ildə İstanbuldakı Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri Məmməd Əmin Rəsulzadə xarici işlər naziri Məhəmməd Həsən Hacınskiyə yazırdı: "Ermənilər Ənvər Paşaya xəritə və layihə təqdim ediblər. Türkiyədən Sürməlini, Naxçıvanı, Axalkələki, Eçmiadzini, İrəvanı, Azərbaycandan Qazax, Qarabağ, Zəngəzur və Ordubadı, gürcülərdən isə Borçalını tələb edirlər..."

Həmin vaxt və sonralar Naxçıvanın qorunmasında misilsiz xidməti olan türk komandanı Kazım Qarabəkir Paşa İranın şimal-qərbində İngilislərə qarşı aparılan uğurlu əməliyyatdan sonra qərargahını Təbrizdən Naxçıvana köçürdü və xalq tərəfindən böyük məhəbbətlə qarşılandı. Bundan əvvəl erməni qoşunlarına sarsıdıcı zərbələr vuran Paşa xalqın gözündə milli qəhrəman idi. Lakin 1 Dünya müharibəsinin nəticələrinə və 30 oktyabr 1918-ci il tarixli Mudros müqaviləsinin şərtlərinə görə Kazım Qarabəkir Paşa və qoşunları Naxçıvanı tərk etməyə məcbur oldular. (Kazım Qarabəkir Paşanın Naxçıvandan Qarsa yola düşən vaqon-qərargahı indi Qarsda muzeydə həmin qəhrəmanlıq tarixinin nişanəsidir. Sonralar Naxçıvanın gündoğan tərəfində Ulu Öndərin xeyir-duası ilə Kazım Qarabəkir məscidi tikildi, Kazım Qarabəkir Paşanın qızının da iştirak etdiyi açılış mərasimində Heydər Əliyev Naxçıvanın qorunmasında bu qəhrəman komandanın xidmətlərini qiymətləndirdi.)

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətindən siyasi və diplomatik dəstəkdən başqa ayrı yardım ala bilməyən Naxçıvan bölgəsi yerli özünüidarə rəhbərləri və Kazım Qarabəkir Paşanın tədbiri ilə könüllü olaraq ordudan istefa edib, burada qalan türk əsgər və zabitləri bölgənin aparıcı siyasi liderləri ilə birlikdə 3 noyabr 1918-ci ildə Naxçıvanda Araz Türk Hökuməti quraraq ermənilərə qarşı qeyri-bərabər ölüm-dirim savaşına girdilər və Naxçıvanı, Ordubadı, Culfanı, Şəruru, İğdırı..... erməni istilasından qorudular. Bu hökumət az sonra Qars İslam Şurası, ondan sonra isə Cənub-Qərbi Qafqaz Hökuməti adı ilə daha böyük türk ərazilərini və xalqını qorumaqda əhəmiyyətli rol oynadı. 1919-cu il aprelin 12-də yeni siyasi şəraitin tələbi ilə bölgəni himayəyə götürən Böyük Britaniya qüvvələri həmin hökumətə son qoydular və hökumət üzvlərini Malta adasına sürgünə göndərdilər.

Çox mürəkkəb siyasi şəraitdə fəaliyyət göstərsə də Naxçıvan Araz Türk Hökuməti Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökuməti ilə hər vəchlə əlaqə yaratmağa can atırdı. "Azərbaycan" qəzeti 09 mart 1919-cu il tarixində yazırdı: "Dünən Naxçıvandan sürət qatarı ilə Bakıya-Azərbaycan hökumətinə Türk Araz Respublikasının xüsusi missiyası gəlmişdir. Missiyaya tanınmış şair və dramaturq, öz pedaqoji fəaliyyəti ilə Bakı əhalisinə tanış olan Hüseyn Cavid də daxildir. Missiya öz hökuməti tərəfindən fövqəladə səlahiyyətlə görəvləndirilmişdir." Bu hökumətin süqutundan sonra Naxçıvan bölgəsi çox ağır siyasi təzyiq altına düşdü. Bölgəyə ayaq açan Müttəfiqlərin müxtəlif emissarları Naxçıvanı ermənilərə vermək üçün yollar axtarır, hiylələr qururdular. 1919-cu ilin mayında onların gizli xeyir-duası ilə erməni qoşunları Naxçıvan bölgəsinə hücum etdilər. Bu vaxt artıq Azərbaycan hökuməti də ciddi reaksiya verdi, Azərbaycanın Ermənistandakı diplomatik nümayəndəsi Xan Tekinski Ermənistan Respublikası Hökumətinə kəskin etiraz notası təqdim etdi. Xan Tekinski Azərbaycanın Baş naziri Nəsib bəy Yusifbəyliyə yazırdı: "danışılanlara görə ingilislər Şərur-Naxçıvanı ermənilərə vermək istəyirlər. Belə olsa .... xalqı dəhşətli aqibət gözləyir."

İngilislər Naxçıvanda sözdə olsa da erməni qubernatorluğu yaratdılar, lakin onun hakimiyyəti yerləşdiyi qərargahdan kənara çıxa bilmədi. Xan Tekinski xarici işlər naziri Məhəmməd Yusif Cəfərova 29 may 1919-cu ildəki məktubunda bildirirdi ki, Naxçıvanda xalq ingilislərin qurduğu erməni idarəçiliyini tanımaqdan imtina etmişdir. Naxçıvan bölgəsi ilə davamlı əlaqə qurula bilmədiyinə, həmçinin Müttəfiqlərin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin nümayəndəsinin Naxçıvana gəlməsini əngəllədiyinə görə bu bölgə barəsində məlumatlar əsasən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Ermənistandakı diplomatik nümayəndəsi və İrandakı səfiri vasitəsilə əldə edilirdi. Azərbaycan hökumətinin başçısı Fətəli Xan Xoyskinin qərarı ilə 20 mart 1919-cu ildə İsmayıl Xan Ziyadxanov başda olmaqla İrana fövqəladə diplomatik missiya göndərilmişdi. Sonra isə onun qardaşı, xarici işlər nazirinin müavini Adil Xan Ziyadxanov İrana ilk səfirimiz olaraq göndərildi. Naxçıvan əhalisi buradakı vəziyyət barədə məlumatları həmin diplomatik missiyalarımıza çatdırırdılar. Məsələn 10 aprel 1920-ci ildə Azərbaycanın Tehrandakı Səfiri Azərbaycan xarici işlər nazirliyinə yazırdı: "Naxçıvandan və İranın müxtəlif yerlərindən aldığım

çoxlu teleqramlarda ermənilərin Naxçıvana və Ordubada hücum etdikləri, İran ermənilərinin də onlara dəstək verdiyi göstərilir... Bu barədə Tehrandakı ingilis, ABŞ və fransız səfirliklərinə bildirmişəm....Təcili tədbirlər görülməlidir".

4 iyun 1919-cu ildə Azərbaycan xarici işlər naziri Xan Tekinskiyə tapşırıq vermişdi ki, Azərbaycanın parlament komissiyası üçün keçmiş İrəvan quberniyasının müsəlman əhalisinə, Araz Türk Respublikası və Qarabağ əhalisinə qarşı ermənilərin zorakılığına dair məlumatlar toplasın. 21 iyun 1919-cu ildə Xan Tekinski Məhəmməd Yusif Cəfərova yazırdı: "Naxçıvan, Şərur, Vedibasar, Şahtaxtı erməni qoşunları tərəfindən tutulmuşdur. Naxçıvan Milli Şurası bunu Müttəfiq Komandanlığına bildirməyi və təcili tədbir görməyi xahiş edir....."

Düşmən qarşısında təklənən, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Türkiyədən yardım ala bilməyən və erməni işğalçılarına qarşı müharibəyə başlayan Naxçıvan əhalisi İrana və Türkiyəyə nümayəndə heyətləri göndərməyi qərara aldı. Təbrizdə İran Şahzadəsinə çatdırılan məktub əsasında İran hökuməti Mirzə Əli Heyətin (Dünya şöhrətli alim-cərrah, mütəfəkkir Doktor Cavad Heyətin atası) başçılığı ilə bir heyət göndərdi ki, ermənilərlə əlaqədar vəziyyəti öyrənib hökumətə məruzə etsin. Nəticədə İran dövləti ermənilərlə danışıb onları işğalçı hərəkətlərdən çəkindirmək üçün İrəvana nümayəndələr göndərdi. Qeyd edilməlidir ki, ümumən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinə münasibətdə İranın mövqeyi müəmmalı idi. İran əvvəlcə tanımamaq siyasəti yeridirdi. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə 1918-ci il sentyabrın 6-da yazırdı ki, istiqlal bəyannaməsini İstanbuldakı İran konsulluğuna göndərəndə belə cavab alınmışdı: "Biz Azərbaycan adlı müstəqil dövlət tanımırıq......"

Sonra İran bu mövqeyi dəyişməli oldu. Parisdə Versal konfransında Azərbaycan adına etiraz bildirdi, sonra ərazi iddiaları etdi, 1919-cu ilin payızında isə Bakıya fövqəladə Qafqaz heyəti göndərərək Azərbaycanla bir konfederasiya qurmaq təklifi irəli sürdü, lakin sonra reallıqla barışdı və 1920-ci ilin aprelində Azərbaycanı tanıyaraq dostluq müqaviləsi bağladı. Sovet işğalı ilə əlaqədar Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti süqut etdi və bu sənəd təsdiqlənə bilmədi.

Naxçıvan əhalisinin digər nümayəndə heyəti isə Türkiyəyə keçib Ərzurumda işə başlayacaq konfransda Naxçıvanın vəziyyətini bildirməli idi. Bu zaman artıq yeni Türkiyənin yaranmasının binası qoyulurdu. 19 may 1919-cu ildə Samsuna, oradan da Kazım Qara Bəkir Paşanın dəvəti ilə Ərzuruma gələn Mustafa Kamal Paşa 23 iyul – 07 avqust 1919-cu il tarixlərində Ərzurum Konqresində Türkiyənin nicatını planlarkən Ərzuruma yetişə bilməyən heyətin Qarsdan teleqrafla göndərdiyi Naxçıvan əhalisinin konfransa müraciətini Kazım Qarabəkir Paşa ilə müzakirə etmiş və Naxçıvanı necə qurtarmaq barədə məsləhətləşmə aparmışdı.

Bu arada isə Naxçıvanda xalqın qəhrəman mübarizəsi ilə ermənilər bölgədən çıxarıldı. Naxçıvanda əvvəl İngilis, az sonra isə Amerikan general-qubernatorluğu yaradılmışdı. Lakin felən hakimiyyət Cəfərqulu xanın başçılığı ilə Naxçıvan Milli Şurasının əlidə idi. Buna baxmayaraq, erməni təhlükəsi hələ də sovuşmamışdı. 1919-cu ilin əvvəllərindən Naxçıvan bölgəsi ilə epizodik əlaqələr saxlayan və buradakı baş verən hadisələrə təsir edə bilməyən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökuməti 26 oktyabr 1919-cu ilin tarixində Səməd bəy Cəmillinskini Naxçıvan bölgəsinə general-qubernator təyin etdi. Naxçıvandakı ABŞ qubernatorluğu ləğv edildi, polkovnik Delli isə bir müddət Azərbaycan qubernatorunun yanında nümayəndə kimi qaldı.

Mustafa Kamal Atatürklə müzakirələrdən sonra Kazım Qarabəkir Paşa türk zabitlərindən bir neçəsini ordudan fərari etmiş kimi göstərməklə gizli şəkildə Naxçıvana göndərdi və onlar bu sahədə çox səmərəli işlər gördülər. Sonra isə O, 1920-ci ilin martında Naxçıvana rəsmi şəkildə türk bölmələri göndərdi. İki tabor kimi təşkil olunan bu qüvvələr həm yerli özünümüdafiə qüvvələrinin hazırlanmasında, həm də Naxçıvanın müdafiəsində fəal iştirak etdilər. Kazım Qarabəkir Paşa general Veysel Unuvəri bu hissələri təftiş üçün Naxçıvana göndərdi, sonra isə ümumən Naxçıvanda qalıb onlara rəhbərlik etməyi ona həvalə etdi. 28 iyun 1920-ci ildə Naxçıvanı Sovetlər işğal edəndə yeni təhlükə yarandı. Çünki bolşeviklərin siyasəti də Naxçıvan bölgəsini ermənilərə vermək idi. Bu planı pozmaq, Naxçıvanın Azərbaycanla birləşməsini təmin etmək üçün Kazım Qarabəkir Paşa rusların təkidinə baxmayaraq daha 8 ay həmin türk taborlarını Naxçıvanda saxlatdı. Məqsəd Naxçıvanın taleyi üçün tam siyasi təminat almaq idi. Yeni Türkiyənin diplomatiyası Azərbaycana dəstək verir, Naxçıvan məsələsinin Moskva müqaviləsinin əsas bəndlərindən birinə çevrilməsinə çalışırdı. Sonralar yazdığı "Bolşeviklərlə səkkiz ay birlikdə" xatirələr kitabında general Veysəl Ünüvər azərbaycan türkləri ilə çiyin-çiyinə erməni işğalına qarşı mübarizələrini ətraflı təsvir etmişdir.

Nəticədə 16 mart 1921-ci ildə Moskvada Rusiya ilə Türkiyə arasında, 13 oktyabr 1921-ci ildə isə Türkiyə ilə Azərbaycan, Ermənistan və Gürcüstan arasında Rusiya nümayəndəsinin iştirakı ilə bağlanmış müqavilələrlə Naxçıvanın Azərbaycanın tərkibində qalması və muxtar statusa malik olması, Naxçıvanın taleyi ilə bağlı təhlükə yarandıqda isə Türkiyənin təminatçılığı məsələsi birdəfəlik həllini tapdı. Qeyd etməliyik ki, böyük Mustafa Kamal Paşanın və Türkiyənin şərq ordusu komandanı Kazım Qarabəkir Paşanın Azərbaycanın milli maraqlarına, ərazi bütövlüyünə verdikləri dəstək Sovet Azərbaycanı hökumətinin başçısı Nəriman Nərimanov tərəfindən yüksək qiymətləndirildi. Həmin ilin dekabrında Nəriman Nərimanov Azərbaycan hökuməti adından onlara minnətdarlıq məktubu və gümüşdən hazırlanmış yemək-çay-kofe dəstləri göndərdi. Kazım Qarabəkir Paşa öz xatirələrində bunu məmnunluqla qələmə almışdır.

Hörmətli konfrans iştirakçıları, indi ermənilərin tanımadığı Qars müqaviləsinin imzalanmasından 88 il ötsə də erməni iddiaları heç də dəyişməmişdir. Qarabağ və digər işğal edilmiş torpaqlarımız hələ qaytarılmamışdır, erməni fitnələri isə davam edir, yenə Naxçıvana iddialar qaldırılır. Naxçıvanın blokadası hələ aradan qalxmamışdır. Belə bir şəraitdə, eyni ilə 1918-1920-ci illərdəki kimi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının etibarlı müdafiəsi ən mühüm ümumölkə əhəmiyyətli məsələdir. Xoşbəxtlikdən ulu öndər Heydər Əliyevin Naxçıvanı qorumaq və inkişaf etdirmək siyasəti bu gün Muxtar Respublika Ali Məclisinin rəhbərliyi tərəfindən prinsipiallıqla və əzmlə davam etdirilir. Bu siyasət nəticəsində bu gün həm Muxtar Respublikanın etibarlı müdafiəsi təmin edilmiş, həm də Naxçıvanın sənayesi, kənd təsərrüfatı, təhsili, səhiyyəsi, mədəniyyəti, bir sözlə həyatın bütün sahələri yüksək inkişaf yoluna çıxarılmışdır. Azərbaycan Respublikasının möhtərəm Prezidenti İlham Əliyev ölkəmizin bütün bölgələri kimi, Naxçıvan Muxtar Respublikasının da inkişafına böyük diqqət verir, ulu öndər Heydər Əliyevin siyasətini dönmədən həyata keçirir. Bu gün Naxçıvan şəhərində və Muxtar Respublikanın digər şəhər və rayonlarında gördüyümüz inkişaf və mədəniyyətdən qürur duyaraq Muxtar Respublikanın rəhbərliyinə, bütün zəhmətsevər Naxçıvan əhalisinə bundan sonra da quruculuq nailiyyətləri arzulayıram, hörmətli həmkarlarımı və ölkəmizin ictimaiyyətini Azərbaycan diplomatik xidmətinin 90 illiyi münasibəti ilə ürəkdən təbrik edirəm.

AZƏRBAYCAN DİPLOMATİYASININ 90 İLLİYİ - 90TH ANNIVERSARY
OF AZERBAIJAN'S DIPLOMACY - 90 ЛЕТИЕ ДИПЛОМАТИИ АЗЕРБАЙДЖАНА

Azərbaycan Respublikasının İordaniya Haşimilər Krallığındakı səfiri Elman Araslının Azərbaycan Diplomatik Xidmətinin 90-cı ildönümünə həsr olunmuş mərasimdə çıxışı

Bakı, 9 iyul 2009-cu il

Hörmətli cənab Nazirlər,
Dövlət qurumlarının rəhbərləri,
Səfirlər, Qonaqlar,
Xanımlar və cənablar,

Bu gün xalqımızın tarixində əlamətdar hadisə olan Azərbaycan Respublikasının diplomatik xidmət orqanlarının 90 illik yubileyinə həsr olunmuş mərasimdə söz deməyi özüm üçün böyük şərəf sayır bu imkanı yaradanlara dərin təşəkkürümü bildirir və Azərbaycan Respublikası Prezidenti möhtərəm İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ölkəmizin xarici siyasət kursunun həyata keçirilməsini təmin edən bütün həmkarlarımı bu tarixi gün münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Qədim və dinamik keçmişə malik Azərbaycan xalqının diplomatiya tarixi illərlə deyil əsrlərlə ölçülür. Yerləşdiyi coğrafi məkanın strateji geosiyasi əhəmiyyəti və zəngin təbii sərvətləri böyük siyasət oyunçularının ölkəmizə münasibətdə həmişə xüsusi marağına səbəb olmuşdur. Məhz bunun nəticəsində, milli maraqlarımızın keşiyində duran Azərbaycan diplomatlarının peşəkarlığının cilalanmasına, çeviklik və balans hissi kimi mühüm keyfiyyətlərə yiyələnməsinə daima böyük ehtiyac duyulmuşdur.

Şərqin ilk demokratik dövləti olan Azərbaycan Demokratik Respublikası qurulduqdan sonra Azərbaycan diplomatiyası çoxsaylı nailiyyətlər əldə etmiş, Respublikanın beynəlxalq aləmdə tanınması və güclü siyasi-mənəvi təzyiqlərə tab gətirərək ayaq üstə dura bilməsi, eyni zamanda xarici siyasətin sülhpərvərlik və humanistlik ideyalarını rəhbər tutaraq həyata keçirilməsi istiqamətində mühüm işlər görmüşdür.

Odur ki, biz bu gün Azərbaycan Demokratik Respublikasının diplomatiya sahəsindəki fəaliyyətini ehtiram və qürur hissi ilə yad edir və onu müasir xarici siyasətimizin uğurlarının başlanğıc mərhələsi kimi qiymətləndiririk.

Diplomatiyamızın müasir tarixinin ən məsuliyyətli sınağı SSRİ-nin süqutundan sonra olmuşdur. Bu zaman dünya siyasi və iqtisadi sistemində, habelə Azərbaycanın yerləşdiyi regionda baş verən köklü dəyişikliklər, yaranmaqda olan yeni formasiya, ictimai-siyasi vəziyyət Azərbaycan diplomatiyasından qətiyyətli və çevik olduğu qədər tarazlaşdırılmış qərarlar tələb edirdi. Aydındır ki, müstəqil, siyasi və iqtisadi cəhətdən özünü təmin edəcək bir dövlətin qurulması çox çətin prosesdir. Bu baxımdan, Azərbaycandakı vəziyyət SSRİ-nin çökməsi ilə tənəzzülə uğramış iqtisadiyyat, Ermənistanın təcavüzü, siyasi-ideoloji boşluq, ordu sıralarında mövcud olan problemlər, vətəndaş qarşıdurması qorxusu və bu kimi başqa amillərlə son dərəcə gərginləşmiş və ciddiləşmişdi. Yaranmış bu ağır durum güclü nüfuza, siyasi dühaya və dərin analitik təfəkkürə malik milli rəhbərə ehtiyac yaratmışdır və Azərbaycanın tarixinin bu taleyüklü anında həmin ulu öndər Heydər Əliyev olmuşdur. Bu gün dönüb o illərə nəzər saldıqda Heydər Əliyev dühasının bəhrəsi olan müasir Azərbaycanın inkişaf kursunun mahir siyasi xadim, böyük diplomat tərəfindən müəyyən edildiyi daha aydın görünür.

Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davan etdirilən Azərbaycan Respublikasının xarici siyasət kursu özünün tarazlığı, dinamikası və əhatə vüsəti ilə seçilir. Müstəqilliyimizi qazandığımız vaxtdan indiyədək ötən müddət ərzində dövlətçiliyimizin, suverenliyimizin və ərazi bütövlüyümüzün möhkəmləndirilməsi, Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli və Ermənistanın təcavüzünün nəticələrinin aradan qaldırılması, Azərbaycan dövlətinin münaqişəsiz və təhlükəsiz mühitdə mövcudluğunu təmin etmək üçün əlverişli beynəlxalq vəziyyətin yaradılması yönündə çox mühüm addımlar atılmışdır.

Təbiidir ki, qeyd edilən məsələlərin icrası üçün Azərbaycan Respublikasının güclü milli diplomatik

xidmət orqanlarının yaradılması və tam fəaliyyət göstərməsi zəruridi. Fərəhli haldır ki, Respublika rəhbərliyinin müdrikliyi və yorulmaz səyləri ilə Azərbaycan buna çox qısa müddət ərzində nail ola bildi. Bu istiqamətdə həqiqətən də çox mühüm işlər görülmüş, müvafiq qanunverici baza yaradılmış, az bir müddətdə xarici ölkələrdə 60-a yaxın diplomatik nümayəndəliklərimiz təsis edilmiş, diplomatiya sahəsində milli kadrların hazırlanması üzrə ixtisaslaşmış elm-təhsil ocağı fəaliyyətə başlamışdır. Bütün bunlar effektiv xarici siyasət kursunun gələcəkdə də həyata keçirilməsinin təmin edilməsinə, ardıcıllığın əmələ gəlməsi və ənənələrin zənginləşməsi son nəticədə isə dövlətçiliyimizin möhkəmlənməsi və milli maraqlarımızın qorunması üçün güclü və sağlam zəmin yaratmışdır.

Xanımlar və cənablar,

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətinin başlıca xarakterik cəhəti onun tarazlı və çox-vektorlu olmasında, müasir beynəlxalq aləmdə mövcud vəziyyətin milli maraqlarımız baxımından dəyərləndirilərək buna uyğun hərəkət edilməsidir. Respublika rəhbərliyinin şəxsi səyləri nəticəsində Ermənistan istisna olmaqla Rusiya və keçmiş SSRİ respublikaları ilə münasibətdə toplanmış nəhəng potensial və təcrübə qorunub saxlanmış və müstəqillik şəraitində yeni məna kəsb edərək daha da dolğunlaşmışdır. Eyni zamanda, ABŞ və Avropa İttifaqı ölkələri ilə əməkdaşlıqda yüksək səviyyəli əlaqələrin qurulmasına nail olunmuşdur. Respublikamız avroatlantika tərəfdaşlıq strukturlarına və təhlükəsizlik sisteminə inteqrasiya siyasəti həyata keçirməklə bərabər post-sovet məkanından İslam Konfransı Təşkilatına tamhüquqlu üzv qəbul edilmiş ilk dövlətdir. Diplomatiya sahəsində topladığım yarıməsrlik təcrübəyə əsaslanaraq tam məsuliyyətlə bildirirəm ki, bu gün Azərbaycan dünya dövlətləri tərəfindən ciddi tərəfdaş kimi qəbul olunur və Respublikamızla bərabərhüquqlu, qarşılıqlı faydalı əlaqələr qurulur. Bütün bunlar xarici siyasətimizin uğurları olmaqla yanaşı xalqımızın firavan gələcəyinə yönəlmiş müdrik siyasətin təzahürüdür.

Hörmətli tədbir iştirakçıları,

Sözümün sonunda, Azərbaycan Respublikası diplomatik xidmət orqanlarının 90 illik yubileyinin və diplomatik xidmət əməkdaşlarının peşə bayramının belə təntənəli surətdə qeyd edilməsinə və tədbirlərin yüksək səviyyədə təşkil edilməsinə imkan yaratmış Azərbaycan Respublikası rəhbərliyinə, Xarici İşlər Naziri cənab Elmar Məmmədyarova və onun müavinlərinə, tədbirlərin hazırlanması və həyata keçirilməsində iştirak etmiş bütün şəxslərə öz dərin təşəkkürümü bildirir və hamınızı bir daha ürəkdən təbrik edirəm.

Diqqətinizə görə minnətdaram.

AZƏRBAYCAN DİPLOMATİYASININ 90 İLLİYİ - 90TH ANNIVERSARY
OF AZERBAIJAN'S DIPLOMACY - 90 ЛЕТИЕ ДИПЛОМАТИИ АЗЕРБАЙДЖАНА

Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin 90 illik yubileyi münasibətilə Bakıdakı Diplomatik Korpusun duayeni Nikolae Urekenin çıxışı

Bakı, 9 iyul 2009-cu il

Hörmətli Nazir Elmar Məmmədyarov,
Hörmətli Nazir müavinləri,
Hörmətli Səfirlər və həmkarlar,

Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin 90 illik yubileyi münasibətilə bu gün burada Azərbaycan diplomatları və Bakıdakı diplomatik korpusun üzvləri qarşısında çıxış etməkdən böyük məmnunluq və şərəf duyuram.

Bu, Azərbaycan Diplomatik Xidməti və Azərbaycan diplomatları ilə bağlı fikir və hisslərimi ictimaiyyətə bildirmək üçün çox yaxşı imkandır. Zənnimcə, Azərbaycanda 5 illik fəaliyyət müddətimdən sonra mən rəyimi bildirmək üçün müvafiq mövqedəyəm. Bu gün mən Bakıdakı Diplomatik Korpusun duayeniyəm və bu, mənə müəyyən fikirlərimi ifadə etməyə əla imkan verir, digər xarici səfirlərin də bu fikirlərimə şərik olacağına ümid edirəm.

Son beş ildə Bakıda xarici səfirliklərin sayının artdığını müşahidə etmişəm. Bu, Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq arenada rolunun gücləndirilməsinin birbaşa nəticəsidir. Getdikcə daha çox ölkələr hər iki tərəfin qarşılıqlı maraqlarına müvafiq olaraq ikitərəfli əlaqələrə yardım etmək məqsədilə Bakıda səfirliklər açmağın öz maraqlarına müvafiq olduğu qənaətinə gəliblər. Hal-hazırda bütün mühüm regional və beynəlxalq təşkilatların nümayəndəlikləri ilə yanaşı, bütün qitələrdən olan 40-dan çox dövlətin Bakıda diplomatik nümayəndəliyi var. Bakıda çox olmayan, lakin dinamik və çox peşəkar olan diplomatlar Azərbaycan xalqının dostcasına münasibəti ilə qarşılaşır. Bakıda öz missiyasını sona çatdıran xarici diplomatların əksəriyyəti bu ölkəni tərk etməli olduqlarından səmimi olaraq təəssüflənirlər.

Bu mənim şəxsi fikrimdir ki, ümumi mühitə, intensiv siyasi, sosial, iqtisadi və mədəni fəaliyyətlərə görə Bakı diplomatik fəaliyyətlər üçün çox yaxşı yerdir. Eyni zamanda, geostrateji mövqeyi və enerji təhlükəsizliyi ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının əhəmiyyəti ikitərəfli əlaqələri inkişaf etdirmək üçün fəaliyyətimizə daha da təkan verir. Bakı eyni zamanda regional inkişafı müşahidə etmək üçün çox yaxşı imkanlar təklif edir.

Biz, xarici diplomatlar, eləcə də bu ölkədə olan bütün digər müəssisələr və təşkilatlar Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin yardımı olmadan öz vəzifələrimizi müvafiq şəkildə icra edə bilmərik. Xarici İşlər Nazirliyi ilə, demək olar ki, gündəlik işlədiyimə görə Azərbaycan diplomatlarının yüksək peşəkarlığını, bacarıqlarını və bu bacarıqları təkmilləşdirmək cəhdlərini müşahidə etmək imkanım olub. Bu baxımdan, yaşlarından asılı olmayaraq diplomatlara daima təlim keçilməsi böyük əhəmiyyət daşıyır.

Əlbəttə, Azərbaycanda fəaliyyət göstərdiyim beş ildə ölkə və xalq, yerli şərait və ənənələr haqqında daha çox öyrənmək üçün yaxşı imkanlar olub. Ölkənin çox yüksək səviyyədə iqtisadi inkişafı həqiqətən çox dərin təəssürat doğurur. Dəyişikliklər o qədər böyükdür ki, Azərbaycan və xüsusilə Bakının 2004-cü ildə olduğundan çox fərqləndiyini deyə bilərəm. Lakin gözəl Azərbaycan xalqı əvvəl olduğu kimi yenə də çox istiqanlı, qonaqpərvər və çox dözümlüdür.

Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin 90 illik yubileyi kimi belə xoş mərasim Azərbaycan Respublikasının Diplomatik Xidmətinə təbriklərimi çatdırmaq üçün mənə yaxşı imkan verir.

Hörmətli Nazir Məmmədyarov,

Bakıdakı diplomatik korpus adından, xarici səfirlər və diplomatların təşkil etdiyi bu qrupunun duayeni kimi Sizi və həmkarlarınızı, əslində bizim həmkarlarımızı Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin 90 illik yubileyi münasibətilə təbrik etməkdən məmnunluq duyuram və hamınıza yeni uğurlar, möhkəm cansağlığı və xoşbəxtlik arzulayıram.

Bu gün bayramdır, Azərbaycan Respublikası Diplomatik Xidmətinin bayramıdır, lakin mən Nazirliyin 100 illik yubileyində burada olmayacağımdan təəssüfləndiyimi bildirirəm.

Hörmətli həmkarlarım,

Bu qısa çıxışımın sonunda ilk qədəhi Nazir Məmmədyarovun və Azərbaycan Diplomatik Xidmətinin şərəfinə qaldırmağı təklif edirəm və Azərbaycanlı həmkarlarıma təbriklərimi çatdırıram.

MƏQALƏLƏR - ARTISCLES - СТАТЬИ

AZERBAIJAN AND ARABIAN GULF REGION COOPERATION: PERSPECTIVES AND OPPORTUNITIES

Shahin ABDULLAYEV*

In geostrategic terms the Arabian Gulf region that encompasses the member states of the Gulf Cooperation Council -Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar, Saudi Arabia and the United Arab Emirates - is considered one of the most important areas of world politics and economy. Without any doubt presence of huge oil and gas reserves and region's indispensible role in global energy security are among the key factors determining the geopolitical predominance of the Gulf.

The Arabian Gulf contains two-thirds of the world's proven oil reserves, produces more than one quarter of total world oil production and supplies nearly one-third of total world consumption. With the growing demand for oil around the world, Gulf countries share of oil production and supply in ratio to total world consumption is projected to increase further in the years to come.

In parallel to oil, the growing need for gas equally suggests for continued importance of Gulf in providing global energy security. Rising energy demands leave the Gulf region as the only one in the world with significant spare capacity to meet growing demand and substantiate having in place security mechanisms and structures to ensure safe and sustainable delivery of energy resources of the region to the world market through the Strait of Hormuz.

Since long with strong military presence and special relations with the countries of the region, United States has demonstrated the vitality of the region for its national security interests. The recent move by France to open a naval base in the region is another testimony to the growing western commitment to the security of the region in the light of tense Iranian-western relations and developments evolving around the alleged nuclear programme of Iran.

However, geopolitical and geo-economical importance of the region can not and should not be only confined to the fact of presence of huge hydro-carbogen resources. It should not be omitted that the region had been a vital commercial mediator between the Indian Ocean and eastern coasts of the Mediterranean via land caravan for centuries. Before the discovery of oil trade based on the integration of desert and maritime life, ship building and pearl diving, among other things, were highly developed in the Gulf. British physician Edward Ives in his book was writing about his journey from Kuwait to Aleppo with one of the caravans which comprised 5000 camels. And British Political Resident in the Gulf in the XIX century wrote about annual exports from Kuwait to Bombay with 30 boats each with an average 100 tons capacity.

Nowadays building on the centuries old best traditions and trade culture of their ancestors, the Gulf countries are being transformed into one of the leading business centres of the world. Alongside with the wider modernization of the Gulf economies and their increasing openness, cities around the Gulf have established themselves as major centres of banking, insurance and investment activity.

According to the International Monetary Fund (IMF) estimation, the cumulative current account surplus since 2003 reached $700 billion in 2007 in the Gulf countries. And conservative calculations indicate that assets of Gulf States in foreign countries were

* Ambassador of the Republic of Azerbaijan to the State of Kuwait

around 2 trillion USD in 2001. And current global financial and economic crisis has turned Sovereign Wealth Funds potential of the Gulf countries a very welcome source of financial assistance within the framework of the G20 discussions.

Meanwhile, the geographic position of the region in the heart of the strategic shipping routes should also be kept in mind, while determining the geopolitical weight of the region. Between Atlantic and Indian Oceans, region as a focal sea hub plays a key role for international trade. 30 billion worth of projects are currently underway aimed at strengthening further the maritime port capacities of the region. Among the biggest projects are the new Mesaieed Port and Ras Laffan port, both in Qatar; Saudi Arabia's King Abdullah Economic City port; Abu Dhabi's Khalifa Port and Industrial Zone and new container terminal and deepwater port of Bubiyan in Kuwait. With the increasing threat of sea piracy importance of the region acquires new dimensions in providing maritime security and freedom of movement in the blue waters. As the political situation in Iraq becomes more tranquil and with the possibility of greater economic interaction with the regional countries, trade and commerce in the region is projected to boost further.

The growing wealth of the Gulf States and their geopolitical significance are being evolved into the political influence in an increasingly globalized and multi-polar world. As an oasis of stability and development surrounded by the hotspots of conflicts and wars, Gulf States have long since been active as regional players mediating in numerous trouble spots in the Middle East and beyond and promoting inter-cultural and inter-civilizational dialogue. It should also be highlighted that GCC countries with their dedicated development agencies under the umbrella of Arab National and Regional Development Institution are the generous net contributors to the international humanitarian and sustainable development efforts around the world. For instance, the rate of Kuwaiti aid to its GDP reached more than 8 % in some years, compared to 0.35 % from the developed countries during the last three decades. In some years Kuwaiti subsidies were 27 times more than that of industrial countries.

Azerbaijan, historically being part of the Islamic world and sharing the progressive heritage and spiritual values of the Islamic civilization, since regaining its independence has been attaching utmost importance on enhancing its relations with the Islamic world and Gulf countries. It is worth noting that Azerbaijan's determination for closer ties with the Gulf States has been reciprocated with the same level of warmness and enthusiasm from the countries of the region.

The Gulf countries have been on the side of Azerbaijan to support it during the difficult economic and political situation inherent to the early years of its independence. Unequivocally supporting independence, sovereignty and territorial integrity of Azerbaijan, the Gulf States are continuously condemning in stronger terms the aggressive policy of Armenia against Azerbaijan either on bilateral or multilateral levels. In the beginning of 90s the Gulf States political support has also been very instrumental to develop consolidated policy of Islamic Ummah on Armenia-Azerbaijan Nagorno-Karabakh conflict within the Organization of Islamic Conference, which strongly deplores aggression of Armenia against Azerbaijan and ethnic cleansing policy of Armenia in the occupied territories in all its high level decisions and statements. It should particularly be mentioned that the biggest country of region Saudi Arabia does not maintain any political relations with Armenia due to its policy of aggression against Azerbaijan.

When some western countries put unfair ban for certain cooperation with Azerbaijan, because of its policy of halting any economic ties with an aggressor Armenia, the Gulf countries, particularly Saudi Arabia, Kuwait and Qatar had been continuing their unconditional aid to Azerbaijan to alleviate humanitarian situation of the refugees and internally displaced persons.

The resolution presented by Azerbaijan at the 62d session of the UN General Assembly on situation in the occupied territories of Azerbaijan and voting results of Gulf countries is an another testimony to the unwavering support of Gulf states for territorial integrity and sovereignty of Azerbaijan.

From its part Azerbaijan spared no efforts to render its political support for the countries of the region and other Arab countries, which have also been faced with the territorial problems and occupation. In solidarity with the Islamic Ummah Azerbaijan supports

Arab Peace Initiative and brotherly people of Palestine and their efforts to achieve peace, stability, and establishment of a sovereign and independent Palestinian state, with Al-Quds as its capital.

However, complementary to highly mature political relations, there is a need and enormous potential for economic cooperation between the region and Azerbaijan. The current level of trade turnover between the Gulf States and Azerbaijan neither matches to the level of political relations, nor can satisfy us. Taking into account enormous investment capabilities of the region and favourable investment climate of Azerbaijan, through exchange of business visits, focused business forums, market researches and joint exhibitions efforts should be redoubled to stimulate further economic cooperation.

Within the domain of economic cooperation, particular emphasis should be placed on agriculture and tourism sectors. In the light of growing food security problems and Gulf States dependence on food products imports, with the wide variety of agriculture and diary products, Azerbaijan can be reliable and sustainable partner of the Gulf for agro-products exports.

According to Arab Tourism Organization statistics the region occupies a leading position in per-capita spending on tourism. Only Kuwaitis annual spending for tourism is amounted for more than 5 billion USD. It is also one of the few regions in the world where 80 percent of the population with high spending capacities go for tourism abroad. Taking into account growing interest of the tourists from the Gulf States for new touristic destinations, geographical, religious and cultural proximity between the Gulf and Azerbaijan, including whole touristic package of Azerbaijan combining sea, mountains, forests, art, culture, history and shopping there are ample opportunities to turn Azerbaijan into the favourable touristic spot for tourists from the Gulf.

Meanwhile, given the central role of Azerbaijan in restoration of ancient Silk Way and development of North-South transport corridors and Gulf regions importance as a sea hub, cooperation in the field of transportation deserves further attention and analyses. Plans of GCC countries to develop internal railway system and discussions between GCC and Turkey on railway connection and construction of Baku-Tbilisi-Akhalkalaki -Kars railway provide clues for serious consideration of possibilities on linking Central Asia and South Caucasus with the Gulf in the perspective future via railways.

Last but not least further efforts need to be taken in the field public diplomacy to promote public awareness and knowledge among the wider publics of Gulf States and Azerbaijan and enhance people-to-people contacts with a particular emphasis on the youth exchange projects.

Owing to the strong political will and dedication of Azerbaijan and Gulf States to furthering the existing ties, the perspectives seem much brighter than ever before to conquer new horizons in our mutually beneficial cooperation.

A PERSONAL ACCOUNT OF THE UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL. REMINISCENCES OF A PARTICIPANT

Erdos ANDRE*

The Security Council is a particular body in the United Nations. Its nature, composition, and working mechanisms are closely linked to the situation that prevailed at the end of World War II. In fact, contrary to all the other bodies of the world organisation, the principle of sovereign equality does not apply in the Council. Each of the five permanent members has the right to block the adoption of any substantive – not procedural – motion, while the now ten non-permanents who are elected for a two-year period do not enjoy such prerogatives. The Council is also a very special organ as its resolutions concerning the maintenance of international peace and security – adopted only with the approval of all the permanent members or without the formal opposition of any of them – are binding on all UN member States by virtue of international law.

Out of the total UN membership of 192 States, the ten non-permanent seats in the Council are shared presently by 187 member States, according to a quota system based on the five regional groups structure at the UN. The Eastern European regional group, which includes countries of Central Europe and some of the post-Soviet space, has one seat in that body. If any of those 187 countries wish to win a two-year membership in the Security Council, either as regionally endorsed or as individual, „independent" candidates, they have to conduct an effective and convincing electoral campaign and lobby on official and personal levels, both within their group and the UN membership at large, in order to prove that they are ready and able to make a useful contribution to the work of the Council.

As mentioned, a country can run for Security Council membership as a regional candidate, endorsed by the whole group. That is the best scenario. Or it can try to win the elections to the Council as an individual candidate, competing with others, the regional group being unable to settle for one collectively favoured candidate. That is a tougher endeavour, since a self-proclaimed candidate cannot present itself as the regions's choice and has to assert its ambition on its own in the four corners of the world, vis-a-vis all the other UN member States.

The collective choice of a regional group for a given country to be its representative in the Council does not necessarily reflect the chosen State's democratic credentials and good governance. This is how, towards the end of the 80's, the Eastern European group had the doubtful wisdom of selecting Ceausescu's Romania as its endorsed candidate for Security Council membership. There were other cases, too, when countries the presence of which, to say the least, did not enhance the credibility of the Council, managed, with the endorsement of their regional groups, to land in that body. One of the most spectacular and lamentable examples in case was the selection in 1994 of crisis-ridden Rwanda for Council membership by the African regional group.

When D-Day arrives and the General Assembly sets down to vote, inevitably, a candidate country's prestige is involved. The performance is measured usually by the number of supporting votes that country gets. As mentioned above, if you are entering this procedural battle strong with the endorsement of your regional group, you can be certain, as a rule, of the other groups' general support. However, if you decide to wage a solitary fight on your own, alongside several other competing candidates from within your own regional group, to get the nomination of the General Assembly, then what is at stake is whether you can get the required two-thirds of the votes cast, a necessary minimum to declare victory. Experience shows how all sorts of sentiments, attitudes, sympathies or the lack thereof, and other miscellaneous factors can impact the voting behaviour of a given delegation. Honestly, diplomats from those five States which enjoy a permanent presence

* Ambassador, Former Head of Permanent Mission of Hungary to the UN

on the Council cannot possibly experience that special feeling which comes at the end of a long and tiresome lobbying campaign and a tense voting session in the General Assembly, bringing for some the delightful taste of having successfully acquired a two-year attendance in the Security Council.

In the course of the past decades, the Security Council had turned into a closed, exclusive club. Its working methods were characterised by anything but openness and transparency. Furthermore, the Council's real activity was and still is conducted – quite understandably - behind closed doors, in so-called informal consultations, and not in the mostly pre-arranged public meetings, choreographed in advance and well-known from TV screens by the public around the world. This is where the real discussions take place, where arguments and counter-arguments confront each other and the general outlines of texts of future resolutions, the result of meticulous drafting exercises, do emerge. In the extremely tiny room of the informal consultations, just opposite the well-known spacious Security Council hall, one can hardly hear advancely prepared speeches, those who take the floor usually make off-the-record spontaneous impromptu observations, present their opinions off-the-cuff and react politely but without complacency to contradicting views heard around the table.

Nowadays, though, some notable, mainly procedural changes have been introduced in the way the Council goes about its business. These had been made possible by the dramatic geopolitical changes that took place some twenty years ago. When my country first got elected to the Security Council for the 1968-69 term on behalf of a then much smaller Eastern European group (three Soviet members: the USSR, Ukraine, Belorussia, plus the German Democratic Republic, Poland, Czechoslovakia, Hungary, Romania and Bulgaria), East-West relations were undergoing a rather hectic and difficult period with, on the one hand, the military intervention of the Warsaw Pact countries in Czechoslovakia and, on the other, the beginning of what became known as détente, a thaw in East-West relations, incarnated by the Helsinki process. All in all, in those times of the Cold War, Hungary's possibilities in the Council were limited by that world order and reflected a rigid bipolar status quo. There was no question to contemplate a reform of the United Nations, let alone one of the Security Council.

The radical transformation of the international landscape in 1989-90 had opened up prospects to modify or change the decades-old fossilized working rules and habits that had dominated business in the Council for so long. It also put a big question mark to the regional group structure prevailing at the UN. Many people thought that, with the fading away of the Soviet-American confrontation and the disappearence of the Soviet bloc, the new realities ought to be reflected also in the geographical structure of the world organisation, and that the „so-called" Eastern European group had lost its raison d'etre. For various reasons, though, this heritage bequeathed on us by the Cold War era is still alive. True, instead of the original nine regional members indicated above, we have today 23 countries in attendance. In the process, the totally new geopolitical situation got further complicated with the disintegration of the Soviet Union at the end of 1991. The Eastern European group had to deal with putting the post-Soviet pieces in the right place, and there were 15 of them. There was no discussion in the group as to where the Balts, the Belorussians, the Ukrainians, the Moldovans and the Russians themselves should belong, but there was the rest of the company... The group met several times to discuss what approach it should take regarding the former Soviet republics in the Caucasus and Central Asia, republics which – as constituent parts of the USSR – had all belonged to the Eastern European regional group. At the initial phase of the group's discussions, there was general agreement that the Georgians and Armenians had their place in the group. The more delicate part of these reflexions focused on Azerbaijan, since, culturally speaking, it was perceived to belong more to Asia. Ultimately, the group decided to take in that country and avoid drawing an artificial line in the middle of the Caucasus between the three countries there. Let it be noted, in this respect, that in books, publications and discussion material for international fora the geographic borders of Europe in this region had been indicated in many different ways. Consequently, the UN delegations from the Eastern half of Europe, called upon to take a stand on this matter, could also display enough flexibility in making their own decision ... They still had to deal, though, with a claim from Kazakhstan, namely, that, because some Western areas of that country lie within the geographic limits of

Europe, Alma-Ata considered itself, ipso facto, a member of the Eastern European group at the UN. Since acceeding to a regional group depends on the collective readiness of the States belonging to that group to receive the claimant, and not on a sovereign decision taken by the government in question, in the end, our Kazakh colleagues took note of our attitude, and have ever since been part, together with the other post-Soviet Central Asian republics, of the Asian regional group.

When on January 1, 1992 Hungary, as its group's endorsed candidate, entered the Security Council, it became even more aware of and found itself dramatically exposed to an already turbulent international landscape. The world was witnessing earthquake-like transformations of historic dimensions, which have buried for good the well-known former structures of international relations and have deeply affected my country as well. The Council had to deal with a host of serious international issues, such as the impact of the first Gulf war, the rising tensions resulting in genocide in Rwanda, the tragic involvement of the United Nations in Somalia, the ongoing crisis in Cambodia, the issues of the Middle East, Karabakh, Central America, Libya, Southern Africa and, last but not least, the tragedy in the former Yugoslavia. According to statistics prepared by the UN Secretariat, in former times the Security Council was holding about 50 informal consultations per year. In 1993 their number was 1200! A US study indicated that, in comparison with 1987, the workload in the Council had increased ten times in 1992. One of the main reasons for this tremendous pressure lied in the conflict that ripped apart Yugoslavia.

In conformity with the alphabetical order of the delegations sitting around the horse-shoe shaped table, my country took up the Presidency of the Security Council in November 1992. That month had been an extremely exciting time for us because of the special status that comes with the functions of President. It is through him, through confidential exchanges of views organised by him, or with the help of his mediation efforts that the contours of possible agreements, compromises and solutions in some sensitive issues appear on the horizon, before they land on the agenda of the Council's informal consultations. Quite naturally, all delegations strive to avoid an open rift, a spectacular division in the votings of the Council's official meetings. These behind-the-scenes discussions are instrumental in order to show to the outside world a more united face of this important UN body. A President's skills show off in reality in the informal consultations where his abilities to reign over the discussions and to steer them in the right direction manifest themselves in the best and most palpable way. Of course, one should not exaggerate the President's powers and political weight, since he cannot impose his views on the other delegations in the consultation room. But since, in the course of the discussions there, diverging or contradictory opinions can also surface and can create sometimes a tense or confusing atmosphere, it is highly important for the President to be able, at the end of each informal consultation, to summarize the basic elements of those discussions and to guide the delegates on to the next round of talks. If the consultations focus on the drafting of Security Council resolutions to be adopted in the open, formal session, it is of utmost importance for the President to help garner support from all corners in the consultation room for some kind of an agreement, via the introduction of various amendments or additions to the draft before the delegations, so that a flawless adoption of the given text could be assured when it comes to the Council's open meeting. This in vitro drafting exercise is an extremely delicate and complicated task which requires a lot of patience and tolerance, since – as experience shows – from any corner of the table you can expect new ideas to an already more or less assembled set of thoughts, which has the potential of sending the consultations back to square one or opening another round of heated discussions.

Mention was already made of the difference in status in the Security Council between permanent and non-permanent members. This is an objective legal fact, regardless of the skill, quality or preparedness of non-permanent members. However, it is also possible that non-permanent representatives from small or medium-size member States play a role in the Council's work that goes far beyond the actual international weight of their respective countries. As regards the permanent members, whatever will be their number in the Council in the future, no one ought to forget that, according to the Charter of the United Nations, they have special rights but these come with special responsibilities as well in the maintenance of international peace

and security. This provision of the Charter confers upon the permanent members a prominent and special role in steering the UN ship through the turbulent waters of today and tomorrow. Another matter is that the permanent members failed at times to make use of these rights and responsibilities.

And the case in point, among others, was, of course, the conflict in the former Yugoslavia. A terrible tragedy in the immediate vicinity of my own country. Our presence in the Security Council during 1992 and 1993 has allowed us to witness at first hand how the world and, in particular, the Atlantic community and Europe were handling a conflict situation which, as time went by, became the scene of horrific atrocities unprecedented in the post-1945 history of the old continent. For us, Hungarians, it was frustrating and stunning to witness day by day the inability and unwillingness to act which characterized in this conflict the behaviour of the international community. And I have to add that, in my quest for blame, I did not have in mind necessarily my colleagues in the Council from, let's say, Cape Verde or Djibouti, though, to set the record straight, in the initial phase of the conflict in the former Yugoslavia, the Security Council had to face, in fact, much reluctance about early action from some of its non-aligned members. There are many objective and subjective reasons why we all failed so miserably in our handling of the situation, why certain members of the Council would simply not have taken note of the emerging threat which later overwhelmed the whole region as a devastating tsunami, the effects of which can still be felt today. It is clear that the mismanagement of this crisis, the misjudgements and ensuing fatal errors, the lack of political will to step in decisively at the right moment with the right mandate, the uncertainties and hesitations that left their mark on the handling of the Yugoslav issue, accentuated even more by the painful shortage of human and financial resources available to the United Nations, - all these could be attributed, basically, not so much to the failure of the world organisation to assume its responsibility rather than to that of the UN member States themselves, and especially those which could have made a difference in the matter. / As a footnote, I might observe a similar phenomenon today in Europe, when people tend to put the blame for the shortcomings in the process of the European integration on the European Union structures in Brussels and not so much on the EU member States themselves. / The greatness of the previous Secretary-General of the United Nations, Mr. Kofi Annan, was demonstrated when, a couple of years after the end of this tragedy in the Balkans, he - who earlier, as the then Secretary-General's Special Representative for ex-Yugoslavia, was responsible for peace-keeping operations there - issued a report in which, in fact, he criticised himself and the world organisation for not having made a distinction between the orderly and acceptable „impartiality" and, as he put it, the „unthinking neutrality" which became the hallmark of the attitude of the UN vis-a-vis the parties to the conflict, and which lay at the origines of the cruel fiasco the UN suffered there.

Trying to explain this dreadful handling of the Yugoslav crisis, one has to bear in mind, though, that it happened just as the world started its transition from the bipolar world to a „new world order", a transformation that, by its speed and dimension, caught everyone unprepared. One also has to take into account that in a not so imaginary equation of democratic societies versus authoritarian leaders, unscrupulous dictators and warlords, it is always those societies based on the rule of law which find themselves „hostages" of their own principles, such as transparent governance based on government and opposition, freedom of speech, the enormous impact of the free media, commitment to human rights and a high sensitivity to the loss of each and every human life. While in this comparison, the above principles do not simply apply in the latter case of the equation. This situation has unfortunately jeopardized in most cases the capabilities of those who should have acted in the first place.

We can say without exaggeration that the Hungarian delegation in the Security Council had gone through this exercise in pain. Witnessing the events there, both in the Council and on the ground, personal meetings with leaders and members of the three Bosnian communities have made us keenly aware that humankind – and, moreover, we, Europeans – even with a bloody 20th century left behind us, must continue to be vigilant and keep our eyes open. Because all this barbarism, intolerance, ethocentrism, the poisoning of souls, hate-mongering and cruelty towards others who are „different" have, in fact, taken place in the heart of Europe, and, on top of

all this, so terribly close to our borders! And hence, the sour conclusion that the roots and pillars of our modern, enlightened civilisation are, after all, not as deep and solid as we tend to believe…

In December 1992, we expressed the view in the UN General Assembly that the tragedy in Bosnia was a shameful chapter for Europe and the world. We rejected aggression aimed at the creation of nation-States, and advocated respect for the rights of national minorities, be they Serbs in Croatia, Albanians in Kosovo or Hungarians in Voivodina. Later, before the Security Council, we reiterated our conviction that the world's reaction to the Yugoslav crisis would not belong to history's brighter pages, but would rather be a story of destruction, mourning, blindness and powerless attitudes. In a speech at New York University in 1994, we said that Bosnia's tearing apart had been perpetrated through nationalist propaganda, aggression, killings, ethnic cleansing, deportation, rape and the annihilation of irreplacable cultural treasures. Today, when I am thinking back to our time in the Security Council and to having been personally exposed to the events of this conflict, to the emergence of ultranationalistic, intolerant rethoric full of hate, to ethnic and religious fanatism - which, in turn, drove hundreds of thousands of people literally crazy, transforming them into 20th century Frankensteins,- I feel that I have become, in a way, more sceptical as to the present level of maturity and the degree of vulnerability of the human species.

The Hungarian delegation also drew a parallel in the Council debates between events along our southern borders and tragic developments occurring in other parts of the world. On the issue of Karabakh, we emphasized in 1993 that armed conflicts triggered by nationalist passions lead to the erection of psychological barriers between ethnic communities, playing in the hands of those who would not accept that people of different ethnic origins and religious backgrounds can live together in harmony and good neighbourliness. We also expressed our support for the rejection of territorial acquisitions by force and of violations of international borders, as well as for the respect of the rights of ethnic communities.

The Yugoslav chapter in the recent history of the Security Council has become, among others, a clear and tangible evidence for things to be radically improved in international affairs. This can be done through an overall reform of the United Nations, and in particular its Security Council, through the adaptation of its working methods and its composition to the needs of our contemporary world. It can also be accomplished by seeking out adequate answers to the dramatic questions related to the international legal order established after World War II, an issue which has a direct relevance to the decision-making process in the Security Council.

As for the reform of the United Nations, which, in fact, started back in 1992, it is – as people have rightly expected from the outset – a long-term process and is still going on with all the ups and downs. The general thrust of the Security Council reform which is one of the many aspects of the overall UN reform, is that, besides revisiting its inner mechanisms, this body needs to reflect the present realities of our planet and, hence, ought to streamline its membership both in the permanent and non-permanent categories. In the non-permanent category, there are some practical issues waiting to be solved. As regards the permanent category, UN member States also seem to agree that there should be an increase in the number of permanent seats, the „only" thing to settle is who those new permanents should be and what the exact modalities would be to carry out this expansion. One can assume, nevertheless, that a Council more representative of today's world, with new emerging powers permanently present there, will not make easier the already complex and difficult decision-making in this important UN organ. Yet, the world would need swift multilateral actions when international legality, peace and security are endangered.

As for the international legal order, a number of conflicts in the former Yugoslavia, Rwanda, Afghanistan, Kosovo, Iraq and elsewhere do raise with more and more urgency this burning question: what should we do if human right are massively and brutally violated in a country, if ethnic cleansing or genocide are taking place there? The principles of sovereignty, of non-intervention in domestic affairs and of respect for human rights are all part of the UN patrimony. Observing the various conflict situations, Secretary-General Kofi Annan, in his report to the Millenium Summit of 2000, asserted that State sovereignty cannot be a pretext to stop actions by the international community, that no government has the right to trample under foot human rights,

and that international concern regarding these rights enjoy priority over the principle of non-intervention. On another occasion, he also said that the interdiction of intervention in internal affairs cannot serve as a folding screen that would allow a government to do as it pleases with its own people. I believe we owe the Secretary-General a fair amount of gratitude for these words that are bold enough and can herald a new era in international relations. In our contemporary world, we do not have ready-made answers to all the new phenomena, to the many particular situations arising in the four corners of our more and more interdependent planet, and we see that international law, as established after the last world conflagration, is not always in a position to show the way, to indicate a structure of legal regulations which would unambiguously give us directions to follow. Hence, international law needs to be modernised, updated, in order for it to be able to respond to the unpredictable challenges of our times.

An important step in this regard has been made at the United Nations with the introduction a couple of years ago of the principle called Responsibility to Protect. It stipulates that in case a government does not protect its citizens from genocide, ethnic cleansing, war crimes and crimes against humanity, the international community can step in. This can also mean military action through a decision taken by the Security Council. However, and to be the devil's advocate, the Council has always had the right to take enforcement actions with the consent of its five permanent members. And the Council remained paralysed in case any of the big five was opposed to such actions. Consequently, this state of affairs will not change in the future, regardless of the emergence of the above new principle, since it is a question of sovereign judgement by each of the five to perceive or not to perceive a given situation as threatening international security, to gauge whether the human rights of a given State's citizens are at risk or whether the government in question wants or is able to offer protection to its own citizens. And if, as a result, the Security Council is not in a position to take a decision on the subject, the question of what to do remains unanswered. We either stay idle, or a segment of the international community, some States or a group of States conclude that the prevailing situation does not tolerate any more delay and, even in the absence of a Security Council resolution, they decide to resort to action in a unilateral fashion. In these extreme cases, it is up to each and every government's conscience to agree or disagree with that action. It is in this sense that the present international legal order is loosened, the general rules are crossed over and certain decisions are made on an ad hoc basis and not in conformity with principles jointly worked out earlier in a universal framework, but which today do not cover any more all possible scenarios. An eloquent example of the complexities described above was the widely held view at the United Nations on the 1999 air campaign by NATO against the Milosevic government in Serbia, that the action undertaken against Belgrade was legally not justifiable, but was politically unavoidable. This so-called legal uncertainty, coupled with the end of the bipolar world's „stabilizing" bloc discipline and the practical consequences of the Security Council's envisaged membership increase will accompany us in the future and will definitely, and regretfully, not make it easier to launch collective endeavours against threats to international peace.

In spite of the hectic and unpredictable nature of developments in the last two decades in the world and its mirror image, the United Nations, the world organisation continues to be an indispensable institution. The emergence of an unprecedented new international context, the search for a new UN identity and the ensuing mistakes and improvisations of the last two decades have made it imperatively urgent to address the systemic shortcomings, to rejuvenate obsolete structures, to change human approaches and to take decisive action accross the board to secure, in all major fields of human activity, a prominent place in this new century for this irreplaceable institution of the international community. The European Union, if it manages to speak with one voice in world affairs, has the potential to contribute substantially to this endeavour. And, in the process, a renewed Security Council, based upon Chapter V., VI. and VII. of the Charter of the United Nations, will have to continue to play a major role in ensuring peace and international security, carrying a tremendous amount of responsibility in the pursuit of this not so easy objective. Whichever member State in the non-permanent category will have the chance to accompany the Council in those deliberations and actions will be able to claim for years to come „to have been there".

İKİLİ VƏTƏNDAŞLIĞIN ANLAYIŞI, YARANMASI SƏBƏBLƏRİ, NƏTİCƏSİ. AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI QANUNVERİCİLİYİNDƏ VƏ TƏCRÜBƏDƏ BU MƏSƏLƏYƏ YANAŞMA.

RƏŞAD MƏMMƏDOV*

Bildiyimiz kimi, əsas insan hüquqlarından biri də vətəndaşlıq hüququdur. Vətəndaşlıq - fiziki şəxsin hər hansı bir dövlətə siyasi və hüquqi bağlılığını, mənsubiyyətini ifadə edir. Siyasi və hüquqi bağlılıq dedikdə, şəxsin müvafiq dövlətlə qarşılıqlı hüquq və vəzifələrə malik olması, həmçinin yaşadığı yerdən asılı olmayaraq şəxsin həmin dövlətin yurisdiksiyası altında olması nəzərdə tutulur.

Vətəndaşlıq, həmçinin şəxsin hüquqi statusunu müəyyən edir. Belə ki, (təbii hüquq nəzəriyyəsinə əsasən) bütün hüquq və azadlıqlar insana doğulduğu andan verilməsinə baxmayaraq, onların əksəriyyətinin həyata keçirilməsi şəxsin vətəndaşlıq mənsubiyyətindən birbaşa asılıdır. Yəni şəxs əksər hüquq və azadlıqları yalnız o halda tam həcmdə həyata keçirə bilər ki, o, hər hansı bir dövlətin vətəndaşı olsun və bu hüquq və azadlıqlar həmin dövlətin qanunvericiliyində nəzərdə tutulsun, şəxsin hüquqlarının müdafiəsinə dövlət təminatı verilmiş olsun (məsələn; seçki hüququ, və s.).

Bildiyimiz kimi, hər bir dövlətin əhalisi onun vətəndaşlarından (o cümlədən ikili vətəndaşlardan), onun ərazisində yaşayan əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslərdən ibarətdir. Hər bir dövlət öz qanunvericiliyi çərçivəsində əhalisinin hüquqi statusunu müəyyən edir.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sistemində vətəndaşlıq məsələləri Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında" Qanunu, "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı məsələlərinə baxılması və onların həlli qaydaları haqqında" Əsasnamə ilə tənzim olunur.

Azərbaycan Respublikasının 12 noyabr 1995-ci il tarixli Konstitusiyanın 52-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan dövlətinə mənsub olan, onunla siyasi və hüquqi bağlılığı, habelə qarşılıqlı hüquq və vəzifələri olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır. Azərbaycan Respublikasının ərazisində və ya Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarından doğulmuş şəxs, həmçinin valideynlərindən biri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır.

Vətəndaşlar sırasına həmçinin ikili və çoxqat vətəndaşlığa malik şəxslər də daxil ola bilər. Azərbaycan cəmiyyətində bu anlayışa yanaşma heç də birmənalı deyil. Halbuki, beynəlxalq hüquqa uyğun olaraq, ikili və ya çoxqat vətəndaşlıq dedikdə, şəxsin iki və daha çox dövlətin vətəndaşlığına mənsub olması nəzərdə tutulur. İkili vətəndaşlıq bir sıra hallarda yarana bilər. Məsələn, bildiyimiz kimi, anadan olma yolu ilə vətəndaşlığın müəyyən edilməsinin iki prinsipi mövcuddur: qan hüququ (ius sangiunus) və torpaq hüququ (ius soli) prinsipləri. Yeni doğulmuş uşağın valideynləri qan hüququ prinsipini tətbiq edən iki müxtəlif dövlətin vətəndaşları olarsa, uşaq ikili vətəndaşlığa; əgər həmin uşaq torpaq hüququ prinsipini tətbiq edən üçüncü dövlətin ərazisində doğularsa, üç qat (çox qat) vətəndaşlığa mənsub olmaq imkanı əldə edəcək. Belə ki, şəxs yalnız könüllü vəsatəti əsasında müraciət edərək, həmin ölkələrin vətəndaşlıq mənsubiyyətini təsdiq edən sənədləri əldə etdiyi təqdirdə çoxqat vətəndaşlığa malik olacaq.

İkili vətəndaşlığın yaranmasının digər və daha çox rastlaşan formaları da mövcuddur: belə ki, əgər bir şəxs öz vətəndaşlığını itirmədən naturalizasiya yolu ilə başqa bir dövlətin vətəndaşlığını əldə edərsə; xarici ölkə vətəndaşı ilə nikaha daxil olmuş qadın öz vətəndaşlığını itirmədən avtomatik olaraq

* AR-in Aktau şəhərində (Qazaxıstan) Baş Konsulu v.i.e.

ərinin vətəndaşlığını qazanarsa, o, ikili vətəndaşlığı olan şəxsə çevrilir.
İkili vətəndaşlıq - şəxsə hər iki dövlətin qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulan hüquq və azadlıqlardan istifadə etməyə və vəzifələri yerinə yetirməyə imkan yaradır. Bu halda vətəndaşlar bir sıra üstün hüquqlar əldə etməklə yanaşı, ikiqat vəzifələri icra etməyə məcbur olurlar. Məsələn, ikili vətəndaşlığa malik kişi cinsindən olan vətəndaşlar vətəndaşı olduğu hər bir ölkədə hərbi xidmət keçmə ilə bağlı öhdəlik qarşısında qalır. Həmin şəxs ikili vətəndaşlığı rəsmən tanıyan dövlətlərin vətəndaşı olduğu halda, bu problem müvafiq dövlətlər arasında ikitərəfli saziş əsasında həll olunur.
Beynəlxalq müstəvidə ikili vətəndaşlıq kateqoriyasının arzu olunmayan hal kimi qarşısının alınması, onun fəsadlarının aradan qaldırılması istiqamətində bir sıra beynəlxalq hüquqi sənədlər qəbul olunmuşdur. Belə ki, bu sahədə "Vətəndaşlıq haqqında qanunların kolliziyasına dair bəzi məsələlər haqqında" Haaqa Konvensiyası, "Çoxvətəndaşlıq hallarının azaldılması və çoxvətəndaşlıq hallarında hərbi mükəlləfiyyətlərin icrası haqqında" 1963-cü il Avropa Konvensiyası, habelə "Vətəndaşlıq haqqında" Avropa Konvensiyası, "Ərli qadının vətəndaşlığı haqqında" 1957-ci il BMT Konvensiyası və s. sənədlər mövcuddur. Bununla belə, müasir dövrdə bir sıra dövlətlər öz mənafelərinə uyğun olaraq qanunvericilik qaydasında ikili və çoxqat vətəndaşlıq institutunu bu və ya digər formada tanıyırlar. (Məsələn, Hindistan, Türkiyə, İsrail və s.)
Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində bu məsələyə dair ayrıca normativ hüquqi sənədlər mövcud olmasa belə, yetərincə dolğun və birmənalı yanaşma əks olunmuşdur. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının 30 sentyabr 1998-ci il tarixli "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında" Qanununda ikili vətəndaşlığa malik şəxslərə münasibətdə qanunvericinin iradəsi birbaşa və aydın şəkildə ifadə olunmuşdur. Həmin qanunun 10-cu maddəsinə əsasən, "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan şəxsin xarici dövlətin vətəndaşlığına mənsubiyyəti, Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq müqavilələrində nəzərdə tutulmuş və ya Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndinə müvafiq surətdə həll edilmiş hallar istisna olmaqla, tanınmır."
Təəssüf ki, təcrübədə bu müddəa dövlət orqanlarının bəzi əməkdaşlarının yanlış fəaliyyəti və münasibəti nəticəsində vətəndaşlarımız tərəfindən müxtəlif cür başa düşülür. Halbuki, bu müddəada nə ikili vətəndaşlıq institutu inkar edilmir, nə də Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına xarici ölkə vətəndaşlığını əldə etmək qadağan edilmir. Müddəanın mahiyyəti ondan ibarətdir ki, Azərbaycan Respublikası ərazisində olarkən Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının xarici ölkə vətəndaşlığına mənsubiyyəti tanınmayır, yəni Azərbaycan Respublikası vətəndaşı neçə xarici ölkə vətəndaşlığına mənsub olmasından asılı olmayaraq, yalnız Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlıq mənsubiyyətini təsdiq edən sənədlər vasitəsilə Azərbaycan Respublikası ilə hüquqi münasibətlərə daxil olmalıdır.
Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikasının hazırda qüvvədə olan qanunvericiliyində humanist prinsiplərdən çıxış edilərək, nə Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının başqa ölkə vətəndaşlığını qəbul etməsi imkanını qadağan edən, nə bu fakta görə şəxsə məsuliyyət və caza tədbiri müəyyən edən, nə də müvafiq halda şəxsin avtomatik olaraq Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığından çıxarılmasını və ya məhrum edilməsini nəzərdə tutan müddəa təsbit olunmamışdır. Əksinə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyanın 53-cü maddəsinin I hissəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı heç bir halda Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığından məhrum edilə bilməz.
"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında" Qanunun 8-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikası vətəndaşının xarici dövlətin ərazisində yaşaması Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığının xitamına səbəb olmur. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 30 avqust 1999-cu il tarixli 189 saylı fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı məsələlərinə baxılması və onların həlli qaydaları haqqında" Əsasnamənin 18-ci bəndinə əsasən, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığından çıxma yalnız şəxsin vəsatəti üzrə həyata keçirilə bilər.
Həmçinin, bir çox dünya dövlətlərinin qanunvericiliyindən fərqli olaraq, Azərbaycan Respublikasında Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığını əldə etmək istəyən əcnəbi vətəndaşlardan onların öz vətəndaşlığından çıxmasını təsdiq edən hər hansı bir sənədin tələb olunmaması qanunvericiliyimizin

humanist xarakterinin bariz nümunəsidir.

Yuxarıdakılara əsasən, hər hansı xarici dövlətin vətəndaşlığına malik Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Azərbaycan Respublikası ilə hüquqi münasibətlərə daxil olduqda onun xarici ölkə vətəndaşlığına mənsubiyyəti tanınmayacaqdır. Lakin əgər həmin şəxs könüllü surətdə Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığından çıxmamış və ya imtina etməmişdirsə, o, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində Azərbaycan Respublikası vətəndaşları üçün nəzərdə tutulmuş bütün hüquq və azadlıqlardan istifadə edə bilər. Həmin şəxs o cümlədən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 28-ci maddəsinə əsasən, "hər zaman maneəsiz Azərbaycan Respublikasının ərazisinə qayıtmaq", "Azərbaycan Respublikasının ərazisində sərbəst hərəkət etmə", "özünə yaşayış yeri seçmə", "Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənara getmək" hüquqlarına malikdir. Vətəndaşlarımızın diqqətinə xüsusilə çatdırmaq lazımdır ki, bu hüquqları onlar qanunvericiliyə uyğun olaraq, yalnız və yalnız Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına mənsubiyyətini təsdiq edən sənəd vasitəsilə həyata keçirə bilər. Yəni Azərbaycan Respublikasının 14 iyun 1994-cü il tarixli "Ölkədən getmək, ölkəyə gəlmək və pasportlar haqqında" Qanununa əsasən, yalnız Azərbaycan Respublikasının pasportu (ümumvətəndaş, diplomatik və xidməti pasportlar), Azərbaycan Respublikasına qayıdış şəhadətnaməsi və ya Azərbaycan Respublikasının dənizçi pasportu kimi sənədlərdən birinə malik olan Azərbaycan Respublikası vətəndaşı Qanunda nəzərdə tutulan qaydada xüsusi ayrılmış nəzarət buraxılış məntəqələrindən keçib sərbəst surətdə ölkəyə gəlmək və ölkədən getmək hüququna malikdir.

Buna baxmayaraq, ikili vətəndaşlığı olan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının Azərbaycan Respublikası ərazisinə gəlməsi və buradan getməsi ilə bağlı bir sıra problemlər mövcuddur. Belə ki, bir çox hallarda Azərbaycan Respublikası ərazisinə gəlmək istəyən müvafiq ikili vətəndaşlığa malik şəxs xarici ölkənin pasportu əsasında Azərbaycan Respublikasına gəlir. Əgər həmin şəxs Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədlərini xarici ölkə pasportu vasitəsilə keçərsə, şəxs Azərbaycan Respublikası ərazisinə əcnəbi kimi, başqa sözlə rüsum ödəməklə viza əldə edərək daxil olmağa məcbur olur. Bunun səbəbi həm vətəndaşlarımızın bu sahədə tam və ətraflı hüquqi biliklərə malik olmaması, həm də bəzi dövlət orqanları əməkdaşları tərəfindən qanunların düzgün tətbiq edilməməsi ilə bağlıdır. Belə ki, öz növbəsində Azərbaycan Respublikasının sərhədində malik olduğu Azərbaycan Respublikasının pasportunu təqdim etmək istəyən şəxsdən tələb olunur ki, o, Azərbaycan Respublikası ərazisinə gəlmək üçün hansı ölkənin pasportu ilə təyyarəyə bilet əldə edibsə, Azərbaycan Respublikasının sərhədində də həmin sənədi təqdim etməlidir.

Bu zaman həmin şəxs Azərbaycan Respublikasının "Yaşayış yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyat haqqında" 4 aprel 1994-cü il tarixli Qanununa əsasən, Azərbaycan Respublikası ərazisində əcnəbi kimi qeydiyyatdan keçməli olur.

Əgər şəxs bu proseduralara riayət etməzsə, Azərbaycan Respublikası ərazisində qanunsuz yaşaması faktına görə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada inzibati məsuliyyətə cəlb edilir, bununla da şəxsin Azərbaycan Respublikası vətəndaşı kimi hüquq və azadlıqları pozulmuş olur.

İkili vətəndaşlığa malik Azərbaycan Respublikası vətəndaşları həmçinin ölkəmizin ərazisini tərk edərkən bir sıra problemlərlə üzləşir.

Bildiyiniz kimi, beynəlxalq praktikaya əsasən, hər bir ölkədə vətəndaş ölkə ərazisini tərk edərkən avia şirkətlər tərəfindən (və ya sərhəd keçid məntəqələrində) həmin şəxsin getdiyi ölkənin ərazisinə maneəsiz buraxılacağı dəqiqləşdirilməlidir (yəni, başqa sözlə onun getdiyi ölkəyə daxil olmaq üçün rəsmiləşdirilmiş icazəyə-vizaya malik olub-olmaması müəyyənləşdirilməlidir). Əgər şəxs getdiyi ölkənin sərhəd keçid məntəqəsindən ölkə ərazisinə buraxılmazsa, həmin avia şirkət bütün maliyyə xərclərini öz üzərinə götürmək şərti ilə vətəndaşı çıxdığı ölkəyə geri qaytarmalıdır. Ölkəmizdə isə mövcud təcrübəyə əsasən, ikili vətəndaşlığa malik şəxs Azərbaycan Respublikasının ərazisini tərk etmək istəyərkən dövlət sərhəd keçid məntəqəsində Azərbaycan Respublikasının pasportunu təqdim etdiyi zaman ondan tələb olunur ki, getdiyi (eyni zamanda vətəndaşı olduğu) ölkəyə daxil olmağa icazə verən vizaya malik olub-olmadığını bildirsin. Bu halda əgər şəxs həmin ölkəyə maneəsiz buraxılacağını sübut etmək məqsədilə malik olduğu xarici ölkə pasportunu təqdim edərsə, onda onun

Azərbaycan Respublikasının ərazisində olarkən yaşamaq üçün icazəyə - vizaya malik olub-olmadığı sorğu edilir. Hər iki halda vətəndaşın hüquqları pozulmuş olur.
Bütün bunlar isə, yəni Azərbaycan Respublikasının pasportuna malik şəxsin, ikili vətəndaşlığı olan Azərbaycan Respublikası vətəndaşının Azərbaycan Respublikası sərhədindən hər hansı xarici ölkə pasportu ilə daxil olması və sərhəd keçid məntəqələrində onun xarici ölkə pasportuna ölkəyə giriş və çıxış ştamplarının vurulması, həmçinin şəxsə Azərbaycan Respublikası ərazisinə giriş-çıxış vizasının rəsmiləşdirilməsi, ölkə daxilində müvafiq orqanlar tərəfindən onun əcnəbi kimi qeydiyyata alınması "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında" Qanununun 10-cu maddəsinə ziddiyyət təşkil edir. Belə ki, bununla Azərbaycan Respublikası vətəndaşının başqa dövlətə mənsubiyyəti (ikili vətəndaşlığı) tanınmış olur. Nəticədə, qeyri-peşəkar yanaşma həm qanunlarımızın pozulmasına, həm xarici ölkələrdə yaşayan vətəndaşlarımızın hüquqlarının məhdudlaşdırılmasına səbəb olur.
Halbuki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına əsasən, Azərbaycan Respublikası onun ərazisindən kənarda müvəqqəti və ya daimi yaşayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hüquqi müdafiəsinə təminat verir və onlara hamilik edir. Məhz bu prinsipdən çıxış edərək, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev öz çıxışlarında, xüsusilə Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdəki diplomatik nümayəndəlik və konsulluqlarının rəhbərləri ilə keçirilmiş görüş zamanı xarici ölkələrdə yaşayan vətəndaşlarımızın, həmçinin etnik azərbaycanlı olan soydaşlarımızın yaşadıqları ölkələrdə cəmiyyətə inteqrasiyasına yardım edilməsi məsələsinə toxunmuş, bütün dövlət orqanları, o cümlədən, xarici ölkələrdəki diplomatik nümayəndəlik və konsulluqlarımız qarşısında öz fəaliyyəti çərçivəsində xaricdə yaşayan vətəndaşlarımızın hüquqi müdafiəsini təmin etmək kimi vəzifə qoymuşdur.
Məhz ölkə Prezidentinin dövlətimizin qanunvericiliyinin tələblərindən çıxış edən bəyanatlarına uyğun olaraq, fəaliyyətin həyata keçirilməsi, həmçinin yuxarıda qeyd edilən hüquq və qanun pozuntularının aradan qaldırılması və gələcəkdə təkrarlanmaması məqsədilə qanunvericiliyimizin düzgün və birmənalı tətbiqini təmin etmək gərəkdir.
Bu məqsədlə həm xarici ölkə, həm də Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına malik şəxslər ölkəmizin ərazisinə Azərbaycan Respublikasının pasportu ilə buraxılmalıdır. Həmin kateqoriyalı şəxs ölkəmizdən vətəndaşı olduğu xarici ölkəyə gedərkən onun ölkədən getməsi üçün Azərbaycan Respublikasının pasportunu, öz ölkəsinə daxil olmağa rəsmi icazəyə malik olmasını sübut etmək üçün isə xarici ölkə pasportunu təqdim etməsi kifayət olmalıdır.

ЗАВОЕВАНИЕ БАКИНСКОГО ХАНСТВА РОССИЕЙ

Алигусейн ИСКЕНДЕРОВ*

В первой четверти XVII в. Северный Азербайджан представлял собой одну из провинций обширного Сефевидского государства, которое переживало глубокий политический и экономический кризис. В это время азербайджанские беглярбекства по существу становились независимыми от центральной власти.

Баку, являющийся административно-политическим центром Апшерона, входил и состав Ширванского беглярбекства, во главе которого стоял шахский наместник, знатный феодал Зульфигар-хан Караманлы, назначенный шахом Аббасом в 1607 году[1]. Баку управлялся хакимом, подчинявшимся беглярбеку.

Анонимный автор, иезуитский миссионер в Иране писал в 1687 году о Баку, как о маленькой отдельной области, управляемой князем, имеющий титул султана и являющийся вассалом персидского государя[2].

Другой французский миссионер – иезуит Патер Виллот, посетивший Северный Азербайджан в 1689 году, дает следующие сведения: «Государство или империя персов делится на 16 больших областей, каждая из которых имеет своего хана или вице-короля с подчиненным ему вице-губернатором, именуемыми султанами по имени султанства, т.е. их округа. Бакинская провинция является одной из них в Ширванском государстве. Она содержит 34 селений»[3].

Как видно, Апшерон с центром в Баку являлся при Сефевидах отдельной административной единицей, обособленной с географической, экономической и политической точек зрения.

Турецкий путешественник Эвлия Челеби сообщает, что в Ширванской области Баку (т.е. Апшерон – А.И.) есть отдельное ханство, куда входят 7 районов (нахия), (очевидно нефтяных районов – А.И.). В Бакинском ханстве, говорит Челеби, были войска из «шахсевянов» и «дизчокян». Феодальное ополчение Бакинского хана состояло из 3000 воинов[4]. В Крепости находился арсенал оружия с пушками[5]. Эвлия Челеби называет Бакинского хана Ашрафханом[6], который был влиятельным феодалом, официально поставленным шахом. По-видимому, Бакинский хан был обладателем «барабана, литавр и знамени». Ему подчинялось 12 местных правителей-хакимов. Указ, изданный Шахом Аббасом I, относящийся к 1024 г.х. (1615 г.) также доказывает, что в начале 17 века Апшерон с центром в Баку, являлся уделом[7]. Имеющиеся в Азербайджанской историографии версия, что после убийства Надир шаха в 1747 году в Северном Азербайджане образовалось Бакинское ханство не верно[8].

Северный Азербайджан интересовал царское правительство, во-первых, в стратегическом плане, для укрепления своих южных границ; во-вторых, чтобы утвердиться во всем Южном Кавказе, используя Бакин-

---

* к.и.н., доцент, заведующий отделом Науки Научно-Культурного Центра Управления Государственного Историко-Архитектурного Заповедника «Ичеришехер» при Кабинете Министров Азербайджанской Республики

[1] Fr.Antoine de Gouvea. Relation des grandes guerres et victoires obtenues par le roy de Perse Cha Abbas contre les empereurs de Turqule Mahomet et Achmet son fils. Rouen, 1646, p.335.

[2] Memoire de la province du Sirvan en forme de lettre adressee au pere Ffluriau (leffres curteuses et ediflantes, 1 II, Lyon MDCCC XIX) p.382.

[3] Voyages dun missionaire de la compagnie de lesns en Turquie, en Perse en Armenie en Arabie et en Barbanie Paris MDCC XXX p.97

[4] Evliya Çelebi. Seyahat-namə, Darsa adet, T. II, 1314, Q.X. (Турецкий текст), стр.300.

[5] Там же, стр.299.

[6] Там же, стр.302.

[7] Серия копий шахских фирманов XVI-XVII вв. Архив Дорна ф. 15/№ 44 2848. Рукописный отдел Санкт-Петербургского отделения Института народов Азии Академии Наук Российской Федерации. стр.241.

[8] Ə.H.İsgəndərov. XVI-XVII əsrlərdə Azərbaycanın rus dövləti ilə iqtisadi əlaqələri. BBU-nun nəşri, "Audit" jurnalı, 2004-cü il №4, səh.21.

ское ханство в качестве опорной базы для дальнейшего проникновения в Грузию и в перспективе в Азию.

Для осуществления своих планов Петр I решил занять Бакинское ханство, который находился благодаря своему выгодному географическому положению, на магистральных путях торговли между Западом и Востоком. Петр I намеривался, используя Волго-Балтийский водный путь, повернуть всю восточную торговлю через Россию. Он смог бы осуществить это только утвердившись на берегах Каспийского моря.

Помимо прочих природных богатств Петр I интересовался нефтью, которая испокон веков добывалась на Апшероне. Нефть в те времена использовалась как для отопления и освещения, так и для изготовления палитры и лака и как лекарственное средство. Немалое применение она находила в военной технике, используемая в зажигательных снарядах. Особенно интересовало царя Бакинская (по-видимому, Сураханская) белая нефть – прекрасный осветительный продукт. Еще до занятия Баку русскими войсками Петр I велел генерал-лейтенанту Матюшкину, командующему русской флотилией: «Нефти белой несколько пудов вели взять из Баку и пришли к нам или сам привези»[1]. А после занятия Баку весной 1724 г. царь велел уже выслать тысячу пуд или сколько возможно белой нефти[2].

Транзитная торговля, главным центром которой на Каспии являлся Баку, сулила большие доходы казне. Интересы риска занимали ведущее место во всей экономической политике Петра I. Это диктовалось той системой меркантилизма, проводником, которого выступил русский царь. Вот почему возможность приобретения доходов из прикаспийских областей не переставали занимать Петра Великого.

Петр I приказывал генерал-лейтенанту Матюшкину, отправляющему в поход на Баку, «разведать о пошлинах и доходах, а особенно о нефти и шафране, сколько было в доброе время и сколько ныне, и что шаху, и что по карманам»[3]. Такое же задание получил полковник Шипов перед походом на Гилян[4]. Северо-азербайджанские ханства давали шахскому правительству, считая на русские деньги, около 600 тыс. рублей в год[5]. Сумма была отнюдь не маленькая и заполучить ее русская казна была не прочь.

Северный Азербайджан в восточной политике Петра I приобретал исключительно важное значение. Даже в официальных дипломатических кругах Санкт-Петербурга предстоящий поход в прикаспийские провинции первоначально назывался «Шемахинской - экспедицией»[6]. Шемаха будучи узловым пунктом русско-турецких противоречий заняла первостепенное место в плане компании 1722 г.[7] Немаловажное значение имело и Бакинское ханство.

Кроме того, имелись регулярные связи с народами, исповедующими христианскую религию. Во время переписки с представителями грузин Петр I обещал освободить их от персидского гнета и помочь Карталинскому царю Вахтангу в возвращении южногрузинских земель, некогда захваченных Турцией. В свою очередь, представители Грузии и Армении обещали оказать содействие Петру I живой силой как только он со своей армией переступит границы Южного Кавказа[8]. Петр I решил не упустить удобный момент и опираясь на антииранское настроение Южно-Кавказских народов, приступить к походу «ибо развал Иранского государства породил опасность поглощения всех его Южно-Кавказских владений султанской Турцией. Последняя всячески мешал устремлениям России на Южном Кавказе, Турция подстрекала местных владельцев против России и любым путем противодействовала устремлениям России на Южном Кавказе»[9].

---

[1] В.Комаров. Персидская война (1722-1725 гг.) «Русский вестник» т. 68, 1864, стр.604.
[2] Там же, стр.606.
[3] В.Комаров. Персидская война (1722-1725 гг.) «Русский вестник» т. 68, 1864, стр.598.
[4] С.М.Соловьев. История России с древнейших времен. М., 1963. стр. 381.
[5] Е.Зевакин. Прикаспийские провинции в эпоху русской оккупации XVIII в. – «Известия общества обследования и изучения Азербайджана» №5, 1927, стр.38.
[6] Архив Внешней Политики Российской Империи при Министерстве Иностранных Дел Российской Федерации, Персидский фонд, дело №4, оп.77/1(1722), л.26б.
[7] В.А.Лысцов. Персидский поход Петра I (1722-1723). М., 1951, стр.120.
[8] Р.М.Магометов. История Дагестана. Махачкала, 1961. стр.189.
[9] Архив Внешней Политики Российской Империи при Министерстве Иностранных Дел Российской Федерации, Азиатский фонд, дело №14, оп.77/1 (1722), л.25а.

Но Петр I прежде чем сделать решающий шаг в сторону Южного Кавказа с присущей ему прозорливостью принял меры предосторожности для облегчения продвижения русских войск на юг.
С этой целью император 15 июня 1722 г. издал специальный манифест «адресованный… всем народам до коих не касалось»[1]. «Манифест» Петра I гарантировал местному населению полную безопасность. Любое насилие, проявленное со стороны русских войск, должно было повлечь за собой строгое наказание вплоть до казни русского солдата[2].
В ответ на «Манифест» Петра I, местное население Северного Азербайджана со специальными посланиями к императору, в которых оно выражало свою радость по поводу прихода русских войск и просило помощи и присылки войск для обеспечения безопасности жителей. Такие послания были отправлены Петру I из города Баку.
Через четыре дня пришел письменный ответ от императора: «Листы ваши, отправленные к вашему императорскому величеству получены от оных усмотрели мы, что вы посланные от нас универсалы получили и имеете к нам свою верность и предоставляете свои услуги, что мы приемлемы милостию и обнадеживаю вас нашего императорского величества милостию…»[3].
Бакинцы были рады, получившие манифест Петра I и узнавшие о предстоящем походе его в сторону Баку, принадлежавшего к тем городам среднего Востока, которые издавна имели торговые связи с Россией. Благодаря этим связям бакинцы ближе узнали русских, и потому неслучайно, что на манифест Петра I они ответили с большим воодушевлением. Под письмом из Баку Петру I было 13 подписей жителей. Из них 12 были отметки личных печатных и один отпечаток пальца представителя простонародья, который в отличие от представителей знати, не имел собственной печати[4].
Письмо бакинцев было радостно принято Петром I, который прямо из Дербента 25 августа 1722 г. отправил в Баку морем с подпоручиком морского флота Луниным ответную грамоту.
Не дожидаясь возвращения лейтенанта флота Ф.Лунина, Петр I, исходя из содержания: прошения «бакинцев, заблаговременно сообщил правительственному сенату в Москве, что Баку « … через письмо передался в Его величество волю»[5]. Однако император несколько торопился с сообщением о сдаче города Баку и вернувшись обратно, подпоручик Лунин сообщил, что его не только допустили в Баку, но ему «…ответствовали, что они оборонявшись несколько лет от бунтовщиков без посторонней помощи, надеются и впредь без нее обойтись и потому ни одного человека в гарнизон не примут»[6].
Это следует объяснить тем, что в начале XVIII в. в Баку среди местной феодальной и городской верхушки образовались две группировки. Первая, которую возглавлял Мухаммед Кули, ориентировалась на Россию и стремилась к сближению с ней. Видимо, в этой группировке большую роль играли представители крупного купечества, которые вели обширную торговлю с Россией и дорожили этими отношениями. Другую группировку возглавлял Бакинский султан Мухаммед Гусейн бек, возможно опасавшийся в случае прихода русских потерять власть.
Можно предполагать, что на первоначальный манифест Петра I ответили в Баку сторонники российской ориентации, которых поддерживали представители простонародья, ремесленники и купечество во главе с Мухаммед Кули.
А что касается отказа бакинцев и недопуска Ф.Лунина в город, то по-видимому, ответная грамота Петра I от 25 августа, посланная Ф.Луниным и адресованная Мухаммеду Кули, попалась в руки представителей другой группировки, возглавляемой Бакинским

[1] Архив Внешней Политики Российской Империи при Министерстве Иностранных Дел Российской Федерации, фонд сношения России с Турцией, дело №18, оп.77/1 (1722), л.13.
[2] Государственный Военно-Исторический Архив Российской Федерации, фонд Секретная дипломатия XVIII века, д. 1539 п.6.
[3] А.И.Соймонова. «Описание Каспийского моря и чиненные на оном российских завоеваний», «Ежемесячное сочинение, известия об ученненых делах». М.,1963, стр.28.
[4] Там же, стр.95.
[5] Atkin M. Russian and Iran 1780-1828, Minneapolis, 1987, p.42.
[6] Материалы для истории русского флота. Ч. IV СПТ, 1867, стр.491.

султаном Мухаммед Гусейн беком.

Полученный Петром I недоброжелательный ответ из Баку, противоречил его намеченному плану о занятии прикаспийских областей в кратчайший срок. И это неблагоприятное обстоятельство заставило Петра I вернуться обратно.

Таким образом, русской армии не удалось в 1722 г. дойти до Шемахи и Баку, и завоевать их. Петр I все же оставался доволен первоначальным результатом. На счет занятия Дербента император сообщил сенату: «…тако в сих краях… фунт получен чем вас поздравляю»[1].

После возвращения в Россию император решил уже овладеть побережьем Каспийского моря полностью. На первом плане стояло занятие Баку – поскольку этот город являлся важным стратегическим пунктом и для упрочения положения России на западном побережье Каспийского моря.

Очень хорошо показана политика Петра I в отношении Баку, которая сформулирована в его инструкции генерал-майору Матюшкину: «Идти к Баку… и с помощью Божею конечно тот город достать, его ключ всего нашего дело всех краях»[2].

Еще будучи в Дербенте, после возвращения подпоручика Ф.Лунина с отказом из Баку, 30 августа Петр I писал, что пока Баку и Ширван еще не взяли, а если возьмем «и тогда о том подлежащее рассмотрение учинено будет»[3].

Однако Петр I, который исходил из дружелюбного отношения бакинцев, настолько был уверен в занятии Баку, что преждевременно давал указания Матюшкину об усилении обороноспособности Бакинской крепости после ее занятия[4]. Надо было укрепить и умножить артиллерию крепостных стен. Все эти указания были даны в инструкции Петра 1, посланной им 4 ноября 1722 г., из Астрахани под любопытным названием «Инструкция когда даст бог Баку возьмем что чинить».

Для обеспечения намеченной экспедиции в Баку Петр 1 приказал в Казани и в Нижнем Новгороде построить еще около 100 крупных и малых судов. Подготовка к походу в Баку совпала с другим не менее важным событием. Дело в том, что афганцы, захватив Исфаган, продолжали свое наступление на другие города Сефевидского государства. Вскоре угроза нависла и над гилянцами, которые в свою очередь обратились за помощью к России. Так как этот неожиданный оборот дел вполне соответствовал планам Петра I, тот не теряя времени отдал приказ об отправке военной экспедиции к южным берегам Каспийского моря.

Таким образом, в декабре 1722 г. российская эскадра во главе с Шитовым без единого выстрела вступила в Энзелинский порт, а затем русские войска заняли и город Решт.

По Стамбульскому договору, с 1724 г. почти все западное и южное побережье переходило в ведение Русского государства, фактически же границы новоприобретенных владений его простирались до Гиляна, что касается главных приобретенных азербайджанских городов, то к моменту заключения указанного договора в распоряжении русского командования фактически были Дербент (1722) и Баку (1723).

После того, как русские войска заняли Баку (1723), русское командование стало интересоваться состоянием нефтяных колодцев на Апшероне. Спустя 2 месяца после пребывания русских войск в Баку был составлен Реестр нефтяных колодцев и амбаров[5].

С целью упрочения своей позиции в оккупированных местах русское командование построило укрепление в Баку, Астаре, Сальянах и Ниязабаде. Началось исследование русла реки Куры в целях открытия по ней судоходства, изучались рыбные ресурсы этой реки[6].

В целях оживления хозяйственной жизни и торговли прикаспийских областей Петр

---

[1] Материалы для истории русского флота. Ч. IV СПТ, 1867, стр.491.

[2] Государственный Архив Древних Актов Российской Федерации, фонд 8, Кабинет Петра Великого, оп.1, д.30 л.298.

[3] Архив Внешней Политики России при Министерстве Иностранных Дел Российской Федерации, фонд военно-ученых архивов, д.17, оп.77/1 (1722) л.62.

[4] Государственный архив древних актов Российской Федерации, Ф.9 Кавказские войны оп.2 ед.хр.62 (18 августа 1722).

[5] В.Комаров. Персидская война (1722-1725 гг.) «Русский вестник» т. 68, 1864, стр.604.

[6] Там же.

I позаботился о заселении этих мест желающими армянами, находившимися в зоне турецкой оккупации[1].

В 1723 г. Петр I даже издавал указ о возобновлении торговли с армянами и о разрешении им переселиться в прикаспийские провинции[2]. В сентябре того же года Сенат принял еще одно решение. По этому решению всем восточным купцам разрешалось привозить в Астрахань свои товары и платить пошлины по старому тарифу.

10 ноября 1724 г. Петр I издал указ бригадиру русской армии генерал-аншефу В.Я.Левашову, чтобы тот помог армянам переселиться в Баку, словом, куда они захотят и с ними обращаться так вежливо, чтобы они не жаловались. В конце указа императора говорилось «нонеже мы оной армянский народ в особливую нашу императорскую милость и протекцию приняли»[3].

После присоединения прикаспийских областей к России хозяйственная жизнь в них несколько оживилась[4]. Об этом можно было судить по доходам русской казны от продажи нефти из Баку. По данным архивного документа, первые три года – с 10 августа 1723 года по 1 августа 1725 гг. только от продажи нефти было получено 76 червонца, 16.638 рублей 95 коп. пошлин[5].

Однако в общей сложности доходы от приобретенных провинций не отвечали ожидаемым интересам. Они даже не покрывали расходов, потраченных на содержание многочисленных войск, в том числе и кавалерии.

Годовое содержание прикаспийских областей стоило свыше миллиона рублей, в то время как доходы, поступившие с них, могли погасить лишь четвертую часть расходов.

Русские власти в прикаспийских областях вели себя более умеренно, что способствовало и развитию разрушенного хозяйства. С этой целью российские чиновники, составляли различные проекты, докладывали о них в Петербург в виде письменного предложения.

Хотя русские деловые круги поднимали вопрос о благоустройстве прикаспийских областей, царское правительство меньше стало прислушиваться к их голосу. Ибо содержание большого количества войск в прикаспийских областях поглотало огромную сумму денег. Кроме того, отрицательно сказывалось на здоровье русских деловых людей и военнослужащих, непривычный климат.

После смерти Петра I его преемники стали уделять меньше внимания прикаспийским провинциям, в результате чего Русское государство по Решетскому договору (1732) и Гянджинскому договору (1735) добровольно отвело свои войска с прикаспийских областей.

В начале 90-х годов XIX века Россия в своей политике по отношению к Южному Кавказу проявляла «тонкую осторожность». Ради обеспечения безопасности своих границ она была готова принять в свое подданство прикаспийские ханства, которые и сами желали этого, не вмешиваясь в их внутренние дела. В инструкции правительства главнокомандующему на Кавказе генералу И.В.Гудовичу указывалось, что противники политики России в этом районе должны быть серьезно наказаны и ослаблены через чужие руки. К числу таких противников относился и Ага Мухаммед-хан, как «не оказывающий никакого знака усердия к России»[6].

В 1792 г. Гусейн-Кули хан Бакинский искал покровительство России, но принят не был[7]. Главной причиной этого была противодействие со стороны Шейха-Али-хана Кубинского.

Когда Гусейн-Кули-хан отправил к генералу И.В.Гудовичу чиновника с прошением «на высочайшее имя, о желании своем войти с народом в вечное подданство Российской державы», то чиновник[8] этот был

[1] В.Н.Левиатов. Очерки истории Азербайджана XVIII в. Баку, 1848, стр.91.
[2] Там же, стр.82.
[3] Архив Внешней Политики Российской Империи при Министерстве Иностранных Дел Российской Федерации, Сношения России с Турцией. 1723, д.2, л.41-42.
[4] Ə.H.İsgəndərov. XVIII əsrin axırında Azərbaycanda siyasi-iqtisadi vəziyyət. BBU-nin nəşriyyatı "Audit" jurnalı, №2-3, 2004, səh.44.
[5] Архив Внешней Политики Российской Империи при Министерстве Иностранных Дел Российской Федерации. фонд 89, Сношения России с Турцией. оп 77/1, д.4 (1726), л.23.
[6] Архив Внешней Политики Российской Империи при Министерстве Иностранных Дел Российской Федерации. фонд 89, Сношения России с Турцией. оп 77/1, д.4 (1726), л.23.
[7] В.Н.Левиатов. Указ. соч. стр.98.
[8] Дж.Ф.Бедли. «Завоевание Кавказа Россией». Нью-Йорк, 1973, стр.82.

задержан в Дербенте. Но ему удалось другими путями доставить прошение генералу Гудовичу[1].

Это решение Бакинского хана было представлено Екатерине II, в результате чего последовало 19 апреля 1793 г. «Высочайшее соизволение на принятие в Российское подданство Бакинского Гусейн-Кули-хана со всею его областью»[2]. Как указывает Н.Г.Бутков, оставалось принять от Бакинского хана «присягу на подданство и верность». Но тут встретились некоторые затруднения[3].

В июле 1793 г. Шейх-Али хан Кубинский прислал видного своего чиновника Мирза-Гасана с прошением «О принятии его в вечное подданство, с подвластными ему народами, упоминая их обитающими в Дагестане, Дербенте, Кубе, Кулагаи, Мушкюре, Шабране, Баку, Сальяне и Талыше»[4].

Посланник Шейх-Али-хана по данным ему полномочиям принес присягу на подданство. Но когда в октябре 1793 г. присланный от И.В.Гудовича к Шейх-Али-хану специальный чиновник просил последнего принести присягу, то Шейх-Али-хан всячески оттягивал под разными предлогами.

По-видимому одной из причин было то, что при этом Шейх-Али-хан боялся лишиться той дани, которую он получал от Бакинского ханства.

В 1795 г. Гусейн-Кули-хан вновь отправляет к генералу И.В.Гудовичу через Астрахань специального посланника, своего ближайшего родственника Манаф-бека, с полною доверенностью как от себя, так и от всех жителей Баку, вступить в вечное подданство России[5].

В декабре 1795 г., принимая во внимание торговое и военно-стратегическое значение Баку, сенат решил принять Бакинское ханство в подданство России.

Генерал И.В.Гудович, для того, чтобы не было никаких сомнений перед отправлением представителя хана в Петербург, потребовал от хана личной присяги в соблюдении следующих условий подданства[6]:

1) Чтобы он и его приемники утвердились в ханском достоинстве русскими императорами и оставались им верными;

2) чтобы хану не делали никаких условий и переговоров с соседями без согласия на это главного русского начальника того края;

3) чтобы ханы оказывали покровительство и доставляли все возможные преимущества русским купцам, торговцам в Баку и в Персии;

4) чтобы бакинцы не грабили товаров с разбившихся судов, а сохраняли их для выдачи владельцам;

5) чтобы в Баку постоянно находился русский консул и столько военных судов, сколько русское правительство признает необходимым;

6) чтобы Бакинский хан платил Дербентскому ту дань, которую он платил до сих пор».

Конечно, цель России была очень ясно: 1) овладеть Баку; 2) создать военно-морскую базу и взять в свои руки важнейшие торговые пути. Последний пункт был лишь формально добавлен, чтобы Шейх-Али-хан не мог найти никакого повода для сопротивления России.

Несмотря на то, что царское правительство признало Бакинское ханство под своим покровительством, тем не менее не оказывало реальную военную помощь против Ага-Мухаммед хана. Поэтому не случайно, что в 1796 г. Бакинский хан вновь обратился с просьбой к России.

В своем письме, отправленном через своего посла Мамед-Селим беком, Бакинский хан указывал, что если Бакинское ханство будет принято под власть России, то крепость Баку будет обезопасена[7]. Далее в письме указывалось, что «Подвергаем себя со всеми нашими подвластными в вечное подданство его императорскому величеству»[8].

---

[1] Ə.H.İsgəndərov. XIX əsrin əvvəllərində Rus-İran münasibətlərində Cənubi Qafqaz problemləri. Rusiya Federasiyasının Moskva şəhərində nəşr olunan «Narodı Azii i Afriki» jurnalı, 1996-cı il, №4, səh.47.

[2] П.Г.Бутков. «Материалы для новой истории Кавказа с 1722 г. по 1803 г.» Спб. 1869, стр.293.

[3] Там же.

[4] Там же.

[5] Письма А.В.Суворова. Красный архив, 1941, №3/106, стр.163.

[6] А.Г.Искендеров. Социально-экономическое положение Северного Азербайджана в период российских завоеваний (первая треть XIX в.). Автореферат, Баку, 1992, стр.16.

[7] П.Г.Бутков. «Материалы» т.II, стр.188.

[8] Ə.H.İsgəndərov. XVIII əsrin axırından XIX əsrin əvvəlinədək Azərbaycan-Rusiya-Türkiyə münasibətləri. TC-nin Ankara şəhərində nəşr olunan "Azerbaycan" jurnalı, №8, 1999-cu il, səh.32.

Утверждение иранского господства в Южном Кавказе было бы серьезным ударом по экономическим и политическим планам России. Поэтому она решила действовать более энергично. В конце ноября 1795 г. два батальона полковника Сырохыева, через Дарьяльское ущелье направилось в Тифлис. Другой, несколько более сильный отряд генерала Савельева должен был защитить прикаспийские провинции. Но для осуществления русских планов относительно завоевания Южного Кавказа эти два небольших отряда были явно недостаточными. Успешное завершение польских дел дало возможность выделить для похода в Южный Кавказ дополнительные значительные силы. Екатерина II дала указание готовиться к походу в Южный Кавказ, который начался весной 1796 г.

После переправы русских войск через Самур В.А.Зубов получил известие о приготовлении Бакинского хана к обороне Баку. Поводом для беспокойства Бакинского хана послужило обращение русского генерала армянской национальности – И.Аргутинского к армянским - карабахским меликам, где он без позволения В.А.Зубова уверял, что главным намерением похода русской армии является освобождение армян от ига мусульман. Узнав его, Гусейн Кули хан Бакинский осведомил об этом других Азербайджанских ханов. Но так как бакинцы были явными сторонниками России хану пришлось принять приглашение В.А.Зубова и 13 июня 1796 г. прибыть в лагерь русских войск у Ата-чая, где он был принят довольно радушно. 16 июня 1796 г. хан вместе с отрядом русских войск во главе с генералом Рахмановым возвратился в город Баку.

С занятием ханств Северного Азербайджана правительство Екатерины II намеревалось присоединить их к России. Графу В.А.Зубову было предложено сильно укрепить Баку и сделать его главной базой Каспийской эскадры. «Следует помянутый город укрепить, не только с твердой земли, но и со стороны моря с учреждением тут кроме фортификационных строений всех нужных для адмиралтейств надобностей к заведений» - писала ему Екатерина II. На укрепление Баку было намечено отпустить крупную сумму в 293 тыс. руб.

В июне 1800 года Бакинский Гусейн Кули хан отправил своего посланца в Санкт-Петербург. Посольство это имело целью просить о принятии хана в подданство России.

Принятие под покровительство оформлялось жалованной грамотой русского императора. Оно не означало вхождения ханств в состав России и не влекло за собой какого-либо ее вмешательства во внутренние дела хана.

Покровительство выражалось главным образом в готовности оказать военную защиту ханству по нападению извне.

В рескрипте, изданном царским правительством было сказано, что дано согласие « … установить между помянутым ханом: (имеется в виду Бакинское ханство- авт.) и горскими владельцами для общего их народов их блага, твердя союз…»[1] под верховным покровительством России.

В конце XVIII – начале XIX в. Северный Азербайджан, являющийся богатой страной с различными природными ресурсами и имеющий выход к Каспийскому морю, оказался в центре дипломатических и военно-политических интриг российской империи, давно мечтавшей о его завоевании. В начале XIX в. Россия стала на деле претворять в жизнь свою мечту.

Город Баку был важным стратегическим и экономическим пунктом давно привлекал внимание русских чиновников и военных. Еще летом 1805 г. русский десант во главе с генералом Завалишиным, после неудачной попытки занять Решт, 12 августа подошел к Баку. Завалишин требовал сдать крепость, но получив отказ, с 15 августа приступил к артобстрелу крепости. 22 августа русские войска блокировали город, а 29 августа были заняты главные пункты ханства. Но решимость борьбы осажденных и боязнь подхода помощи бакинцам из Урмии и Кубы, заставили Завалишина отплыть к острову Сара, близ Ленкорани .

В начале февраля 1806 г. главнокомандующий на Южном Кавказе князь

[1] Архив Внешней Политики Российской Империи при Министерстве Иностранных Дел Российской Федерации. Ф.№473 (Госархив), л.14.

[2] Ə.H.İsgəndərov. 1801-ci ilə kimi Rusiyanın xarici siyasətində Cənubi Qafqaz və Şimali Azərbaycan. Ali Diplomatiya Kollecinin "Diplomat" nəşriyyatı. Bakı, 2002, səh.200.

П.Д.Цицианов во главе крупного войска подошел к Баку и соединился с десантом Завалишина. Гусейн Кули хан Бакинский принял его требования о сдаче города и согласился с условиями, предложенными Цициановым, согласно которым: все доходы ханства переходили в царскую казну, хан получал жалованье в 10 тыс.руб. в год, город управлялся особым правилом и здесь размещался крупный гарнизон с пушками. Но при встрече с Гусейн Кули ханом Цицианов был убит у крепостных стен двоюродным братом хана, Ибрагим беком, после чего русские войска отошли от Баку на о. Сара, а затем в Кизляр[1].

Вскоре русские войска опять подошли к Баку. Гусейн Кули хан бакинский, хотя и послал делегацию с хлебом и солью и ключи от крепости Баку, но сам, боясь мести, бежал в Иран. 3 октября 1806 г. Бакинское ханство было присоединено к России[2].

П.П.Бутков, описывая эти события, сообщает: «1806 г. 18 сентября генерал от инфантерии Сергей Алексеевич Булгаков (назначенный к служению под начальством графа Гудовича), приняв в Дербенте войска от Глазенапа, выступает для занятия Баку. Куба и Баку заняты русскими войсками без всякого сопротивления, и жители оных приведены к присяге»[3].

Завоевание Бакинского ханства Россией решило судьбу ханства, оно было ликвидировано.

---

[1] Государственный Военно-Исторический Архив Российской Федерации. Ф.41, Материалы о Российской империи, оп. 200, д.614, л.242.

[2] А.Г.Искендеров. «Завоевание Северного Азербайджана Россией». Журнал «Аудит», 2007, №3, Издательство БУБ, стр.44.

[3] П.Г.Бутков. Указ. работа. стр.385.

К ВОПРОСУ О ПРОДАЖЕ ОРУЖИЯ И ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРАВОНАРУШЕНИЯ В ТОРГОВЛЕ

Анна Харуца*

В последние десятилетия продажа оружия становится одной из наиболее острых и дискуссионных проблем в мире. Все чаще поднимается вопрос о неправомерном обороте оружия, способствующем обострению проблем международной безопасности и ухудшению криминогенной обстановки во многих государствах. Возобновившиеся с новой силой после холодной войны региональные конфликты, которые велись в основном легким и стрелковым оружием, рост преступности в ряде стран и активизация нелегального оборота оружия стали привлекать к себе растущее внимание. На сегодняшний день практически не осталось ни одного региона, в котором не наблюдалось бы последствий, связанных с незаконной торговлей оружием, товарами двойного назначения, ядерными материалами. В этой связи встает вопрос о правомерности продажи оружия. Существуют различные взгляды и подходы к данной проблематике, которые по своему содержанию весьма неоднозначны и противоречивы и требуют особого внимания и изучения. Многие аналитики и эксперты в области права занимающиеся изучением проблемы торговли оружием, сосредотачиваются при анализе основных тенденций данного процесса либо на гражданско-правовом аспекте, либо рассматривают данную проблему исключительно на международном уровне. Вместе с тем ее внутренние и внешние нормативно-правовые характеристики тесно взаимосвязаны и обусловлено это, прежде всего стремлением, как простых граждан обеспечить личную безопасность, так и желанием глав государств позаботиться о поддержании национальной и международной безопасности в современных условиях. Первостепенную роль в процессе торговли оружием играет законодательная база. Наличие законов об оружии в каждом отдельном государстве регламентирует административно-правовой режим оружия. При этом в подавляющем большинстве подобные законы дают достаточно ограниченную трактовку данного понятия и осуществляют правовое регулирование только тех правоотношений, которые возникают при обороте гражданского, служебного, боевого ручного стрелкового и холодного оружия, а также боеприпасов и патронов к нему, и не касаются отношений, связанных с продажей иных видов вооружения.[1] Что позволяет во многих случаях не только осуществить сделку купли-продажи, но и избежать наказания. Так, вопрос об ответственности за нарушение правил торговли оружием даже не поднимается, а его продажа осуществляется.

Для того чтоб разобраться, представляется целесообразным рассмотреть значение понятие ”оружие”. Большая Советская энциклопедия трактует данные термин как общее название устройств и средств, применяемых в вооружённой борьбе для уничтожения живой силы противника, его техники и сооружений. Его делят на ядерное, химическое, бактериологическое, огнестрельное (артиллерийское, стрелковое и средства ближнего боя), реактивное, ракетное, минное, торпедное и холодное. По масштабам поражающего действия ядерное, химическое и бактериологическое оружие относится к оружию массового поражения, а все другие виды к обычному оружию.

* Аспирант Института Истории, Государства и права Академии наук Республики Молдова, выпускница Молдавского Государственного Университета, факультета Международных отношений, Политических и Административных наук.

[1] Закон об оружии Республики Молдова. Monitorul oficial al Republicii Moldova №4/43 (08.09.1994); Федеральный Закон Российской Федерации ”Об оружии” (от 13.11.1996); Постановление Правительства РФ (от 12 июля 2000), N 513 “О мерах по усилению государственного контроля за производством, распространением и применением взрывчатых веществ и отходов их производства, а также средств взрывания, порохов промышленного назначения и пиротехнических изделий в Российской Федерации.”

Оружие является сложным технико-социальным феноменом, поэтому каждая юридическая дисциплина рассматривает оружие применительно к своим задачам. По мнению автора, его значение невозможно уложить в узкие рамки какого либо одного определения. Вместе с тем, необходимость четкой формулировки данного термина в законах очевидна и обусловлена она возрастающим ростом преступлений с применением оружия, а также все более увеличивающимся нелегальным оборотом вооружения. Ввиду этого, толкование, как в узком, так и в широком смысле понятия "оружие" в законодательных документах является одной из главных задач правового режима оружия любого государства.

В законе "Об оружии" Республики Молдова этот термин определяется как "устройство (материальное средство), конструктивно предназначенное (приспособленное) и технически пригодное для поражения человека, животного, защиты от нападения или имитации его боевых свойств".[1]

В статье первой действующего федерального закона "Об оружии" Российской Федерации сказано, что "оружие – это изделие, предназначенное для механического поражения живой или иной цели на расстоянии снарядом, получающим направленное движение за счет энергии порохового или иного заряда".[2]

Д.А. Корецкий - известный юрист, специализирующийся в этой области, трактует данный термин как "предметы и механизмы, специально предназначенные для поражения живой цели или мишеней, изготовленные по типу исторически выработанных образцов, максимально отвечающие задачам преступного замысла и не имеющие другого целевого назначения".[3]

Также, особую значимость несет и перечень конкретных видов оружия, на которое распространяется или не распространяется действие соответствующих правовых норм, особенно когда речь идет о торговле. К примеру в законе "Об оружии" нашей страны в Главе 4 "Производство оружием и торговля им", в статье 21 отмечается, что "торговля, в том числе на комиссионной основе, индивидуальным огнестрельным оружием, специальными средствами, служебно-штатным, учебным, спортивным оружием, а также боеприпасами к нему осуществляется специализированными государственными магазинами на основании лицензии, выданной Лицензионной палатой".[4] При этом виды оружия, которые разрешается пускать в оборот не указываются, равно как и те, что запрещаются. Это свидетельствует об определенных пробелах в законодательстве, которые дают возможность обходить закон и не нести при этом ответственности.

Некоторые страны прямо указывают в законе образцы оружия, которые по своим признакам относятся к запрещенным. Так, в США строго запрещено ношение, хранение, приобретение бомб, пулеметов, обрезов, огнестрельного оружия, которое специально изготовлено или приспособлено для незаметного ношения или бесшумной стрельбы, а также дубинок, металлических кастетов и иного оружия, которое не служит общепринятым законным целям, но при этом разрешено его коллекционирование.[5] Тогда как, к примеру, в Японии в соответствии с законом о контроле за огнестрельным и холодным оружием запрещается частное коллекционирование любых видов оружия.[6]

До недавнего времени вопросам торговли обычными вооружениями мировое сообщество уделяло гораздо меньше внимания. Проблема нелегального оборота легкого стрелкового оружия (ЛСО) в середине 90-х

[1] Закон об оружии Республики Молдова. Глава I, Статья 1. Monitorul oficial al Republicii Moldova №4/43 (08.09.1994).

[2] Федеральный Закон Российской Федерации "Об оружии" (от 13.11.1996). № 150-ФЗ; Постановление Правительства РФ (от 12 июля 2000), N 513 "О мерах по усилению государственного контроля за производством, распространением и применением взрывчатых веществ и отходов их производства, а также средств взрывания, порохов промышленного назначения и пиротехнических изделий в Российской Федерации"

[3] Д.Корецкий "Криминальная армалогия. Учение о правовом режиме оружия" (Москва: Юридический центр Пресс, 2007), стр. 20.

[4] Закон об оружии Республики Молдова. Глава IV, Статья 21. Monitorul oficial al Republicii Moldova №4/43 (08.09.1994).

[5] И.Кузнецова "Проблемы понятия оружие: гражданско-правовой аспект" <http://www.lib.csu.ru/vch/9/2001_02/011.pdf>

[6] Е.Шелковникова "Оружие как составная часть культурного наследия государства и проблема его правового статуса". Журнал Закон и право, 2004, №2, стр. 50-51.

годов оказалась в центре мирового общественного мнения, в первую очередь ООН, СБСЕ, а также правозащитных и гуманитарных организаций. Все громче стали раздаваться призывы не только к усилению контроля за легальной торговлей ЛСО, но и к ограничению передач этого вида оружия. Особое внимание привлекал к себе Африканский регион, где постоянные конфликты с использованием ЛСО приводили и продолжают приводить к гибели десятков мирных граждан. В 1998 году в Западной Африке ЭКОВАС был введен мораторий на производство и торговлю этим оружием, в Латинской Америке страны члены ОАГ подписали Межамериканскую конвенцию по борьбе с нелегальным производством и распространением огнестрельного оружия", боеприпасов и взрывчатых веществ. Государства ЕС в свою очередь приняли программу "Совместные действия по нераспространению ЛСО".

Основная суть и цель этих документов - ограничение бесконтрольного распространения легкого и стрелкового оружия на региональном уровне. Ввиду того, что проблема ЛСО стала приобретать глобальный характер, в 1997 и 1999-х годах группами экспертов ООН были подготовлены доклады Генсекретарю ООН с конкретными рекомендациями по объединению национальных усилий по борьбе с нелегальным оборотом ЛСО. Также внимание было уделено выработке международных мер в этой области, координации действий государств по предотвращению дестабилизирующих накоплений ЛСО и одновременно по освобождению кризисных районов мира от нелегальных запасов этого оружия в ходе постконфликтного урегулирования.

Кроме того, предлагалось активизировать усилия государств в борьбе с нелегальной торговлей оружием на национальном уровне. Однако субъекты международных отношений по-разному отнеслись к данному предложению. Краеугольным камнем стали два основных вопроса. Стоит ли активизировать усилия только лишь по борьбе с нелегальной торговлей оружием или необходимо четко отслеживать легальный оборот вооружений для того, чтоб проследить за правомерным протеканием данного процесса и понять как оружие попадает на "черный рынок"? Насколько далеко следует заходить в борьбе с нелегальной торговлей оружием? Мнения участников международных отношений разделились, с определенной долей условности можно выделить три основных подхода государств к этой проблеме.

Первый подход заключается в том, что основные усилия на глобальном уровне должны быть сконцентрированы на борьбе с нелегальным оборотом ЛСО, его незаконным производством, хранением и передачами. Легальная торговля - это суверенное право государств, и она не должна быть предлогом регулирования и ограничения со стороны мирового сообщества. Сторонники этой точки зрения высказывались за ужесточение мер борьбы с незаконными передачами ЛСО на национальном уровне, а также за налаживание международного взаимодействия, но без излишнего вмешательства в национальные практики и законодательства. При этом они, как правило, негативно относились к введению транспарентности в отношении производства, запасов и передач ЛСО. К государствам, придерживающимся этой позиции, можно отнести Китай, Индию, Пакистан, ряд арабских стран.

Второй, "всеобъемлющий", подход - типичный для стран ЕС, Канады, отчасти Японии и ЮАР, заключается в том, что нельзя жестко разделять легальную и нелегальную торговлю оружием. Предотвращение неконтролируемого распространения легкого и стрелкового оружия должно осуществляться через ликвидацию дестабилизирующих накоплений ЛСО, транспарентность его легальных передач и запасов. Объясняется это тем, что находящееся в незаконном обороте оружие, ранее было передано соответствующим международным органам на законных основаниях, но это не помешало его утечке на "черный рынок". При этом многие радикально настроенные западные страны активно выступали не только за пресечение незаконного оборота ЛСО, за выработку глобальных мер транспарентности, национальной отчетности, но даже за введение элементов международного контроля в отношении производства, запасов, хранения и поставок этого оружия.

Третий подход типичен для России, некоторых восточноевропейских и азиатских стран, государств СНГ, согласно которому следует акцентировать внимание не на радикальных идеях, а на конкретных мерах по избавлению кризисных районов и мира в целом от нелегальных потоков ЛСО. При этом необходимо разобраться с теми офи-

циальными поставками, в результате которых ЛСО попадает на "черный рынок" из легального сектора. Представители этой группы считают более актуальными вопросы повышения эффективности вводимых СБ ООН эмбарго на поставки вооружений, организации действенной борьбы с нелегальным оборотом ЛСО, выработки норм, обеспечивающих поставки вооружений исключительно правительствам суверенных государств.[1]

Проанализировав, выделившиеся подходы к возможным путям и методам разрешения незаконного оборота ЛСО, мы пришли к выводу, что действенным было бы выдвижение определенных инициатив с привлечением как экспортеров, так и импортеров ЛСО, с проведением консультаций с соседними государствами. Поскольку вряд ли можно назвать вполне конструктивной практику, когда группой стран выдвигаются широкомасштабные инициативы по ЛСО, а затем к ним автоматически предлагается присоединиться всем остальным, в том числе ведущим поставщикам и получателям, причем даже без должных консультаций. Такой постановкой вопроса вряд ли будет довольно подавляющее большинство субъектов международных отношений.

24 ноября: 2000 года в рамках ОБСЕ был принят рамочный документ "О легком и стрелковом оружии", получивший одобрение Совета министров иностранных дел ОБСЕ. По существу сам факт принятия данного документа свидетельствует о понимании необходимости борьбы с бесконтрольным распространением, нелегальным оборотом и дестабилизирующими накоплениями легкого и стрелкового оружия. Важность данного соглашения объясняется тем, что большинство крупнейших государств-производителей и экспортеров этого вида оружия согласились принять определенные правила поведения в сфере контроля за его производством и распространением. В ходе разработки документа значительное внимание было уделено проблеме маркировки ЛСО как главного элемента отслеживаемости его перемещения, а также момента попадания из легального в нелегальный оборот.[2]

Так, Программа действий ООН по предотвращению, борьбе и искоренению нелегальной торговли стрелковым оружием и легкими вооружениями во всех ее аспектах, принятая в 2001 году требовала от государств привести поставки оружия в соответствие с существующими обязательствами стран согласно действующим нормам международного права. В связи с этим были выработаны следующие инициативы:

- Государства должны были договориться о глобальных принципах международных поставок оружия, которые включали бы в себя четко выраженные ограничения, содержащиеся в обязательных для исполнения резолюциях Совета Безопасности ООН и конкретных договорах. Кроме того, необходимо было соблюдать предъявляемое государствам требование не поставлять оружие, если его использование приведет или может привести к серьезным нарушениям прав человека, международного гуманитарного права, а также принципов, которыми принято руководствоваться в международных отношениях.
- Государства обязывались предпринять эффективные действия по развитию указанных глобальных принципов международных поставок оружия в обязательный для исполнения международно-правовой документ.

Следует отметить, что в феврале 2005 года в Танзании на международной встрече, представители тридцати одного правительства из разных регионов мира договорились о глобальных принципах международных поставок оружия, основанных на действующем международном праве, а также о процессе их продвижения. Эта проблема получила более предметное рассмотрение в ходе конференции ООН, которая была посвящена обзору прогресса, достигнутого в процессе осуществления программы действий по предотвращению и искоренению незаконной торговли стрелковым оружием и легкими вооружениями во всех ее аспектах и борьбе с ней, которая проходила в Нью-Йорке с 26 июня по 7 июля в 2006 году. В ходе обсуждений было отмечено, что предложенный договор о торговле оружием (ДТО) представляет собой простые и понятные всем государствам рамки, обеспечивающие

---

[1] П.Литаврин "Проблема нелегального распространения легкого и стрелкового вооружения". Центр анализа стратегий и технологий. Журнал Экспорт вооружений, 2006, №6, стр. 33-36.

[2] "Форум по сотрудничеству в области безопасности" <http://www.osce.org/publications/sg/2006/04/18784_593_ru.pdf>

универсальный стандарт для международных поставок оружия. Также была проанализирована одна из центральных проблем мировой политики и разоружения - предотвращение неконтролируемого распространения легкого и стрелкового оружия (ЛСО). Кроме того, были детально изучены проблемы, препятствующие реализации намеченных задач и целей, и выявлены основные перспективы данной программы в ближайшее десятилетие.

Среди накопленной нормативно-правовой базы в области оборота вооружения можно также выделить следующие документы:

- Европейская конвенция о взаимном признании испытательных клейм ручного огнестрельного оружия (1 июля 1969 г., Брюссель);
- Европейская конвенция о контроле над приобретением и хранением огнестрельного оружия частными лицами (28 июля 1978 г., Страсбург);
- Программа действий по предотвращению и ускорению незаконной торговли стрелковым оружием и легкими вооружениями во всех ее аспектах и борьбе с ней, принятая в 2001 году;
- Протокол против незаконного изготовления и оборота огнестрельного оружия, его составных частей и компонентов, а также боеприпасов к нему (31 мая 2001 г. Резолюция 55/255, принятая на 101 пленарном заседании 55-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН);
- Конвенция ООН против транснациональной преступности (29 сентября 2003);
- Решение Совета глав правительств СНГ О Концепции единой системы информационной маркировки взрывчатых веществ, боеприпасов и огнестрельного оружия государств-участников СНГ (3 июня 2005 год, Тбилиси);
- Доклад рабочей группы открытого состава ООН для ведения переговоров относительно международного документа, позволяющего государствам своевременно и надежно выявлять и отслеживать незаконное стрелковое оружие и легкие вооружения, принятый 27 июня 2005 года.[1]

Все эти международно-правовые документы служат основой поддержания стратегической стабильности в области торговли оружием. Однако, несмотря на достаточно обширную нормативно-правовую базу в этой сфере полностью искоренить нелегальную торговлю оружием не удается и некоторые международные документы и акты существуют только формально, на практике они мало эффективны и недейственны. Достаточно часто наблюдается их нарушение, что ведет к еще большему расползанию нелегального оружия в конфликтные регионы. Возможно, проблема состоит в том, что критерии торговли оружием в разных странах все еще отличаются друг от друга и лишь в редких случаях полностью отражают все обязательства государств в соответствии с международным гуманитарным правом. Однако создать единые стандарты национальных законодательств практически невозможно. Остается единственный по нашему мнению выход - усовершенствовать внутренние законы о торговли оружием в государствах, создать действенную систему контроля за их выполнением и жесткие карательные меры в случае их нарушений.

Вместе с тем, несмотря на нерегулируемую доступность и широкое несанкционированное использование оружия, которое еще больше усугубило нарушения международного гуманитарного права (МГП), нельзя не отметить, что договора и другие формальные, имеющие обязательную силу инструменты, которые устанавливают цели и нормы контроля над вооружениями все еще не утратили своей актуальности. Более того, фактически, они служат основой эффективной стратегии по любому виду вооружений. Без них не было бы прозрачности, не было бы возможности установить реальные факты возможных нарушений посредством международного мониторинга и инспекций.[1]

Однако, несмотря на опасности, возникающие в результате нелегальной продажи обычных вооружений (боевых винтовок, гранат, мин, бомб и ракет), особую озабоченность всего мирового сообщества вызывает неправомерная торговля материалами "ноу-хау" и товарами двойного назначения, которые используются для изготовления оружия массового уничтожения. Это значительно усугубляет проблемы международной безопасности и ведет к нарушению стабильности в мире.

В результате открытыми остаются вопросы о способах борьбы с нелегальной торгов-

[1] "Шестидесятая сессия Генеральной Ассамблеи ООН. Всеобщее и полное разоружение" <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/400/61/PDF/N0540061.pdf?OpenElement>

лей оружием и неправомерным потоком вооружений преимущественно в кризисные регионы, о наказании за правонарушения отдельных лиц и правительства, занимающиеся нелегальными поставками оружия. Все они требуют внимания мирового научного сообщества для поиска грамотных решений и выработки действенных механизмов контроля за нелегальной торговлей оружием, а также сотрудничества глав государств, правительств и общественных деятелей в решении данной проблемы.

Таким образом, мы пришли к выводу о том, что международная торговля оружием продолжает оставаться бесконтрольной во многих регионах земного шара. Безответственные поставки оружия вызывают нарушения прав человека и являются катализаторами конфликтов, затягивают уже начавшиеся войны, увеличивая до небывалых размеров количество смертей и число жертв. Главная ответственность за осуществление контроля за оборотом оружия лежит на правительствах, которые экспортируют, реэкспортируют, импортируют оружие либо предоставляют свою территорию для его транзита вне зависимости являются они производителями или нет.

Несмотря на определенные усилия в области организации контроля за нелегальным оборотом оружия, конкретных достижений не много, фактически совместная борьба с нелегальным оборотом оружия только разворачивается. Требуется действительно неотложная активизация взаимодействия между полицейскими, таможенными, лицензионными, банковскими структурами различных стран.

Осуществление контроля за международными поставками оружия отвечает основным интересам всех государств. Вместе с тем, следует отметить, что до сих пор отсутствует всеобъемлющий и обязательный для исполнения международный договор о торговле обычными видами вооружений. Существующая в настоящее время система контроля полна пробелов и несоответствий. Что касается национальных систем контроля, то многие из них непоследовательны, так как основаны на отличающихся друг от друга принципах и стандартах, многие из которых практически не реализуются. Большинство региональных и многосторонних режимов контроля за оружием не действуют из-за отсутствия политической воли правительств. В результате существующие международные контролирующие механизмы оказываются не столь эффективными.

В этих условиях представляется необходимым заключение Договора о международной торговле оружием, который основывался бы на фундаментальных принципах международного права и был направлен на сокращение числа жертв в результате распространения оружия. Создание прочного и недвусмысленного международного механизма явилось бы значительным подспорьем для предотвращения нелегальной торговли оружием. Что касается экспортного контроля, здесь важно выработать методы воздействия на государства, нарушающие его международные режимы. Сегодня это особенно актуально, поскольку проблемы контроля в этой области перемещаются в основном на сферу контроля экспорта ракетных технологий и биотехнологий, а при помощи последних можно достаточно быстро и дешево наладить производство биологического оружия.

Право государств приобретать оружие для самозащиты и поддержания правопорядка никоим образом не оспаривается, однако безответственная торговля оружием недопустима. Ввиду этого автору представляется целесообразным дать следующие рекомендации:

- Для разрешения этой проблематики представляется необходимым усовершенствовать действующую систему законодательства внутри каждого отдельного государства, регулирующую торговлю оружием с сохранением приоритета законов при сокращении подзаконных (по большей части ведомственных) нормативных актов.
- Важным представляется принятие определенной классификации видов оружия, торговля которыми строго запрещена. Таким образом, будет выработан механизм правовой реализации торговли оружием на национальном и международном уровнях. Это позволит усилить правовую основу оборота вооружений.
- Привлечь международные разведывательные службы, которые отследили бы механизм перехода вооружений из легального в незаконный оборот и устранили каналы, ведущие на ”черные рынок”.

[1] В.Лященко Торговля оружием (Москва: Воениздат, 2004), стр. 28.

ПРАВОВОЙ РЕЖИМ ОХРАНЫ ПОДВОДНЫХ ТРУБОПРОВОДОВ

Айтен АББАСОВА*

Морская составляющая углеводородного сектора топливно-энергетического комплекса Азербайджанской Республики является главным потенциалом его развития в XXI в., тем более в условиях, когда страна имеет у своих берегов богатейшую нефтегазоносную провинцию, ресурсы которой гораздо более доступны по сравнению с глубоководными и удаленными от берега районами акваторий. С учетом растущих объемов экспорта нефти и газа, преимущественное развитие в Азербайджане разведки и разработки именно морских месторождений углеводородов актуализирует проблемы правового регулирования прокладки, эксплуатации и безопасности подводных трубопроводов (ПТ) нормами международного и азербайджанского законодательства.

Современные технологии предусматривают прокладку ПТ или непосредственно по морскому дну, или укладку труб в подготовленную траншею, которые соединяют морские промыслы с нефте-газохранилищами, танкерными причалами или с береговой (плавучей) перерабатывающими установками и подразделяются на магистральные, внутрипромысловые и соединительные. Первые соединяют промыслы до берега или иного морского региона с местами переработки и потребления, например, от месторождения на острове до нефтеперерабатывающего завода на берегу. К ним относятся также подводные продуктопроводы, проложенные от нефтеперерабатывающих предприятий к потребителям. Внутрипромысловые ПТ проходят от добывающих комплексов к хранилищам и от хранилищ к соединительным ПТ, связывающим их с нефтяными причалами (рейдовыми, выносными), с которых осуществляется погрузка нефти на танкеры. Т.о. ПТ функционально могут быть либо частью инфраструктуры освоения месторождения (от скважины), либо трубопроводами, обособленными от эксплуатации месторождения, с соответствующим правовым режимом. Высокие темпы освоения углеводородных ресурсов континентального шельфа, участков дна территориального моря Азербайджана приводят к формированию экстраордионарных и постоянных транспортных потоков, в частности, по транспортировке стационарных платформ, плавучих буровых установок, оборудования и материалов снабжения в направлении континентального шельфа и транспортировке углеводородов, а также отходов производства от мест добычи ресурсов недр на морское побережье, перемещению обслуживающего персонала, что в свою очередь требует детальной проработки соответствующих нормативных актов, обеспечивающих правовое регулирование указанных процессов.

Прокладка первых морских ПТ в мире началась в начале 40-х гг. XX в., а в 60-е гг., в связи с начавшимся морским «нефтяным бумом», объемы работ резко возросли, расширилась их география. В 2006 г. в эксплуатацию был введен самый протяженный в мире (длиной 1,2 тыс. км), подводный газопровод, проложенный по сложному морскому ландшафту, соединивший крупнейшее месторождение газа в Европе в Норвежском море с газовым терминалом на северо-восточном побережье Великобритании. Российской компанией «Газпром» в Турцию по дну Черного моря был проложен самый глубоководный (на глубинах свыше 2 км) в мире газопровод. Известно, что развитие трубопроводного транспорта в рамках проекта создания Евро-Азиатского транспортного энергетического коридора предусматривает в том числе возможность прокладки транскаспийских ПТ, в частности газопровода по дну Каспия из Туркменистана в Азербайд-

* Сотрудник Особой службы государственной охраны Азербайджанской Республики

жан, для транспортировки газа в направлении Турции и далее в Европу.
Так, в Декларации Бакинского Энергетического Саммита 2008 г. в п.12 особо отмечалось, что участники «договорились продолжить усилия по координации действий сторон в реализации совместных проектов, направленных на укрепление энергетической безопасности Европы, в особенности, проектов по транзиту газа, в том числе, через территории Грузии и Турции, включая Интерконнектор Турция-Греция-Италия, Набукко и др.». В 2007 г. между Государственной нефтяной компанией Азербайджана (ГНКАР) и Агентством по торговле и развитию США было подписано соглашение о подготовке технико-экономического обоснования Транскаспийского нефтегазопровода, ратифицированное Милли Меджлисом и утвержденное Президентом Азербайджана.
В 2008 г. между ГНКАР и Национальной компанией Казахстана «Казмунайгаз» было подписано соглашение «Об основополагающих принципах реализации Транскаспийской транспортной системы», обозначившее этапы реализации к концу 2012 г. Транскаспийского проекта, основные условия которого определены в «Соглашении о помощи и поддержке транспортировки нефти Казахстанской Республики по Каспийскому морю на территорию Азербайджанской Республики и далее посредством системы Баку-Тбилиси-Джейхан на международные рынки», в частности, вопросы финансирования проекта, определения тарифов, условий эксплуатации и др. Крупные проекты по строитель¬ству собственных ПТ (всего на Северном Каспии будет возведено до 2 тыс. км ПТ) на Каспии реализует Российская энергетическая компания «ЛУКОЙЛ», в частности, 195 км ПТ от Филановского нефтяного месторождения до береговых сооружений в Калмыкии, 58 км на Корчагинском месторождении, соединяющем стационарную платформу и точечный причал. Еще в рамках реализации «Контракта века» 1994 г. по разработке месторождений "Азери", "Чыраг" и глубоководной части "Гюнешли" были построены два ПТ: 177 км нефтяной, пропускной способностью в 115 тыс. барр. в сутки, связавший платформу "Чираг-1" с нефтеналивным терминалом в Сангачалах и 48 км газопровод (7,5 млн. куб. м газа в сутки) с газокомпрессорным комплексом на "Нефтяных Камнях". В рамках «Стадии-1» проекта по разработке газоконденсатного месторождения «Шах-Дениз», проложены ПТ-ды длиной 91 км, связавшие терминал в Сангачалах, куда поступает газ, и конденсат с платформы TPG-500, а также подводный продуктопровод для прокачки моноэтиленгликоля. Азербайджанская международная операционная компания реализует также проект строительства ПТ длиной в 189 км, который соединит терминал в Сангачалах с компрессорной и водонагнетательной платформой на центральной части месторождения «Азери», предназначенный для транспортировки с берега на платформу пластовых вод с целью их обратной закачки в пласты.
Исключительно важное значение для определения законодательной базы правового режима строительства, эксплуатации и охраны ПТ имеет Конвенция о правовом статусе Каспийского моря, разработкой которой на основе общепринятых норм и принципов международного права занимается специальная рабочая группа пяти прикаспийских государств. Принятие указанного документа способствовало бы достижению принципиальных договоренностей по всему комплексу вопросов каспийской проблематики, включая проблемы экологии (в особенности сохранения биоразнообразия), транзита через Волгу судов, принадлежащих прикаспийским государствам, рыболовства (в т.ч. определение квот) и рыбных промыслов, обеспечения свободного доступа внутриконтинентальных прикаспийских государств к мировому океану, безопасности и демилитаризации, военные, охраны правопорядка и береговой охраны (в первую очередь консолидация усилий прибрежных государств в борьбе с международным терроризмом). В энергетической же сфере, Конвенция, наряду с правовым обеспечением формирования международного транспортного коридора Север-Юг для транзита товаров и энергоносителей (в настоящее время организованы поставки нефти по схеме обмена «своп» между Ираном, Казахстаном), решает и вопросы правового регулирования перекачки энергоносителей по ПТ.
Ключевым моментом, подлежащим урегулированию Конвенцией, являются вопросы относительно разграничения дна

Каспия, об определении территориальных вод и специальных зон экономической деятельности на поверхности моря. Азербайджанская сторона считает, в частности, что должны быть определены суверенные территории, устанавливающие границы государств на Каспии, аналогичные понятию «территориальное море» в международном морском праве (шириной 12 миль от берега). Азербайджан отмечает также, что существующие на данном этапе некоторые разногласия в отношении вопроса правового статуса не должны препятствовать осуществлению прикаспийскими государствами своих суверенных прав на Каспии, а также многостороннему и двустороннему сотрудничеству прибрежных государств, в частности в вопросе прокладки ПТ, причем последний не является компонентом правового статуса Каспия, а одним из видов вышеуказанного сотрудничества.

Россия и Иран заявили о недопустимости использования Каспия в целях прокладки по дну моря нефте- и газопроводов, мотивируя свою позицию с одной стороны негативным влиянием подобных проектов на экологию бассейна, а с другой, наличием устоявшихся на их взгляд, иранским и российским направлениями для транспортировки энергоресурсов из региона, одновременно ставя вопрос о необходимости согласования данных проектов со всеми прибрежными каспийскими государствами. Азербайджанская и Казахстанская стороны, ссылаясь на международные прецеденты строительства ПТ по дну Черного и Балтийского морей, придерживаются мнения, что, в целях обеспечения экономических интересов государств, маршруты прокладки трубопроводов целесообразно согласовывать лишь со странами, через территории которых они будут проходить, т.е. странами, непосредственно реализующими трубопроводные проекты.

В 2002 г. между РФ и Азербайджанской Республикой было подписано «Соглашение о разграничении сопредельных участков дна Каспийского моря», заложившем договорно-правовую основу деятельности сторон по разработке минеральных ресурсов недр сопредельных участков дна Каспия, с учетом сохранения целостности экологической системы на основе общепризнанных принципов и норм международного права, в котором в частности предусматривалось разграничение дна и недр между сторонами на основе метода срединной линии. При этом в ст. 2 Соглашения особо подчеркивалось, что «освоение минеральных ресурсов структур, пересекаемых линией разграничения, будет осуществляться на основе международной практики, применяемой при освоении трансграничных месторождений, уполномоченными организациями, назначенными Правительствами Сторон».

В подписанном в 1998 г. между Республикой Казахстан и РФ «Соглашении о разграничении дна северной части Каспийского моря в целях осуществления суверенных прав на недропользование», дно и недра соответствующего района разграничиваются между сторонами также по срединной линии, при сохранении в общем пользовании водной поверхности, включая обеспечение свободы судоходства, согласованных квот рыболовства и защиты окружающей среды. Правовой же режим ПТ нашел свое отражение в ст. 4 и ст. 5, согласно которым, стороны, признавая необходимость эффективного взаимодействия в вопросах развития экспортных трубопроводов, особо отмечают, что вопросы, связанные с прокладкой и использованием ПТ должны быть урегулированы отдельными двусторонними и многосторонними соглашениями прикаспийских государств после заключения и на основании Конвенции о правовом статусе Каспия.

В 2003 году между Россией, Казахстаном, Азербайджаном, Ираном и Туркменистаном, т.е. всеми прикаспийскими государствами, осуществляющими или планирующими морскую добычу углеводородов была заключена «Рамочная Конвенция по защите морской среды Каспийского моря», (утверждена Законом Азербайджанской Республики от 2006 г.), ставшая принципиально новым международно-правовым документом, декларирующем, наряду с необходимостью обеспечения защиты экосистемы Каспия, приоритетную заинтересованность вышеуказанных стран именно в промышленном освоении недр дна водоема. Главной целью Конвенции является защита морской среды Каспия от загрязнения, защита, сохранение, восстановление, устойчивое и рациональное использование его биологических ресурсов, во исполнение которой документом опреде-

лялись вопросы борьбы с загрязнением и его предотвращением, опасные виды деятельности на море, меры по снижению рисков, проведение оценки воздействия на морскую среду в трансграничном контексте, совместные научные программы и экомониторинг.

Необходимо отметить, что предусмотрена и разработка протоколов к рассматриваемой Конвенции, в частности в области обеспечения охраны Каспия с помощью применения экологически чистых технологий для разработки подводных углеводородных месторождений и прокладки ПТ. Т.о. правовой режим прокладки и безопасной эксплуатации ПТ является объектом как международного, так и национального права, регулируемый, прежде всего, универсальными международными конвенциями, одновременно отсылающих решение ряда вопросов к национальному законодательству. Так, с одной стороны государство национальным законодательством может определять правовой режим своего участка, а с другой, на основе межгосударственных соглашений, единый международно-правовой режим на всем протяжении ПТ.

Наиболее универсальные нормы, связанные с правовым режимом ПТ содержит Конвенция о континентальном шельфе 1958 г., в которой в ст. 4 указывается, что прибрежное государство «не может препятствовать прокладке или поддержанию в исправности подводных кабелей или трубопроводов на континентальном шельфе, кроме тех случаев, когда оно осуществляет свое право принимать разумные меры для разведки шельфа и разработки его естественных богатств».[1] Одновременно, согласно «Комментариям к статьям, относящимся к морскому праву» Комиссии международного права ООН 1956 г. государство вправе ставить условия в отношении расположения этих трубопроводов (в первую очередь их прокладка не должна препятствовать сложившемуся режиму судоходства). Касаясь же регулирования вопроса в условиях режима открытого моря, ст.61 Комментариев декларируя право всех государств прокладывать по дну открытого моря трубопроводы, в п. 2. отмечает: « Кроме как осуществляя свое право принимать разумные меры для разведки материкового выступа и разработки его естественных богатств, прибрежное государство не может препятствовать прокладке и поддержанию подводных кабелей или трубопроводов». Согласно же ст.63 «каждое государство издает необходимые законодательные акты, предусматривающие, что если подчиненные его юрисдикции лица, которым принадлежит какой-либо кабель и трубопровод в открытом море, причиняют при прокладке или починке этого кабеля или трубопровода разрыв или повреждение другого кабеля или трубопровода, они несут соответствующие расходы». Ст.70 Комментариев, регулируя прокладку ПТ применительно к режиму континентального шельфа, определяет, что хотя прибрежное государство и должно разрешать прокладку подводных кабелей по морскому дну своего материкового выступа, оно, «осуществляя свое право принимать разумные меры для разведки подводного материкового выступа и разработки его естественных богатств, может устанавливать условия, касающиеся направления, которому надлежит при этом следовать». Одновременно, в соответствии с ч. 1 ст. 26 Конвенции об открытом море 1958 г.: «Каждое государство имеет право прокладывать по дну открытого моря подводные кабели и трубопроводы», при этом подтверждается, что «прибрежное государство не может препятствовать прокладке или поддержанию подводных кабелей или трубопроводов на континентальном шельфе, кроме тех случаев, когда оно осуществляет свое право принимать разумные меры для разведки континентального шельфа и эксплуатации его естественных богатств» (ч. 2 ст. 26). Если же на один и тот же континентальный шельф имеют право государства, берега которых расположены друг против друга, граница шельфа определяется соглашением между этими государства, а при отсутствии соглашения - по принципу равного отстояния от ближайших точек исходных линий, от которых отмеряется ширина территориального моря.

В международной практике имеются примеры и двусторонних договорных меха-

[1] "Шестидесятая сессия Генеральной Ассамблеи ООН. Всеобщее и полное разоружение" <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/400/61/PDF/N0540061.pdf?OpenElement>

Journal of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan

низмов в отношении правового режима трансграничных ПТ. Так, Рамочным межправительственным соглашением между Великобританией и Норвегией по вопросам прокладки, использования и юрисдикции в отношении взаимосвязанных подводных трубопроводов (ВСТ) 1998 г., заключенным на основе положений международных Конвенций 1958 г. и 1982 г., предусмотрено, что стороны «не будут предотвращать или препятствовать прокладке и использованию ВСТ, а также транспортировке нефти по таким трубопроводам с континентального шельфа другого государства-участника Соглашения». При этом особо отмечается, что «ничто в настоящем Соглашении не должно толковаться как затрагивающее суверенные права и юрисдикцию какого-либо из государств в отношении континентального шельфа, которые принадлежат ему в соответствии с международным правом». Соглашением определяется также порядок выдачи соответствующих лицензий, разрешений, одобрений и согласий, очередности и доступа третьих сторон, рассматриваются вопросы экологии, обеспечения безопасности в чрезвычайной ситуации и др.[1]

Необходимо особо подчеркнуть, что свобода открытого моря является одним из основополагающих принципов международного морского права, предполагающим (в т.ч. для государств, не имеющих выхода к морю) свободу судоходства, полетов, свободу прокладывать подводные кабели и трубопроводы, сооружать искусственные острова и другие установки, рыболовства и проведения научных исследований. Открытое море образуют пространства морей и океанов, которые не входят в состав территориальных вод какого-либо государства и находятся соответственно за внешней границей территориального моря. При этом открытое море не находится под суверенитетом ни одного из государств и никакое государство не вправе претендовать на подчинение какой-либо части открытого моря своему суверенитету. Конвенция ООН по морскому праву 1982 г. в ст. 76 дает несколько иное определение границ континентального шельфа. Это: «морское дно и недра подводных районов, простирающихся за пределами территориального моря на всем протяжении естественного продолжения сухопутной территории до внешней границы подводной окраины материка или на расстояние 200 морских миль от исходных линий, от которых отмеряется ширина территориального моря, когда внешняя граница подводной окраины материка не простирается на такое расстояние; если граница материка простирается далее 200 миль, то внешняя граница шельфа не должна находиться далее 350 миль от исходных линий, от которых отмеряется ширина территориального моря, или не далее 100 миль от 2500-метровой изобаты». Права прибрежного государства на континентальном шельфе не затрагивают правового статуса покрывающих вод и воздушного пространства над ним и морское пространство над континентальным шельфом продолжает оставаться открытым морем. Вместе с тем установлен особый режим разведки и разработки природных ресурсов шельфа, когда прибрежное государство имеет право в вышеуказанных целях возводить соответствующие сооружения и установки, создавать вокруг них зоны безопасности (до 500 м), при этом осуществление прав прибрежного государства не должно ущемлять прав судоходства и других прав иных государств. Прибрежное государство вправе определять трассы для прокладки кабелей и трубопроводов, разрешать возводить установки и проводить бурильные работы, сооружать искусственные острова. Но, в соответствии с ч. 3 ст. 26 Конвенции об открытом море 1958 г., прокладывая эти кабели или трубопроводы, «указанное государство обязано принимать должным образом во внимание уже проложенные по дну моря кабели и трубопроводы. В частности, оно «не должно препятствовать возможности производить ремонт существующих кабелей и трубопроводов». Установленный режим в основе своей подтвержден и Конвенцией ООН по морскому праву 1982 г., где в ст. 79 отмечается, что «право прокладывать подводные кабели и трубопроводы на континентальном шельфе имеют все государства»

[1] Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of Norway Relating to the Transmission of Petroleum by Pipeline from the Ekofisk Field and Neighboring Areas to the United Kingdom, 1973.

(т.е. не только прибрежное государство), но такое право реализуется лишь с учетом нижеприведенных ограничений.

Во-первых, прокладка трубопровода не должна затрагивать суверенные права прибрежного государства над континентальным шельфом в целях разведки и разработки его природных ресурсов. Во-вторых, прибрежное государство имеет право принимать разумные меры по предотвращению загрязнения морской среды от трубопроводов, а также сокращения такого загрязнения и сохранения его под контролем. В-третьих, трасса для прокладки подводных трубопроводов на континентальном шельфе определяется только с согласия прибрежного государства (п. 3 ст. 79). В-четвертых, прибрежное государство в любом случае осуществляет «юрисдикцию в отношении кабелей и трубопроводов, проложенных или используемых в связи с разведкой его континентального шельфа, разработкой его ресурсов или эксплуатацией искусственных островов, установок или сооружений», находящихся под его юрисдикцией (п. 4 ст. 79).[1] Т.о. с одной стороны, прибрежное государство имеет право устанавливать условия прокладки на континентальном шельфе (как для национальных, так и иностранных инвесторов) трубопроводов и давать или не давать разрешения на прокладку трубопроводов, проходящих по суше прибрежного государства, дну его внутренних морских вод и дну его территориального моря. С другой стороны, прибрежное государство располагает безусловной юрисдикцией в отношении трубопроводов и кабелей, проложенных или используемых в связи с его суверенными правами над континентальным шельфом, или эксплуатацией искусственных сооружений под его юрисдикцией. При этом важно отметить, что трубопровод может быть проложен для одних целей, например, не в связи с суверенными правами прибрежного государства над континентальным шельфом, но впоследствии использован именно в этой связи, соответственно при таком изменении целей использования трубопровода возможно и изменение юрисдикции одного государства (например, проложившего трубопровод) на юрисдикцию другого государства - прибрежного.

В п. 5 ст. 79 Конвенции 1982 г. особо предусмотрено, что при прокладке подводных трубопроводов и кабелей государством «должным образом учитываются уже проложенные кабели и трубопроводы» и «не должны ухудшаться возможности ремонта существующих кабелей и трубопроводов». В соответствии со ст. 87 Конвенции 1982 г. все государства (в том числе и не имеющие выхода к морю) имеют в открытом море право на: свободу судоходства, свободу полетов, свободу прокладывать подводные кабели и трубопроводы, свободу рыболовства, свободу возводить искусственные острова и другие установки, допускаемые международным правом, свободу научных исследований, причем указанный перечень не является ограниченным, по сути воспроизводя правило, содержащееся в ст. 26 Конвенции об открытом море 1958 г.

Важным элементом международно-правового режима ПТ являются нормы и стандарты по защите и сохранению морской среды от загрязнения. Так, Конвенцией 1982 г. сформулированы предписания по предотвращению загрязнения моря, которые относятся к загрязнению не только с судов, с берега, но и к загрязнению от трубопроводов. В международно-правовой практике основная ответственность за соблюдение общепризнанных международных норм и стандартов, как правило, лежит на национальном операторе трубопровода. Приложение I «Правила предотвращения загрязнения нефтью» Международной конвенции по предупреждению загрязнения с судов 1973 г. (с Протоколом 1978 г. к ней), регулирующее предотвращение загрязнения морской среды всеми возможными видами загрязнителей, перевозимых судами, распространяет свое действие также и на подвижные и неподвижные платформы в море, предусматривая, что, стационарные и плавучие буровые установки для разведки, разработки и обработки в море минеральных ресурсов морского дна, а также другие платформы должны отвечать требованиям, которые предъявляются к судам валовой вместимостью 400 рег.

[1] The United Nations Convention on the Law of the Sea. 1982 // United Nations, Treaty Series, vol. 765, p. 197

т и более, не являющихся нефтяными танкерами. Конвенцией предусмотрено также создание особых районов, в которых устанавливается еще более жесткий режим, чем вне их пределов. Азербайджанская Республика, принятыми в 2004 г. Законами, присоединилась к Международной конвенции «О предупреждении загрязнения сбросами с судов» 1973 г., с учетом 5 поправок, к Протоколу 1997 г. «О внесении дополнений и изменений в Международную конвенцию «О предупреждении загрязнения сбросами с судов» 1973 г., измененную Протоколом 1978 г. и к Хельсинской Конвенции «О трансграничном воздействии промышленных аварий» 1992 г. Последняя применяется, в частности, в отношении аварий в результате деятельности в морской среде, включая разведку или разработку морского дна и разливов в море нефти или других вредных веществ, т.е. обеспечения предотвращения и ликвидации последствий аварий, которые могут привести к трансграничному воздействию.

В международном праве имеются также специальные нормы, касающиеся сброса в ходе эксплуатации ПТ, а также обслуживающих их судов, под которым, на основании соглашений Лондонской межправительственной конференции 1972 г., понимается преднамеренное захоронение в море отходов и других материалов с судов, летательных аппаратов, платформ и иных искусственно сооруженных в море конструкций. По Международной конвенции по предотвращению загрязнения моря нефтью 1954 г., запрещается любой сброс нефти или нефтеводяной смеси, за исключением сброса с нефтяных танкеров, если они находятся в пути на расстоянии более 50 миль от ближайшего берега и интенсивность сброса нефти не превышает 60 л на милю пути.

Необходимо отметить, что отдельные положения по обеспечению экологической безопасности при эксплуатации ПТ содержатся в Законе Азербайджанской Республики «Об охране окружающей среды», в котором в ст. 42 отмечается, что экологические требования к эксплуатации промышленных, энергетических, транспортных объектов осуществляются с учетом определений, предотвращающих загрязнение окружающей среды защитных зон, и использованием экологически обоснованных технологий. При этом, согласно Постановлению Кабинета Министров Азербайджанской Республики «Об утверждении Порядка отнесения особо охраняемых водных объектов к категориям» 2000 г., воды принадлежащего Азербайджанской Республике сектора Каспийского моря (озера) имеют вышеуказанный статус. Другим Постановлением 2000 г. «Об утверждении Правил определения размеров, границ и использования водоохранных зон, их берегозащитных полос» определяются размеры, границы и режим использования водоохранной зоны, берегозащитной полосы принадлежащего Азербайджанской Республике сектора Каспийского моря (озера), причем особо отмечается, что в зонах запрещается, в частности, разведка и добыча полезных ископаемых, прокладка труб и иных работ без наличия проектных документов, согласованных с органом контроля за использованием и охраной водных объектов, что весьма важно, поскольку строительство трубопроводов зачастую связано с изменением дна и берегов водных объектов.[2]

Отдельные положения правового регулирования морской транспортировки трубопроводами природного газа или нефти содержатся и в Международной конвенции Международной морской организации ООН «Об ответственности и компенсациях в связи с перевозкой морем опасных и вредных веществ» 1996 г., «Конвенции по предотвращению загрязнения моря сбросами отходов и других материалов»1972 г., (Азербайджанская Республика присоединилась Законом, принятым в 2003 г.), Международной Конвенции «О предотвращении загрязнения с судов» 1972 г. (Азербайджанская Республика присоединилась Законом, принятым в 1997 г.), Международной конвенции «Об обеспечении готовности на

[1] Закон Азербайджанской Республики «Об охране окружающей среды» № 678-IГ // Сборник законодательных актов Азербайджанской Республики, 1999, № 5, ст. 89

[2] Постановление Кабинета Министров Азербайджанской Республики № 56 «Об утверждении Правил определения размеров, границ и использования водоохранных зон, их берегозащитных полос» // Сборник законодательных актов Азербайджанской Республики, 2000, № 12, ст. 321

случай загрязнения нефтью, борьбе с ним и сотрудничеству» 1990 г. (Азербайджанская Республика присоединилась Законом, принятым в 2004 г.).
Отметим также, что Конвенция ООН по морскому праву 1982 г. является правовой основой и для принятия отдельными странами документов, определяющих как в целом национальную морскую политику, так и в частности в области разработки и транспортировки морских углеводородов. Так, Морская доктрина РФ относит к основным целям рассматриваемой политики реализацию и защиту свободы открытого моря, включающей свободу прокладывать подводные кабели и трубопроводы, одновременно считая разработку известных месторождений и интенсивную разведку нефти и природного газа на континентальном шельфе РФ, создание условий и возможностей для разведки и добычи ресурсов глубоководных районов Мирового океана (на дне и в недрах), закрепление в рамках полномочий Международного органа по морскому дну прав РФ на разведку и разработку ресурсов морского дна за пределами юрисдикции прибрежных государств, одним из важнейших функциональных направлений национальной морской политики. Необходимо подчеркнуть, что в региональном аспекте важным в доктрине признается Каспийское направление, в отношении которого реализуются задачи по «определению выгодных для РФ международного правового режима Каспийского моря, порядка использования рыбных запасов, месторождений нефти и газа», а также «совместной с прибрежными государствами деятельности по сохранению морской среды».
Конвенция ООН по морскому праву 1982 г. заложила также правовую основу и для заключения региональных международных соглашений, в частности Конвенции по защите морской среды района Балтийского моря 1992 г., подписанной рядом прибалтийских государств и ЕЭС. В ст.12 «Разведка и разработка морского дна и его недр», стороны договорились принимать все необходимые меры в целях предотвращения загрязнения морской среды района Балтийского моря как в результате разведки или разработки своей части морского дна и его недр, так и вследствии любой деятельности связанной с этим, а также в целях обеспечения надлежащей готовности к осуществлению немедленных действий по ликвидации последствий инцидента загрязнения, вызванного вышеуказанными видами деятельности.
Касаясь вопроса обеспечения безопасной эксплуатации ПТ, в первую очередь, внутрипромысловых, необходимо отметить, что Азербайджанская Республика Законом от 2003 г. присоединилась к Римскому Протоколу «О борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности расположенных на континентальном шельфе стационарных платформ» 1988 г.[1] Отдельные положения по обеспечению охраны ПТ нашли свое отражение и в национальном законодательстве. Так, в Законе «О безопасности гидротехнических сооружений», регулирующем отношения, связанные, в частности, с обеспечением безопасности расположенных в принадлежащем Азербайджанской Республике секторе Каспийского моря (озера) морских сооружений во время их проектирования, строительства, эксплуатации, реконструкции, восстановления, консервации и ликвидации, устанавливаются обязанности органов государственной власти, собственников сооружений и эксплуатационников, а в п.6.4. указывается на особенности обеспечения безопасности морских сооружений, осуществляющих деятельность в составе государственных предприятий системы энергетики и водного транспорта, которые в свою очередь устанавливаются положением, утвержденным Постановлением № 103 Кабинета министров Азербайджанской Республики, в котором, в частности, отмечается необходимость принятия в расчет геологических, гидрологических и метеорологических параметров Каспийского моря (озера) и введение соответствующего режима охраны на территориях, где расположены морские сооружения, в зависимости от их классификации по безопасности и созда-

[1] Закон Азербайджанской Республики «О присоединении к Протоколу «О борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности расположенных на континентальном шельфе стационарных платформ» № 549-IIГ // «Азербайджан» 26.12.2003, № 298

ние вокруг них зон охраны.[1]
В Кодексе Азербайджанской Республики об административных проступках предусмотрена ответственность в виде штрафных санкций за нарушение правил пользования водными объектами и водой, в частности, связанных с самовольным возведением на водных объектах гидротехнических и иных сооружений, самовольный захват водных объектов, за нарушение условий, установленных специальным разрешением на пользование водными объектами (ст. 101), а также за нарушение законодательства по безопасности гидротехнических сооружений, в частности, за проведение работ и размещение объектов, которые могут оказать физическое, химическое и биологическое воздействие на установки и окружающую среду, в пределах зон охраны гидротехнических установок особого государственного назначения (ст. 115-1).

В Водном кодексе Азербайджанской Республики содержатся положения, регулирующие правила пользования водными объектами для добычи полезных ископаемых (ст. 62) и размещения, проектирования, строительства, реконструкции и эксплуатации предприятий, сооружений и иных объектов, влияющих на состояние вод (гл. XV).[2] На наш взгляд, важным элементом безопасности ПТ является наличие в эксплуатирующих структурах разведывательных и спасательных систем, призванных обеспечить защиту ПТ не только от техногенных катастроф, например, после штормовых явлений, прохода судов и т.п., но и от актов терроризма на море. Существующая же нормативная база не в полной мере отвечает современным реалиям безопасности ПТ.

В заключение, хотелось бы отметить, что для устранения отдельных коллизий в правовом регулировании прокладки, эксплуатации и охраны ПТ и совершенствования правового механизма в рассматриваемой сфере азербайджанского законодательства, требуется на наш взгляд разработка как законов, связанных с определением статуса и правового режима континентального шельфа, внутренних морских вод и территориального моря, исключительной экономической зоны, в области охраны, защиты и использования береговой зоны Каспийского моря (с учетом статей, определяющих порядок прокладки ПТ и подводных переходов трубопроводов, выдачи соответствующих разрешений) и др., так и системы нормативных актов по обеспечению безопасности ПТ, включая правила безопасности и охраны окружающей среды при строительстве, прокладке и эксплуатации ПТ, установления охранных зон для исключения возможности повреждения трубопроводов, плавания судов в указанных зонах и порядок действий подразделений судоходных предприятий, портов и экипажей судов при аварийной ситуации на подводном переходе, правила строительства и эксплуатации ПТ при пересечении государственной границы на приграничной территории, во внутренних морских водах и в территориальном море, проведения ресурсных или морских научных исследований на континентальном шельфе, вывода ПТ на берег.

---

[1] Закон Азербайджанской Республики «О безопасности гидротехнических сооружений» № 412-IIГ // «Азербайджан» 01.03 2003, № 48; Постановление Кабинета министров Азербайджанской Республики № 103 «Об утверждении «Положения, устанавливающего особенности обеспечения безопасности гидротехнических сооружений, действующих в составе предприятий государственной системы энергетики и водного транспорта, в том числе морских установок, расположенных в принадлежащем Азербайджанской Республике секторе Каспийского моря (озера)» // Сборник законодательных актов Азербайджанской Республики, 2003, № 9, ст. 223
[2] Водный кодекс Азербайджанской Республики // Сборник законодательных актов Азербайджанской Республики, 1997, № 4, ст. 154

YENİ NƏŞRLƏR - NEW PUBLICATIONS - НОВЫЕ ИЗДАНИЯ

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin qərarı ilə "Azərbaycan Respublikasının diplomatiya tarixi" seriyasından hazırlanan birinci kitab Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin xarici siyasətini əhatə edir. Tarix elmləri doktoru, professor C.Həsənli tərəfindən bu kitaba 1918-1920-ci illərdə Azərbaycan diplomatiyasının keçdiyi çətin və maraqlı yol araşdırılmışdır. Müəllif Azərbaycan, Türkiyə, Rusiya, ABŞ, Fransa, Böyük Britaniya və digər ölkələrin çox nadir arxiv sənədlərinə əsasən Azərbaycan Xalqı Cümhuriyyətinin xarici siyasətini maraqlı mənzərəsinin yarada bilmişdir. Kitabda istifadə edilən sənəd və materialların bir çoxu ilk dəfə elmi dövriyyəyə gətirilmişdir.

Professor C.Həsənlinin oxuculara təqdim edilən bu kitabı Azərbaycan tarixinin maraqlı bir dövrünü əhatə edir. Kitabda 1954 – 1959-cu illərdə respublikada yeni rəhbərliyin formalaşması, onun həyata keçirdiyi islahatlar, dövlət dili haqqında qanun qəbul edilməsi və onun tətbiqi ilə bağlı meydana çıxan çətinliklər əhatə edilmişdir. Stalinin ölümündən sonra SSRİ-də başlanmış islahatçılıq cəhdlərinin, Sov.İKP XX qurultayın və MK-nın bir sıra plenumlarının qərarlarının Azərbaycana təsiri nəticəsində respublikada siyasi həyatın canlanması kitaba zəngin arxiv materialları əsasında araşdırılmışdır. Müəllif ötən əsrin 50-ci illərindən Azərbaycanda güclənən millətçilik meyllərinin, ədəbiyyatda, sənətdə və bütövlükdə mədəni-mənəvi sahədə dərinləşən milli prosesinin canlı mənzərəsini yarada bilmişdir.

Professor M.Qasımlının oxuculara təqdim etdiyi kitabında 70-ci illərin sonlarında SSSR-Türkiyə münasibətlərində müşahidə edilən gərginlik və buna təsir edən əsas amillər təsvir olunur. Rəvan olmayan Sovet-Türk münasibətlərinin səciyyəvi cəhətləri və problemləri, habelə Ermənistan SSR-i rəhbərliyinin Sovet İttifaqı hakimiyyəti qarşısında uydurma "erməni soyqırımı" məsələsinin gündəmə gətirməsi və s. bu və digər məsələlər Azərbaycan, Rusiya, Türkiyə, Gürcüstan arxivlərində uzun illər boyu "tam məxfi" və "xidməti istifadə üçün" qrifləri altında saxlanılmış materiallar, ABŞ Dövlət Departamentinin və Mərkəzi Kəşfiyyat İdarəsinin çap olunmuş sənədləri, Ermənistan mənbələri əsasında geniş və maraqlı şəkildə bu kitabda öz əksini tapmışdır.

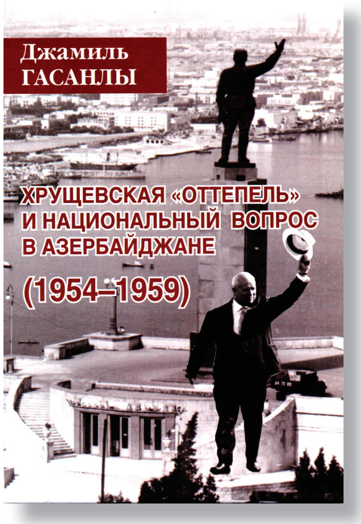

В книге профессора Дж. Гасанлы рассмотрены такие важные проблемы, как формирование нового руководства Азербайджанской ССР в 1954-1959 годах., выработка и проведение реформ, в том числе принятие закона о государственном статусе азербайджанского языка, борьба за его применение. Большое количество архивных документов, впервые введенных автором в научный оборот, свидетельствуют – смерть Сталина, начало осуществления реформ, критика культа личности на XX съезде КПСС, прочие составляющие хрущевской «оттепели» дали толчок к возрождению политической жизни в Азербайджане.

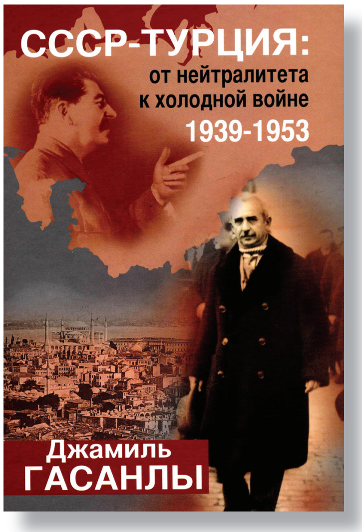

Монография профессора Дж. Гасанлы является второй книгой из серии, посвященной холодной войне на Ближнем и Среднем Востоке, и представляет собой комплексное исследование советской политики, сыгравшей важную роль в провоцировании холодной войны на Ближнем Востоке. В монографии рассмотрены перипетии советско-турецких отношений в годы Второй Мировой Войны и первые после военные годы. Основываясь на вновь открывшихся секретных документах из архивов США, России, Армении, Грузии, Турции и Азербайджана, автор воссоздал интересную и реальную историческую панораму политической ситуации конца Второй мировой войны.

В представленной вниманию читателей монографии профессор Дж. П. Гасанлы исследует мало известную широкому кругу читателей тему советско-иранских отношений в 40-х годах прошлого века. Изучив уникальные и ранее неизвестные материалы и документы из архивов России, США ,Азербайджана, Грузии, а также анализируя изданные за рубежом труды и публикации в прессе, автор приходит к парадоксальному выводу: холодная война началась не в Европе, а в Азии! Именно советско-американо-британский кризис вокруг Иранского Азербайджана обозначил непримиримые противоречия между союзниками по антигитлеровской коалиции и лег в основу последующей конфронтации между Востоком и Западом.